

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Гнасевич Н. В.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС З ДИСЦИПЛІНИ

«ФІЛОСОФІЯ»

**Для студентів юридичних спеціальностей
(освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр»)**

Видання 2 – ге, виправлене, доповнене

**Тернопіль
ТНЕУ
2018**

Навчально-методичний комплекс з дисципліни «Філософія» для студентів юридичних спеціальностей (освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр»), 2-ге видання, виправлене, доповнене. Укладачі: Гнасевич Н. В. - Тернопіль: ТНЕУ, 2018. – 99 с.

Укладачі: Гнасевич Надія Володимирівна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та політології Тернопільського національного економічного університету

Рецензенти: Морщакова Олена Степанівна, кандидат філос. наук, доцент, доцент кафедри психології та соціальної роботи Тернопільського національного економічного університету.

Довгань Анатолій Олексійович, доктор філос. наук, професор кафедри українознавства і філософії Тернопільського національного технічного університету ім. І. Пулюя.

Відповідальний за випуск: Гончарук Тетяна Вікторівна, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії та політології.

Автори при упорядкуванні навчально-методичного комплексу використали підручники: Філософія: Навчальний посібник / За ред. Т.О. Сілаєвої – Тернопіль: Астон, 2008.-360 с., Практикум з курсу філософії: Навчальний посібник / За ред. Сілаєвої Т.О. – Тернопіль: ТНЕУ, 2005. – 232 с.

*Затверджено на засіданні
НМР юридичного факультету
Протокол № 1 від 18 вересня 2018р.*

Гнасевич Н. В., 2018

ЗМІСТ

1. Мета й завдання вивчення дисципліни «Філософія».....	4
2. Структура залікових модулів з дисципліни «Філософія» для денної форми навчання.....	10
3. Програма дисципліни «Філософія».....	11
4. Тематика та плани семінарських занять.....	19
Тема 1. ФІЛОСОФІЯ, ЇЇ ЗМІСТ, ОСОБЛИВОСТІ ТА РОЛЬ У СУСПІЛЬСТВІ.....	19
Тема 2. ВИТОКИ ФІЛОСОФІЇ: СХІДНА ТА ЗАХІДНА ПАРАДИГМА. ...	23
Тема 3. СЕРЕДНЬОВІЧНА ФІЛОСОФСЬКА ПАРАДИГМА ТА АНТРОПОЦЕНТРИЗМ І ГУМАНІЗМ ФІЛОСОФІЇ ВІДРОДЖЕННЯ.....	30
Тема 4. ЄВРОПЕЙСЬКА КЛАСИЧНА ФІЛОСОФІЯ НОВОГО ЧАСУ І ЕПОХИ ПРОСВІТНИЦТВА (XVII–XVIII СТ.).....	37
Тема 5. НІМЕЦЬКА КЛАСИЧНА ФІЛОСОФІЯ ТА МАРКСИЗМ.	42
Тема 6. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ.	46
Тема 7. СУЧАСНА СВІТОВА ФІЛОСОФІЯ.....	51
Тема 8. ОНТОЛОГІЯ – ПРОБЛЕМА БУТТЯ.	55
Тема 9. ГНОСЕОЛОГІЯ. ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ПІЗНАННЯ.....	62
Тема 10. ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ – ПРОБЛЕМА ЛЮДИНИ.....	69
Тема 11. ФІЛОСОФІЯ СУСПІЛЬСТВА, КУЛЬТУРИ ТА ІСТОРІЇ.....	74
Тема 12. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА.....	87
5. Комплексні практичні індивідуальні завдання.....	90
6. Перелік основних першоджерел (для роботи над анотаціями).	92
7. Навчальний тренінг.....	94
8. Рекомендована література до курсу «Філософії».....	95

1. Мета й завдання вивчення дисципліни «Філософія»

1.1 Мета вивчення дисципліни

Метою дисципліни «ФІЛОСОФІЯ» є надання знань з філософії як теоретичної форми світоглядного знання, підґрунтя духовної культури індивіда, людства загалом, або сукупності поглядів на світ у цілому та ставлення людини до цього світу, в розумінні онтологічних, гносеологічних, аксіологічних і соціальних проблем буття; дослідження філософських проблем із урахуванням специфіки майбутньої професійної діяльності студента.

2.2. Найменування компетентностей, формування котрих забезпечує вивчення дисципліни «Філософія» для студентів спеціальності:

Право

Системно мислити та застосовувати творчі здібності до формування принципово нових ідей; здатність вирішувати професійні завдання з урахуванням вимог цивільного захисту; здатність відтворити факти (дати, події, принципи й закономірності суспільного розвитку, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами); здатність продемонструвати розуміння впливу рішень у суспільному, соціальному контексті: базові знання, необхідні для освоєння спеціалізовано професійних дисциплін здатність продемонструвати системну підготовку, знання складових сучасного економічного та аналітичного наукового аналізу, особливості формування інформаційних продуктів та послуг, методів аналізу бізнес-процесів, засобів прогнозування в бізнесі, здатність здійснювати пошук інформації в різних джерелах для розв'язання задач спеціальності; вміння виявляти, аналізувати та вирішувати проблеми у професійній сфері: здійснення операцій відбору, аналізу, синтезу опрацьованої інформації з метою прийняття певного рішення, прогнозування ефективності отриманих результатів, пошуку нових підходів до інтерпретації предмета дослідження; застосовувати знання і розуміння для ідентифікації, формулювання і вирішення задач спеціальності, використовуючи відомі методи.

2.2. Найменування компетентностей, формування котрих забезпечує вивчення дисципліни «Філософія» для студентів спеціальності:

Правоохоронна діяльність:

Пізнавальні (когнітивні): системно мислити та застосовувати творчі здібності до формування принципово нових ідей; здатність вирішувати професійні завдання з урахуванням вимог цивільного захисту; вміти аргументувати свої думки; вміти аналізувати матеріал і робити висновки.

Емоційні: називати і давати визначення основним поняттям; використовувати власні приклади для ілюстрації відповідей прикладами; знаходити спільні риси та відмінності при порівнянні фактів, явищ; слухати й аналізувати відповіді інших; ставити запитання, відповідати на поставлені запитання.

Психомоторні: відтворювати визначення основних понять, теоретичного матеріалу, засвоєного у процесі вивчення навчальних дисциплін; розробляти власні відповіді на основі опрацьованого теоретичного і практичного матеріалу.

Пізнавальні (когнітивні): здійснювати пошук, аналіз і синтез інформації з різних джерел для розв'язування завдань спеціальності.

Емоційні: давати характеристику предметам дослідження; здатність приймати швидкі, ефективні рішення у складних ситуаціях; демонструвати власні думки, відстоювати власну позицію, виробляти вміння дискутувати.

Психомоторні: здатність продемонструвати елементарні правові, політологічні та інформаційні знання, а також знання із документознавства.

Базові уявлення, що сприяють розвиткові загальної культури й соціалізації особистості, схильності до етичних цінностей, розуміння причинно-наслідкових зв'язків розвитку суспільства й уміння їх використовувати в професійній і соціальній діяльності

Пізнавальні (когнітивні): здатність відтворити факти (дати, події, принципи й закономірності суспільного розвитку, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами); здатність розуміти й інтерпретувати вивчене; системно мислити та застосовувати творчі здібності до формування принципово нових ідей; здатність оцінити важливість матеріалу для досягнення конкретної мети.

Емоційні: демонструвати ставлення до соціальних проблем; ділитися власними думками; пропонувати власні шляхи вирішення проблем.

Психомоторні: ідентифікувати себе з певною культурою, поважаючи і примножуючи її цінності; дотримання етичних цінностей. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

Пізнавальні (когнітивні): здатність розбивати інформацію на компоненти, розуміти їх взаємозв'язки та організаційну структуру, бачити помилки й огріхи в логіці міркувань, різницю між фактами і наслідками; оцінювати значимість даних; системно мислити та застосовувати творчі здібності до формування принципово нових ідей.

Емоційні: вибирати потрібну інформацію для досягнення визначеної мети; розмежовувати основну і другорядну інформацію; повідомляти результати дослідження, послідовно доводячи свої твердження, роблячи логічні висновки.

Психомоторні: використовувати відповідні експериментальні дослідження та застосовувати дослідницькі навички за професійною тематикою; контролювати якість виконання кожного етапу дослідження. Здатність здійснювати пошук та аналізувати інформацію з різних джерел. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

2.3. Результати навчання

У результаті засвоєння навчальної дисципліни студент повинен опанувати

Знання:

1. Основні філософські категорії та загальнонаукові методи.
2. Структуру філософського знання.
3. Базові уявлення про основи філософії, що необхідні для формування власного логічно обґрунтованого світогляду; сприяють розвитку культури та соціалізації особистості.
4. Основні філософські концепції щодо закономірностей розвитку економіки, історії та права.
5. Причинно-наслідкові зв'язки розвитку суспільства.
6. Концептуальні світоглядні основи сучасної культури громадянського суспільства в умовах інформаційної цивілізації.
7. Критичне осмислення основних концепцій сучасної філософії, перш за все,
– теорії наукового пізнання та філософської антропології в навчанні і професійній діяльності.

Уміння та комунікації:

1. Змістовно оперувати набутими історико-філософськими знаннями при аналізі основних течій та напрямів філософії.
2. Компетентно володіти категоріальним базисом філософії для розкриття сутності явищ та процесів людського буття, взаємодії філософських теорій з іншими галузями гуманітарного знання, насамперед – правовим.
3. Уміння компетентно будувати інформаційне спілкування в професійному і непрофесійному комунікативному середовищі з урахуванням існуючого соціокультурного контексту.
4. Самостійно оцінювати та узагальнювати опрацьований матеріал, опрацювати різноманітний інформаційний матеріал, робити висновки та приймати рішення.
5. Здатність ефективно формувати стратегію комунікації залежно від світоглядних і культурних особливостей соціального середовища.

Автономність і відповідальність:

1. Вільне володіння концептуальним багажем сучасної філософії як джерела засобів переконання з метою забезпечення сприятливого соціального клімату в ході попередньої селекції, проектування і реалізації інноваційних проектів.
2. Здатність ефективно та відповідально засвоювати і використовувати у своїй соціальній і професійній діяльності філософсько-світоглядні, науково-теоретичні та культурологічні трансформації, що відбуваються.

У результаті вивчення дисципліни «Філософія» студент повинен *знати*:

- фундаментальні основи та принципи філософії;
- форми суспільної свідомості;
- взаємозв'язки та взаємовідношення світу та буття та уміння застосовувати широкий набір методів філософії в життєдіяльності суспільства і особи, логічно мислити;
- особливості та принципи генерування нових ідей та прийняття управлінських рішень;
- самостійно аналізувати складні правові явища;

У результаті вивчення дисципліни «Філософія» студент повинен *вміти*:

- здійснити вільний світоглядний вибір і обґрунтувати його; співвідносити світоглядні ідеї з практикою суспільного життя; пов'язати загально-філософські проблеми з розв'язанням завдань правової теорії і практики;
- сформулювати власне переконання в тому, що самореалізація особистості неможлива без прилучення до здобутків культурної спадщини людства, складовою частиною якої є філософія;
- працювати з філософськими текстами, здійснювати філософську інтерпретацію, пояснення і оцінку філософських вчень;
- розробляти заходи з їх управління та оптимізації з урахуванням змін середовища;

1.2 Завдання вивчення дисципліни

Забезпечити засвоєння специфіки філософського осягнення дійсності, ознайомити із наявними філософськими концепціями, які розкривають поліфонізм та плюралізм філософського мислення, створити умови для формування світоглядно-методологічної культури студентів; сприяти гуманізації освіти через засвоєння студентами досягнень сучасної філософії; дати поштовх до самостійного аналізу ними складних явищ суспільного життя, навчити пов'язувати загальнофілософські проблеми із розв'язанням завдань правової теорії і практики.

1.3 Завдання лекційних занять

Завдання лекційних занять полягає у тому, щоб ознайомити студентів із головними теоретичними та методологічними проблемами філософії, світовим досвідом та сучасним станом філософської думки в Україні; сприяти переконаності в принциповій важливості для кожної людини вільного світоглядного самовизначення; навчати осягати істину власним розумом та вмінням співвідносити світоглядні ідеї з практикою суспільного життя; виховувати студентів як високодостоїнну особистість, яка розуміє, що її самореалізація неможлива без прилучення до здобутків культурної спадщини людства, складовою частиною якої є філософія.

1.4 Завдання проведення практичних занять

Мета проведення практичних занять полягає у тому, щоб виробити у студентів практичні навички, застосування теоретичних знань і різноманітних методологічних підходів до аналізу соціально-економічних явищ та для обґрунтування власних світоглядних орієнтирів. **Завдання** проведення практичних занять:

- оволодіння студентами навиками вербального аналізу важливих філософських проблем, їх зв'язку із правовими, демократичними проблемами сучасності;
- формування вмінь виводити узагальнення і світоглядні та філософсько-методологічні висновки з історії розробки теоретичних проблем філософії шляхом розв'язання ситуативних та проблемних завдань;
- набути вмінь аналізувати високо-технологічні, соціально-економічні проблеми буття, розв'язувати питання високого філософського рівня, пояснювати їх і акумулювати в рефератах, виступах на семінарах та наукових студентських конференціях, працювати з філософськими текстами, здійснювати історико-філософську інтерпретацію;
- мати навички читання та конспектування філософської літератури, толерантного ставлення до різних світоглядних систем, дискутування з тих чи інших проблем та ін.

2. Структура залікових модулів з дисципліни «Філософія» для денної форми навчання

	<i>Кількість годин</i>			
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Індивідуальна робота
Змістовий модуль 1. ФІЛОСОФСЬКА ПРОПЕДЕВТИКА				
Тема 1. ФІЛОСОФІЯ, ЇЇ ЗМІСТ, ОСОБЛИВОСТІ ТА РОЛЬ У СУСПІЛЬСТВІ	2	2	4	
Тема 2. ВИТОКИ ФІЛОСОФІЇ: СХІДНА ПАРАДИГМА ТА ЗАХІДНА ПАРАДИГМА	2	2	4	
Тема 3. СЕРЕДНЬОВІЧНА ФІЛОСОФСЬКА ПАРАДИГМА ТА АНТРОПОЦЕНТРИЗМ І ГУМАНІЗМ ФІЛОСОФІЇ ВІДРОДЖЕННЯ	2	2	4	
Тема 4. ФІЛОСОФІЯ НОВОГО ЧАСУ ТА ДОБИ ПРОСВІТНИЦТВА	2	2	4	
Тема 5. НІМЕЦЬКА КЛАСИЧНА ФІЛОСОФІЯ ТА МАРКСИЗМ	2	2	4	
Тема 6. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ	2	2	4	2
Тема 7. СУЧАСНА СВІТОВА ФІЛОСОФІЯ	2	2	4	
Змістовий модуль 2. Теорія філософії та методологія науки				
Тема 8. ОНТОЛОГІЯ – ПРОБЛЕМА БУТТЯ	4	4	8	
Тема 9. ГНОСЕОЛОГІЯ. ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ПІЗНАННЯ	2	2	6	2
Тема 10. ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ – ПРОБЛЕМА ЛЮДИНИ	2	2	6	
Тема 11. ФІЛОСОФІЯ СУСПІЛЬСТВА, КУЛЬТУРИ ТА ІСТОРІЇ	4	4	4	
Тема 12. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА	4	4	4	
Разом	30	30	56	4

3. Програма дисципліни «Філософія»

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.

ФІЛОСОФСЬКА ПРОПЕДЕВТИКА.

Тема 1. ФІЛОСОФІЯ, ЇЇ ЗМІСТ, ОСОБЛИВОСТІ ТА РОЛЬ У СУСПІЛЬСТВІ.

Філософія, її сутність та призначення. Місце філософії в духовній культурі і в самопізнанні людини. Філософія і світогляд. Світогляд як духовно-практичний спосіб освоєння світу. Структура світогляду. Історичні типи світогляду: мітологічний, релігійний і філософський. Філософія як теоретична основа світогляду.

Специфіка філософського освоєння дійсності. Основне коло філософських питань. Основні теми філософських роздумів: світ людина, сутність і сенс людського існування. Мислення і буття. Особливості філософського знання, його структура. Проблем предмету філософії та її основного питання. Проблема взаємовідношення буття і духу. Філософія і наука. Місце та роль філософії в житті людини і сучасного суспільства. Загальнолюдські цінності у філософії. Гуманістичний зміст філософії. Загальноцивілізаційне і національне у філософії. Основні функції філософії: світоглядна, гносеологічна, методологічна, аксіологічна, критична, прогностична.

Тема 2. ВИТОКИ ФІЛОСОФІЇ: СХІДНА ТА ЗАХІДНА ПАРАДИГМА.

Становлення філософського знання. Мітологічна та релігійна традиції як передумова філософії. Східний і західний типи культурного розвитку та їх вплив на парадигми філософування.

Давньосхідна філософія. Давньоіндійська філософія: а) Ведична та епічна література про людину, її походження та існування, Упанішади; б) релігійно-філософські вчення (індуїзм, джайнізм, буддизм); в) перші філософські школи Стародавньої Індії – йога, санкх'я, міміанса, веданта, вайшешика, ньяя, чарвака-локаята.

Давньокитайська філософія: а) філософія даосизму про проблему співвідношення особистісного, суспільного і космічного; основні філософські поняття вчення Лао-цзи; б) моїзм і легізм; в) соціоцентризм конфуціанства та особливості його етико-політичного вчення.

Антична філософія. Космоцентрична спрямованість античності. Досократівський період давньогрецької філософії і розробка перших натурфілософських проблем: мілетська школа, діалектичний Логос Геракліта, піфагореїзм. Проблема буття у елеатів, атомістична школа Левкіппа-Демокріта. Класичний період античної філософії: софісти, Сократ, Платон, Арістотель. Елліністичний період античності: епікуреїзм, стоїцизм, скептицизм. Римська антична філософія. Неоплатонізм.

Тема 3. СЕРЕДНЬОВІЧНА ФІЛОСОФСЬКА ПАРАДИГМА ТА АНТРОПОЦЕНТРИЗМ І ГУМАНІЗМ ФІЛОСОФІЇ ВІДРОДЖЕННЯ

Особливості середньовічного суспільства. Розвиток християнства в західній Європі. Геоцентризм середньовічної філософії. Особливості релігійного світогляду і філософії. Християнська апологетика періоду Римської імперії (Іустин Мученик, Квінт Тертулліан). Західна і східна патристика. Вчення Августина про людину, вирішення ним проблеми співвідношення віри і розуму, розуму і волі, часу і вічності, людської історії. Схоластична філософія середньовіччя, її основна проблематика. Номіналізм і реалізм про природу універсалій, філософсько-теологічні ідеї Іоанна Скота Еріугени, Ансельма Кентерберійського, Томи Аквінського, П'єра Абеляра, Дунса Скота, Вільяма Оккама. Арабсько-єврейська філософія середньовіччя.

Ідейний зміст світогляду Ренесансу, його зв'язок з процесами формування буржуазних відносин в західній Європі. Італійський гуманізм (Данте Аліг'єрі, Франческо Петрарка, Альберті). Неоплатонізм Ренесансу (Марсиліо Фічіно, Піко делла Мірандолла). Реформація. Пантеїзм натурфілософії Ренесансу (Микола Кузанський, Дж. Бруно). Соціальні теорії Ренесансу (Ніколо Макіавеллі, Томас Мор, Томазо Кампанелла). Скептицизм Мішеля Монтеня.

Тема 4. ЄВРОПЕЙСЬКА КЛАСИЧНА ФІЛОСОФІЯ НОВОГО ЧАСУ І ЕПОХИ ПРОСВІТНИЦТВА (XVII–XVIII СТ.)

Особливості епохи: розвиток буржуазних відносин, промисловий переворот, наукова революція XVII ст. Механіцизм новочасного світогляду і філософії. Проблема методів наукового пізнання: емпіризм і раціоналізм. Розробка нової моделі науки: емпіричного методу, вияв причин гносеологічних помилок Френсісом Беконем. Раціоналізм Рене Декарта, особливості вирішення ним проблеми методу пізнання. Англійська емпірична традиція XVII ст., її особливості в творчості Дж. Локка, Т. Гоббса, Дж. Берклі, Д. Юма. Раціоналістична традиція новочасної філософії в творчості Б. Спінози, Г. Лейбніца. Проблема субстанції в філософії Нового часу. Б. Паскаль про можливості і межі розуму. Особливості філософії та ідеології Просвітництва.

Проблеми людини, суспільства, історії в філософії Просвітництва. Французьке Просвітництво XVII ст. (Ж.-Ж. Руссо, Вольтер, Ш. Монтеск'є, М. Кондорсе, Д. Дідро, Ж. Ламетрі, П. Гольбах, К. Гельвецій). Матеріалізм XVIII ст. (Мельє, Дідро, Гольбах). Програми утопічного комунізму (Мельє, Мореллі.)

Тема 5. НІМЕЦЬКА КЛАСИЧНА ФІЛОСОФІЯ ТА МАРКСИЗМ

Загальна характеристика німецької класичної філософії: її основні проблеми, досягнення, особливості. Розробка діалектичної теорії представниками німецької класики. Основні принципи діалектики. Основні закони і категорії діалектики. Ідеалістична діалектика Гегеля і матеріалістична діалектика марксизму. Діалектика і метафізика.

I. Кант як родоначальник німецької класичної філософії. «Критика чистого розуму» Канта: «коперніканський переворот» в гносеології. Нова концепція суб'єкта пізнання, апіоризм, дуалізм в розумінні світу. Основні ідеї «Критики практичного розуму»: людина як громадянин двох світів, проблема людської свободи, моральне вчення Канта, формулювання категоричного імперативу.

Діяльно-творча основа буття в суб'єктивному ідеалізмі Й. Фіхте. Вчення про природу, ідея розвитку в філософії тотожності Ф. Шеллінга.

Філософія абсолютної ідеї Г. Гегеля. Розробка діалектичної системи. Протиріччя між системою та методом в гегелівській філософії. Історичний розвиток загальнолюдської культури в філософії Гегеля. Антропологічний матеріалізм Л. Фюрбаха. Критика Фюрбахом філософського ідеалізму і релігії, особливості його вчення про людину.

Філософія марксизму. Соціально-політична спрямованість марксистської філософії. Розробка принципів матеріалістичної діалектики. Принцип практики в марксизмі, матеріалістичне розуміння історії. Вчення про розвиток історії як зміну соціально-економічних формацій, взаємозв'язок суспільного буття і суспільної свідомості. Проблема відчуження людини. Ідея звільнення людини та комуністичний ідеал в соціально-політичній концепції К. Маркса.

Тема 6. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ

Джерела української філософської культури. Особливості української філософської парадигми. Становлення і розвиток світогляду давніх слов'ян, «Велесова книга». Філософія в системі культури Київської Русі (Володимир Мономах, Іларіон Київський, Кирило Туровський, Данило Заточник, Кирило Філософ, Климент Смолятич). Вплив антично-візантійської і західноєвропейської культури на становлення киеворуської філософсько-теологічної культури.

Філософсько-гуманістична думка українського Ренесансу XV-XVII ст. Український неоплатонізм (Ю. Дрогобич, І. Вишенський, С. Зизаній, Г. Смотрицький). Братські школи. Києво-Могилянська академія (Ф. Прокопович, Г. Кониський, І. Гізель, Г. Щербаський). Раціоналістичний напрям філософських пошуків у Києво-Могилянській академії, її морально-гуманістична спрямованість. Становлення Просвітництва в Україні.

Г. С. Сковорода як родоначальник української класичної філософії. Антитетичний метод Сковороди, основні ідеї його «філософії серця». Український романтизм (М. Гоголь, М. Костомаров, П. Куліш та ін.) Проблема людини і нації в творчості Кирило-Мефодіївського товариства. Філософські ідеї в Україні в кінці XIX – на початку XX ст. «Філософія серця» П. Юркевича, його ставлення до антропологічного матеріалізму Л. Фюрбаха і М. Чернишевського.

Філософські ідеї в Україні в кінці ХІХ–на початку ХХ ст. Російськомовна школа «київського гуманізму» (Л. Шестов, М. Бердяєв, В. Зеньківський). Філософія І. Франка, вплив марксизму та позитивізму на її формування. Філософські ідеї Л. Українки, П. Грабовського, М. Коцюбинського, О. Потебні, В. Антоновича. Соціально-філософські ідеї М. Драгоманова. Філософія національної самобутності (Д. Донцов, В. Липинський). Філософія періоду відродження українського духовного життя (В. Винниченко, М. Грушевський). Філософія української діаспори (Д. Чижевський, І. Лисяк-Рудницький, І. Мірчук, О. Кульчицький). Культурне відродження 20-30 років (М. Скрипник, М. Хвильовий). Українське філософське відродження 60-х років (П. Копнін). Основні напрямки розвитку української філософії 20 ст.

Тема 7. СУЧАСНА СВІТОВА ФІЛОСОФІЯ

Сучасна неklasична філософія. Головні проблеми і тенденції філософії ХХ ст. Перегляд основних принципів класичної філософії перед викликом соціально-політичних, культурних, духовних зрушень і протиріч сучасної епохи. Перегляд сучасною філософією основних принципів класичної філософської традиції. Сцієнтизм і антисцієнтизм.

«Філософія життя» як відхід від ідеалів раціоналізму. Вчення А.Шопенгауера: людина як суб'єкт воління, світ як воля та уявлення. Філософія «волі до влади» Ф. Ніцше.

Психоаналіз і неофрейдизм. З. Фройд про феномен несвідомого, структуру психіки, онтологію людини, історію і культуру. Аналітична психологія Г. Юнга, колективне несвідоме, архетип і символ. Гуманістичний психоаналіз Е. Фромма.

С. К'єркегор про свободу людини, про сенс індивідуального людського існування в світі. Філософія екзистенціалізму ХХ ст. (М. Хайдеггер, Ж. - П. Сартр, А. Камю, К. Ясперс). Філософська антропологія М. Шелера.

Позитивізм у ХІХ ст. (О. Конт, Г. Спенсер). Ірраціоналізм і філософія життя. Проблема нераціонального (воля, почуття, інтуїція). Несвідоме. Вчення А. Шопенгауера: людина як суб'єкт воління, світ як воля і уявлення. С. К'єркегор про свободу людини, про сенс індивідуального людського існування в світі. Філософія Ф. Ніцше («народження трагедії із духу музики», програма «переоцінки цінностей», критика моралі, нігілізм, «воля до влади», ідеал «надлюдини», ідея «вічного повернення»).

Прагматизм у контексті американської духовної традиції (Ч. Пірс, У. Джемс, Д. Дьюї). *Психоаналіз і неофрейдизм.* З. Фройд про феномен несвідомого, структуру психіки, онтологію людини, історію і культуру.

Аналітична психологія Г. Юнга, колективне несвідоме, архетип і символ. Гуманістичний психоаналіз Е. Фромма.

Екзистенційна філософія XX ст. (М. Хайдеггер, Ж. - П. Сартр, А. Камю, К. Ясперс). Філософська антропологія М. Шелера.

Релігійна філософія XX ст. (персоналізм, християнський еволюціонізм П. Тейяра де Шардена, неотомізм).

Феноменологія Е. Гуссерля: програма філософії як «строкої науки», поняття інтенціальності свідомості, метод феноменологічної редукції, поняття «життєвого світу».

Філософська герменевтика (М. Хайдеггера, К. Гадамер).

Сучасна філософія науки: аналітична філософія (Б. Рассел, Л. Вітгенштейн), неопозитивізм (Р. Карнап), постпозитивізм (К. Поппер), Т. Кун, І. Лакатос, П. Фейєрабенд).

Неомарксизм і «критична теорія» Франкфуртської школи (Г. Лукач, М. Хоркхаймер, Т. Адорно, Г. Маркузе, Е. Фромм).

Філософські ідеї постмодернізму (М. Фуко, Ж. Дерріда, Р. Барт).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

Теорія філософії та методологія науки.

Тема 8. ОНТОЛОГІЯ – ПРОБЛЕМА БУТТЯ

Філософське розуміння буття. Поняття метафізики та онтології. Основні поняття онтології: матеріалізм, ідеалізм, монізм, дуалізм, плюралізм. Форми та рівні буття. Буття людини, природи, суспільства. Проблема субстанції, як першооснови всіх форм буття. Буття і реальність. Реальність об'єктивна і суб'єктивна.

Філософське поняття матерії. Історичний розвиток філософських тлумачень матерії. Єдність матерії і руху. Системний характер та ієрархічна будова матеріального світу. Простір і час, як форми існування світу. Біологічний, соціальний, психологічний простір і час.

Буття природи. Природа, як сукупність об'єктивних умов існування людини. Природа жива і нежива. Життя і розум в контексті глобальної еволюції Всесвіту. Антропний принцип в пізнанні природних умов виникнення життя і людини.

Історичні форми відношення людини до природи. Концепції ноосфери. Поняття екогуманізму, екологічної і біомедичної етики.

Діалектика, як метод та як теорія. Основні форми діалектики: антична, середньовічна, гегелівська, марксистська, екзистенційна. Альтернативи діалектики.

Основні принципи діалектики як загальної теорії розвитку. Поняття закону. Діалектика єдності і боротьби протилежностей, кількісних і якісних змін, заперечення заперечення. Класифікація суперечностей. Соціальні

суперечності, їх сутність і структура. Поняття антогонізму, соціального конфлікту.

Філософські категорії як роди буття і ступені пізнання. Основні онтологічні категорії: єдине і багатоманітне частина і ціле, зміст і форма, одиничне і загальне, причина і наслідок, можливість і дійсність. Значення категорій в пізнанні медико – біологічних явищ. Поняття системи. Принцип цілісності і системності, як методологічна основа побудови сучасної медичної теорії.

Проблема онтологічного статусу свідомості та її суттєві ознаки. Ідеальний статус буття свідомості. Природно-біологічні передумови та соціально-практична суть свідомості. Основні філософські концепції походження свідомості. Свідомість і мова. Самосвідомість. Душа і дух. Структура та функції свідомості. Індивідуальна та суспільна свідомість. Структура суспільної свідомості: сфери, рівні та форми.

Тема 9. ГНОСЕОЛОГІЯ. ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ПІЗНАННЯ

Гносеологія як сфера філософського знання, її предмет та основні категорії. Проблема співвідношення суб'єкта та об'єкта пізнання. Чуттєвий рівень пізнання, його форми та особливості. Раціональний рівень пізнання та його форми. Єдність чуттєвого та раціонального рівнів пізнання. Види і рівні знання.

Проблема істини в пізнанні. Істина об'єктивна і суб'єктивна, абсолютна і відносна. Істина монологічна (наукова) і поліфонічна (філософська). Основні концепції істини. Критерії істини.

Наука та її місце в сучасному світі. Характерні риси наукового пізнання. Поняття наукового методу. Емпіричний і теоретичний рівень наукового дослідження. Методи дослідження. Аналіз і синтез. Аналогія й абстрагування. Узагальнення й дедукція. Моделювання: сутність та класифікація. Спостереження. Експеримент. Системно-структурний метод. Аксиоматичний метод. Форми наукового пізнання: гіпотеза, концепція, теорія. Структура наукової теорії. Динаміка наукового пізнання (класична, некласична, постнекласична наука).

Тема 10. ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ – ПРОБЛЕМА ЛЮДИНИ

Людина як предмет філософського осмислення. Основні концепції історичного походження, природи та сутності людини. Філософські проблеми антропосоціогенезу. Єдність природного, соціального і духовного в людині. Поняття індивіда, індивідуальності і особистості.

Духовність, свобода, творчість і відповідальність, як ознаки людського буття. Філософська проблема взаємовідношення душі і тіла людини. Плотська і духовна людина. Тіла та організм. Подолання опозиції духовного і тілесного, психічного і соматичного, як ключова проблема медицини. Проблема екології

сучасної людини. Перспективи виживання і розвитку людини як біологічного виду.

Проблема особистості в філософії. Співвідношення понять «Людина індивід – особа, особистість – індивідуальність. Особистість як соціокультурна форма індивідуального буття. Історичні типи особистості. Поняття рядової, історичної та видатної особи. Становлення і виховання особистості. Свобода і творчість як спосіб самореалізації особи. Роль і місце особистісного начала в побудові громадянського суспільства. Проблеми особистості в медицині. Проблема життя і смерті, сенсу людського життя в духовному досвіді людства. Проблема людської свободи. Свобода і необхідність. Сутність фаталізму та волюнтаризму. Проблема сенсу життя і самореалізації людини. Життя і смерть в духовному досвіді людства. Дискусійність проблеми «права на смерть», можлива роль провізора у реалізації права хворого на смерть. Проблеми гуманізму і його історичні типи: античний, ренесансний, сучасний. Гуманізм і фармація (діяльність провізора).

Тема 11. ФІЛОСОФІЯ СУСПІЛЬСТВА, КУЛЬТУРИ ТА ІСТОРІЇ

Соціальна філософія, її основні проблеми та категорії. Поняття суспільства. Особливості філософського вивчення суспільства. Суспільство та індивід. “Людський вимір” суспільства. Поняття інтерсуб’єктивності в соціальній філософії. Проблема історичного походження суспільства. Структура і функції суспільства. Поняття соціальної структури суспільства. Соціальні відносини та їх типологія. Джерела, механізм, характер і форми соціальної динаміки. Розмаїття чинників, що зумовлюють розвиток суспільства (природні, матеріально-економічні, техніко-технологічні, духовні, політичні тощо). Проблема героїв і мас у суспільному розвитку. Типологія суспільства. Формаційний та цивілізаційний підходи до типології суспільства та періодизації суспільного розвитку. Суспільство і особистість. Типологія історичного взаємозв’язку людини і суспільства, або типи соціальності /відносини особистості залежності, відносини речової залежності, відносини вільних асоціацій індивідів/. Філософське осмислення історії та її сенсу. Головні концепції філософії історії. Закони та рушійні сили історії. Історична необхідність. Проблема спрямованості історії. Єдність і множинність історичного процесу. Лінійні та циклічні концепції історії. Проблема історичного прогресу. Суперечливий характер соціально-історичного прогресу та проблема його критеріїв.

Аксіологія як філософське вчення про цінності. Цінності як ядро духовного світу людини. Структура цінностей. Ціннісне ставлення людини до світу як фундаменту культури. Ціннісна природа культуротворення. Культура як об’єкт філософського аналізу. Основні ознаки культури. Сутність та визначення культури. Творчий характер людської культури. Діалоговий характер культури. Типологія культур. Гуманізм і антигуманізм в культурі. Культура і цивілізація. Культура, антикультура і контркультура. Динаміка

культури в історії людства. Історичні типи культури. Східна і західна моделі культур. Класична і неklasична культура. Постмодернізм як явище культури.

Науково-технічний прогрес в історії техногенної цивілізації. Науково-технічна революція ХХ століття, її соціальні наслідки. Глобальні проблеми ХХ століття та головні суспільно-політичні процеси. Класифікація глобальних проблем. Поворот до людини в сучасній глобалістиці. Шляхи вирішення глобальних проблем. Єдність і багатоманітність у процесі глобалізації світу. Сутність процесу глобалізації та його протиріччя. Образи майбутнього в сучасній глобалістиці. Глобальна свідомість і розмаїття часткових інтересів. Майбутнє людства як предмет дослідження і прогнозування. Інформаційні технології і майбутнє людства. Футурологічні концепції про стратегію цивілізаційного поступу людства.

Тема 12. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Предмет філософії права, її завдання та місце в системі інших наук. Філософія права як самостійна галузь знання філософії і юриспруденції. Право як невід'ємна складова культури і суспільства. Філософія права як моральний осередок законодавства. Традиція природного права. Теорія природного права. Позитивістська концепція права. Модель правових норм. Юридичний реалізм. Природа і значення прав. Новий погляд на теорію юридичних прав. Механізм правосуддя. Моральний обов'язок дотримуватися права. Свобода. Права. Справедливість у застосуванні права. Свобода слова та її межі. Відповідальність і покарання. Сучасна філософія права.

4. Тематика та плани семінарських занять

Тема 1. ФІЛОСОФІЯ, ЇЇ ЗМІСТ, ОСОБЛИВОСТІ ТА РОЛЬ У СУСПІЛЬСТВІ.

1. Світогляд, його суть і структура.
2. Історичні типи світогляду: міфологія, релігія, філософія.
3. Основні проблеми філософії. Філософія та наука.
4. Суспільні функції філософії.

Контрольні питання

1. Які проблеми людського існування називаються «вічними» і чому? Назвіть їх.
2. Назвіть ознаки міфологічного світогляду. Чим відрізняється від нього релігійний світогляд?
3. Де і коли виникла філософія? У чому полягає призначення філософії?
4. Назвіть суспільні функції філософії. У чому суть критичної функції філософії?
5. Що спільного між філософією та релігією, і чим вони суттєво відрізняються?
6. У чому суть основного питання філософії? Як його формулював Ф. Енгельс? Що було основним питанням філософії для І. Канта?
7. Чим відрізняються позиції матеріалізму та ідеалізму, суб'єктивного та об'єктивного ідеалізму? Чим відрізняється буденне значення слів «матеріаліст» та «ідеаліст» від аналогічних філософських понять?
8. Що означає термін «агностицизм»? Як він пов'язаний з основним питанням філософії у формулюванні Ф. Енгельса?
9. Що спільного між філософією та наукою, і чим вони відрізняються?
10. Які переваги і які недоліки філософії порівняно з наукою ви могли б назвати?

Література:

1. Баумейстер Андрій. Вступ до філософських студій, або Інтелектуальні подорожі до країни філософії:наук. Посіб./Андрій Баумейстер. – К.:Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2017. – 238 с.
2. Библер В. С. Что есть философия? / На гранях логики культуры. Книга избранных очерков. – М., 1997.
3. Делез Ж., Гваттари Ф. Что такое философия? – М., С-Пб., 1998.
4. Джеймс У. Введение в философию. – М., 2000.
5. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов. – М., 1979.
6. Ильенков Е. В. Философия и культура. – М., 1991.
7. Ідеал як соціокультурний феномен у дискурсі модерну та постмодерну: автореф. дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.03 / Чорна Лідія Валеріївна ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - Київ, 2017. - 36 с.
8. Кебуладзе Вахтанг, Богачов Андрій. Філософія у публічному просторі: Між академічністю й популярністю (круглий стіл "Філософської думки") /Вахтанг Кебуладзе, Андрій Богачов // *Філософська думка*. – 2017. – №1. – С. 6-27.
9. Мамардашвили М. К. Как я понимаю философию. – М., 1992.
10. Ортега-и-Гассет Х. Что такое философия. – М., 1991.
11. Рассел Б. История западной философии. – М., 1993.

12. Рижак Людмила. Філософія як рефлексія духу: хрестоматія /Людмила Рижак. – Вид. 2-ге. перероб., доп. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – 532 с.
13. Стрелкова Ю. О. Проблема співвідношення релігії й моральності / Ю. О. Стрелкова, О. О. Кудин // Вісник Національної академії державного управління при Президенті України. Серія : Філософія. - 2015. - № 4. - С. 27-32.
14. Філософія освіти у системі філософського знання / М. І. Романенко//Філософія і політологія в контексті сучасної культури. - 2016. - Вип. 1. - С. 194-200.
15. Хайдеггер М. Что это такое – философия? // Вопросы философии. – 1993. – № 8.
16. Чанышев А. Н. Начало философии. – М., 1982.
17. Ясперс К. Введение в философию. – М., 2000.

Тестові завдання

1. Термін «філософія» означає:

- a) науку про мудрість;
- b) прагнення до мудрості;
- c) володіння мудрістю;
- d) любов до мудрості.

2. Світогляд – це:

- a) сукупність знань про світ і людину;
- b) знання про космос, наукова картина світу;
- c) усвідомлення і переживання людиною свого місця і призначення в світі;
- d) розділ філософії про генезис (виникнення, становлення і розвиток) уявлень про світ.

3. Основне питання філософії, за Енгельсом, – це:

- a) вчення про безсмертя індивідуальної душі;
- b) питання про співвідношення духу і матерії, ідеального та матеріального;
- c) вчення про гармонійний розвиток особистості;
- d) проблема походження життя і розуму;
- e) вчення про людину та природне і суспільне середовище, яке її оточує.

4. Філософський монізм – це:

- a) вчення про монополії;
- b) вчення про єдиного Бога, Творця світу;
- c) заклик до єднання людей;
- d) визнання того, що в основі світу лежить якийсь єдине начало, не створюване і не знищуване;
- e) вчення Ляйбніца про монади.

5. Матеріалізм – це:

- a) обмеженість людини лише життєвими («матеріальними») благами: їжа, житло, одяг, гроші і т.д.;
- b) визнання матерії першоосновою і першопричиною світу;
- c) знання про невидимі найдрібніші (фізичні та хімічні) частинки речовини і поля;
- d) атеїстична теорія, направлена проти політики церкви.

6. Ідеалізм, ідеалістична філософія – це:

- a) філософське вчення про ідеали та їх роль у суспільстві;
- b) філософське вчення про первинність свідомості і вторинність матерії;

- c) прагнення зробити життя істинним, добрим, прекрасним;
- d) філософське вчення про суть, природу ідеального (духовного).

7. Об'єктивний ідеалізм:

- a) є вченням про ідеальні об'єкти науки;
- b) визнає, що дух є первинним по відношенню до матерії, він існує ззовні і незалежно від людини;
- c) вважає, що ідеали людства мають об'єктивну підставу;
- d) вважає, що людина не в змозі пізнати оточуючий світ.

8. Агностицизм – це:

- a) повне або часткове заперечення пізнаваності світу;
- b) учення стародавніх і середньовічних відлюдників;
- c) вчення про мінливість знань;
- d) вчення про нескінченність процесу пізнання;
- e) вчення про те, що будь-яке досягнуте знання не може вважатися остаточним і завершеним.

9.3 якою проблемою пов'язана філософська позиція агностицизму?

- a) з проблемою сенсу життя;
- b) з проблемою пізнання;
- c) з глобальними проблемами людства;
- d) з проблемою суті людського буття.

10. У якому з розділів філософії основним є поняття істини?

- a) метафізика;
- b) філософія освіти;
- c) політична філософія;
- d) гносеологія;
- e) онтологія;
- f) діалектика.

11. Не є розділом філософії:

- a) гносеологія;
- b) онтологія;
- c) теологія;
- d) аксіологія.

18. Який розділ філософії вивчає загальні закони і принципи правильного мислення?

- a) аксіологія;
- b) логіка;
- c) онтологія;
- d) гносеологія;
- e) філософська антропологія.

19. Гносеологія – це:

- a) грецька богиня;
- b) особливість мислення;
- c) синонім істини;
- d) розділ філософії.

20. Історичним типом світогляду є:

- a) буденний;
- b) гуманістичний;
- c) міфологічний;

- d) оптимістичний;
- e) матеріалістичний.

21. Що не є історичним типом світогляду:

- a) міфологія;
- b) політика;
- c) філософія;
- d) релігія.

22. До рис міфологічного світогляду не належить:

- a) родовий, колективний характер світосприйняття;
- b) рабський характер свідомості, нездатність мислити самостійно;
- c) раціонально-систематизований підхід до світу;
- d) синкретизм емоційно-чуттєвого і раціонального в свідомості, ототожнення природного і надприродного, об'єктивного і суб'єктивного;
- e) антропоморфізм як перенесення на світ властивостей людини і родового суспільства;
- f) одухотворення всієї природи, поклоніння природним силам.

23. Філософія як історична форма світогляду відрізняється від інших форм світогляду:

- a) раціональним вирішенням світоглядних проблем;
- b) своїм предметом «людина – світ»;
- c) оціночним ставленням до світу;
- d) здатністю формувати програми поведінки, бути духовним орієнтиром у житті.

24. Філософія не володіє наступною характеристикою:

- a) прагне до систематичності і цілісності знання;
- b) підтверджує свої висновки експериментом;
- c) виражає і обґрунтовує ціннісне ставлення людей до явищ і закономірностей дійсності;
- d) прагне до пізнання граничних основ універсуму;
- e) використовує логічну аргументацію.

25. Філософія на відміну від науки:

- a) виражає і обґрунтовує ціннісне ставлення людей до явищ і закономірностей дійсності;
- b) використовує логічну аргументацію;
- c) виходить з примату віри над розумом;
- d) прагне до систематичної цілісності знання.

26. Вкажіть, що спільного у філософії та науки:

- a) усвідомлення і осмислення граничних основ буття і мислення;
- b) вони є продуктивними силами суспільства;
- c) побудова знання в теоретичній формі і орієнтація на критерії розуму;
- d) підтвердження своїх висновків експериментом;
- e) прагнення до пізнання граничних основ універсуму.

Тема 2. ВИТОКИ ФІЛОСОФІЇ: СХІДНА ТА ЗАХІДНА ПАРАДИГМА.

1. Зародження філософської думки. Східний та західний типи культури і філософування.
2. Своєрідність давньоіндійської філософії. Буддизм.
3. Філософія Стародавнього Китаю. Конфуціанство і даосизм.
4. Натурфілософські ідеї давньогрецької філософії.
5. Класичний період розвитку античної філософії (Сократ, Платон, Аристотель).
6. Філософія елліністичного періоду.

Контрольні питання

1. Поясніть основні, найважливіші міфологічні уявлення Стародавньої Індії (карми, кастового поділу, реінкарнації, космічного абсолюту).
2. Дайте порівняльний аналіз східної та західної культурних традицій.
3. Розкрийте зміст «чотирьох благородних істин» буддизму.
4. У чому полягала різниця між конфуціанством та даосизмом?
5. Розкрийте зміст основних понять даосизму: Дао – Інь – Ян.
6. Назвіть основні принципи конфуціанства.
7. З історією яких народів зв'язують епоху античності? Коли і як виникла антична філософія?
8. Назвіть основні періоди в історії античної філософії. Як змінювалася її проблематика від періоду до періоду?
9. Розкрийте суть основного принципу античної філософії – космоцентризму. Зверніть увагу на подвійне значення грецького терміна «космос» (і «Всесвіт», і «порядок»).
10. Порівняйте погляди перших філософів на проблему першооснови світу (Фалеса, Анаксимена, Анаксимандра, Геракліта). Що відрізняло від них вчення Демокріта?
11. В історії філософії відомий вираз «Гераклітів потік». Відтворіть знаменитий вислів Геракліта і поясніть його.
12. Чим відома елейська школа? Чиїми іменами вона представлена? Чому елеати вважали рух ілюзією? Назвіть основні апорії Зенона. Яка була логіка Зенона, і що саме він намагався довести?
13. Що таке діалектика? Назвіть основний закон діалектики, який був відомий вже Геракліту.
14. Чому Сократ не залишив жодного рукопису? Як це було пов'язано з його розумінням пізнання? У чому була особливість сократівського методу пізнання?
15. Вчення про ідеї (ейдоси) є наріжним каменем розуміння буття Платоном і в цілому платонівської філософії. Що означає платонівський «світ ідей»?
16. Розкрийте зміст платонівського вчення про досконалу державу.
17. Назвіть основні досягнення філософської творчості Аристотеля.
18. «Платон мені друг, але істина дорожча», – сказав колись Аристотель. Що він мав на увазі? З чим у вченні Платона Аристотель був не згоден?
19. Що ви знаєте про життя легендарного філософа Діогена Синопського? Чому (за легендою) він жив у бочці, чому ходив по місту з ліхтарем та ін.?

Література:

1. Античная философия: Энциклопедический словарь. — М.: Прогресс-Традиция, 2008. — 896 с.
2. Асмус В. Ф. Античная философия. — М.: Высшая школа, 1999.
3. Ахутін Анатолій, Баумейстер Андрій. Аристотель і аристотелізм: 2400 років по тому (Круглий стіл "Філософської думки") /Анатолій Ахутін, Андрій Баумейстер // *Філософська думка*. – 2016. - №5. С. 6-26.
4. Бокал Г. В. Сенс визначення "філософія сходу" у контексті протиставлення європейській історії філософії / Г. В. Бокал // *Філософські обрії*. - 2013. - Вип. 29. - С. 30-38.
5. Буряк В. В. Античная философия: Учебник. - Симферополь: ДИАЙПИ, 2009. - 256 с.
6. Буряк В. В. Антична філософія. – Сімферополь: БУК-пресс, 2009. – 264 с
7. Васильев Л. С. Культы, религии, традиции в Китае. – М., 1970.
8. Вернан Ж.-П. Происхождение древнегреческой мысли. — М.: Прогресс, 1988. — 221 с.
9. Гегель Г. В. Ф. Лекции по истории философии, книга 1. Введение.
10. Григорьева Т. П. Дао Логос (встреча культур). – М., 1992.
11. Дао и даосизм в Китае. – М., 1982.
12. Завадская Е. В. Культура Востока в современном западном мире. – М., 1997.
13. Колоніалізм на традиційному Сході (XVII - XX ст.): навч.-метод. посіб. / Іржавська А. П., Терещенко Т. В. ; Черкас. нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького, ННІ історії і філософії, Каф. всесвіт. історії та міжнар. відносин. - Черкаси : ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2016. - 98 с.
14. Малявин В. В. Конфуций. – М., 1992.
15. Нариси історії західної філософії XIX–XX ст. : навч. посіб. / Андрій Дахній. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – 488 с.
16. Соловьев Вл. Жизненная драма Платона. Соч.: В 2-х т. – М., 1990. – Т. 2.
17. Стрелкова А. Ю. Буддизм: філософія порожнечі: [монографія]. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2015. – 408 с.
18. Хамітов Н. Гармаш Л., Крилова С. Історія Філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як мкнтаантропології. Навчальний посібник зі словником. –Київ:. КНТ, 2016 р -396с
19. Хлебников Г. В. Античная философская теология. — М.: Наука, 2007
20. Ключовський Ян А.. Філософія діалогу. Переклад з польської Катерини Рассудіної. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2013. – 224 с.

Тестові завдання

1. Яка з нижчеприведених рис більшою мірою стосується східного, а не західного типу культурного розвитку?

- a) пріоритет колективних цінностей над цінностями індивідуально-особистісними;
- b) прагматизм;
- c) активне перетворення природи;
- d) переважно раціональне, а не емоційне світосприйняття.

2. Засновником даосизму є:

- a) Конфуцій;
- b) Лао-цзи;
- c) Мен-цзи;
- d) Мо-ді.

3. У якому з напрямів східної філософії стверджується, що життя – це страждання?

- a) конфуціанство;
- b) даосизм;
- c) буддизм;
- d) санкх'я.

4. Основна проблематика конфуціанства:

- a) космологічна;
- b) містична;
- c) художня;
- d) етична і політична;
- e) гносеологічна.

5. Хто є засновником буддизму?

- a) Сиддхартха Гаутама;
- b) Лао-цзи;
- c) Кришна;
- d) Мо-цзи.

6. Основоположення якої релігії мають назву «чотири благородні істини»?

- a) даосизму;
- b) буддизму;
- c) джайнізму;
- d) конфуціанства.

7. Хто є представником школи елеатів?

- a) Аристотель;
- b) Зенон;
- c) Епікур;
- d) Сенека.

8. Нірвана – це...

- a) колесо перероджень;
- b) закон відплати за вчинки;
- c) світовий розум;
- d) стан абсолютного спокою, блаженний стан душі.

9. Природний шлях речей в старокитайській філософії називається:

- a) інь;
- b) ян;
- c) жень;
- d) дао.

10. Хто із стародавніх філософів вимагав від людини суворого дотримання соціальної субординації?

- a) Сенека;
- b) Лао-цзи;
- c) Конфуцій;
- d) Аристотель.

11. Етичний принцип недіяння був проголошений у філософії:

- a) Мо-цзи;
- b) Лао-цзи;
- c) Конфуція;
- d) Сократа.

12. Моральний ідеал «досконаломудрої людини» належить:

- a) буддизму;
- b) християнській етиці;
- c) даосизму;
- d) конфуціанству;
- e) етиці стоїків.

13. Хто з названих філософів є автором концепції ідеальної держави?

- a) Демокріт;
- b) Геракліт;
- c) Платон;
- d) Сократ;
- e) Аристотель.

14. Хто з названих мислителів був засновником етичного раціоналізму, тобто вважав знання основою чеснот, а незнання – джерелом зла?

- a) Аврелій Августин;
- b) Марк Аврелій;
- c) Сократ;
- d) Тома Аквінський.

15. Хто з античних філософів принципово не записував свої думки і не залишив після себе жодного твору?

- a) Платон;
- b) Піфагор;
- c) Сократ;
- d) Аристотель;
- e) Діоген.

16. Логічні міркування Зенона Елейського, які були направлені на доказ відсутності руху в світі, мали назву:

- a) апорії;
- b) афоризми;
- c) софізми;
- d) парадокси.

17. Кому належать слова: «Я зневажаю людей, що засудили мене, але не можу не поважати законів моєї держави»

- a) Платону;
- b) Аристотелю;
- c) Конфуцію;
- d) Сократу.

18. Кому належить вислів: «Платон мені друг, але істина дорожча»?

- a) Канту;
- b) Аристотелю;
- c) Марку Аврелію;
- d) Сократу.

- 19. Для стародавніх греків слово «хаос» означало:**
- a) єдність протилежностей;
 - b) існування війни в суспільстві;
 - c) безлад, первинний аморфний стан світу;
 - d) полеміку, суперечку.
- 20. Учнем Сократа був:**
- a) Левкіпп;
 - b) Протагор;
 - c) Платон;
 - d) Епікур.
- 21. На думку якого мислителя, світ складається з неподільних частинок і порожнечі?**
- a) Піфагора;
 - b) Геракліта;
 - c) Демокріта;
 - d) Парменіда.
- 22. Назвіть основу світу, згідно з ученням Демокріта:**
- a) душа;
 - b) атом;
 - c) вода;
 - d) земля;
- 23. В історії античної філософії немає періоду:**
- a) схоластичного;
 - b) досократівського;
 - c) класичного;
 - d) еллінізму.
- 24. Філософія Сократа переважно є:**
- a) космологією;
 - b) гносеологією;
 - c) аксіологією;
 - d) антропологією.
- 25. У стародавніх греків слово «космос» означало:**
- a) множинність світів;
 - b) нескінченність;
 - c) незмінність;
 - d) впорядкованість.
- 26. Назвіть представника школи стоїцизму:**
- a) Сократ;
 - b) Платон;
 - c) Марк Аврелій;
 - d) Епікур.
- 27. Виділіть основну рису античної філософії:**
- a) теоцентризм;
 - b) космоцентризм;
 - c) антропоцентризм;
 - d) монізм.
- 28. Принцип «золотої середини» формулюється у філософії:**
- a) Платона;

- b) Парменіда;
- c) Демокріта;
- d) Аристотеля.

29. Епікур стверджував, що людина ніколи не зустрічається:

- a) із справедливістю;
- b) зі смертю;
- c) із совістю;
- d) з істиною.

30. Філософ і учений, вчитель великого правителя:

- a) Платон;
- b) Піфагор;
- c) Аристотель;
- d) Сократ;
- e) Діоген.

31. Серед основних шкіл філософії еллінізму не було:

- a) кінічної;
- b) неоплатонічної;
- c) схоластичної;
- d) стоїчної;
- e) епікурейської;
- f) скептичної;

32. Хто автор афоризму «Я знаю, що нічого не знаю, але інші не знають навіть цього»?

- a) Фалес;
- b) Сенека;
- c) Сократ;
- d) Марк Аврелій.

33. Хто з античних мислителів вважав ідеальною державою ту, в якій філософи здійснюють управління державою?

- a) Сократ;
- b) Діоген;
- c) Аристотель;
- d) Платон.

34. Назвіть ім'я філософа, який був представником мілетської школи:

- a) Сократ;
- b) Діоген Сінопський;
- c) Платон;
- d) Фалес;
- e) Аристотель.

35. Класичний період розвитку античної філософії триває:

- a) VII-VI ст. до н.е.;
- b) V-IV ст. до н.е.;
- c) IV-V ст. н.е.;
- d) IV ст. до н. е.- IV ст. н.е.

36. Що означає грецьке слово «атом»?

- a) матеріальний;

- b) маленький;
- c) невидимий;
- d) неподільний.

37. Твори «Держава», «Закони» належать:

- a) Аристотелю;
- b) Лао-Цзи;
- c) Платону;
- d) Конфуцію.

38. Вислів «Все тече, все змінюється, і не можна двічі увійти до однієї і тієї ж річки» належить:

- a) Фалесу;
- b) Геракліту;
- c) Піфагору;
- d) Марксу;
- e) Цицеронові.

39. Хто вперше розробив діалектичний спосіб ведення суперечки міркування?

- a) Піфагор;
- b) Зенон;
- c) Сократ;
- d) Платон;

40. Кому належить наступний вислів: «Смерть не має до нас ніякого відношення: коли ми є, то смерті ще немає, а коли смерть наступає, то нас уже немає»?

- a) Сократу;
- b) М. Монтеню;
- c) Епікуру;
- d) К. Марксу.

Тема 3. СЕРЕДНЬОВІЧНА ФІЛОСОФСЬКА ПАРАДИГМА ТА АНТРОПОЦЕНТРИЗМ І ГУМАНІЗМ ФІЛОСОФІЇ ВІДРОДЖЕННЯ.

1. Релігійний характер середньовічного світогляду і філософії.
2. Період апологетики і патристики в умовах античності.
3. Схоластична філософія.
4. Ідейний зміст світогляду Ренесансу та особливості італійського Відродження.
5. Північне Відродження та ідеологія Реформації.
6. Розвиток натурфілософських вчень в епоху Відродження.
7. Соціально-політична думка Відродження.

Контрольні питання

1. Дайте загальну характеристику середньовічної філософії. Назвіть її основні періоди, представників, проблематику. Розкрийте суть основного принципу філософії Середньовіччя – теоцентризму.
2. Кого називають першими християнськими апологетами? Від кого необхідно було захищати ідеї християнства в перші століття нашої ери?
3. Кого називають «отцями церкви»? Назвіть представників східної та західної патристики.
4. Назвіть основні ідеї філософії Августина.
5. Яка Августин пояснює природу зла?
6. Дайте характеристику історичної концепції Августина. Що таке християнська есхатологія? У чому полягає сенс історії за Августином? За якими критеріями він розрізняє «град Божий» і «град земний»?
7. Розкрийте етимологію терміну «схоластика». Яку роль у розвитку схоластичної філософії зіграла середньовічна система освіти, перші європейські університети?
8. Розкрийте предмет суперечок між номіналістами та реалістами в схоластичній філософії Середньовіччя. На чіє вчення античної філософії опиралися номіналісти, і на чіє – реалісти?
9. Хто є засновником філософії томізму? Якою була роль філософії Аристотеля у формуванні томізму і всієї західноєвропейської схоластики?
10. Які аргументи в захист існування Бога приводить Тома Аквінський? Розкрийте зміст концепції «подвійної істини» в ученні Аквінського.
11. Чому схоластична філософія до XIV ст. вичерпує свої можливості і переживає кризу? Який негативний зміст має з тих часів термін «схоластика»?
12. Чому епоху XIV-XVI ст. називають епохою Відродження?
13. Назвіть основні періоди епохи Відродження і їх характерні риси.
14. У чому суть гуманізму і антропоцентризму Ренесансу?
15. Як проявився в епоху Відродження культ творчої індивідуальності?
16. Назвіть видатних представників гуманізму Відродження.
17. Яка особливість художньої культури Відродження? Чому жодна інша епоха не породила стільки геніїв, «титанів за силою думки, пристрасті і характеру» (Ф. Енгельс)?
18. Яке значення епохи Ренесансу в історії людства?
19. Що ви знаєте про натурфілософію епохи Відродження, вчення Миколи Кузанського і Джордано Бруно? Проти яких усталених уявлень виступив Джордано Бруно, і за що його спалили в період інквізиції?
20. Назвіть філософські ідеї пізнього Відродження.

21. У чому суть вчення М. Лютера про «виправдання вірою»? Якій доктрині римської церкви протиставив Лютер своє вчення?
22. Що розумів Ж. Кальвін під «обраністю до спасіння»?
23. У чому полягала діалектичність ідей М. Кузанського?
24. Що таке пантеїзм, як він поєднується із матеріалізмом та атеїзмом?

Література:

1. Артюнов В. Х., С. В. Бондар, Ю. М. Вільчинський та ін. Філософія, релігієзнавство, логіка. — К., 2008.
2. Архіпова Людмила. Апологія мудрості літератури : [філософія культури] / Людмила Архіпова // Філософська думка. – 2011. – №1 : Філософія і література. – С. 37-48.
3. Баумейстер Андрій. Призначення філософії та її межі: інтелектуальний спадок Томи Аквінського /Андрій Баумейстер // Філософська думка. – 2012. – № 4 : Католицька філософія. – С. 24-37.
4. Баткин Т. М. Итальянское Возрождение в поисках индивидуальности. – М., 1989.
5. Брагина Л. М. Итальянский гуманизм. Этические учения XIV—XV веков. — М., 1977.
6. Брагина Л. И. Культура Возрождения. – М., 1990.
7. Буслинський, В. А. Основи філософських знань : підручник / В. А. Буслинський, П. І. Скрипка. – К. : Новий Світ - 2012. – 352 с. – (Вища освіта в Україні).
8. Волинка, Г. І. Філософія стародавності і середньовіччя в освітньому контексті : Навч. посіб. / Г. І. Волинка. – К. : Вища школа, 2005. – 544 с.
9. Горбатова, Ю. В. Алвин Плантинга о космологическом доказательстве бытия Бога святого Фомы Аквинского. Критический обзор некоторых аспектов // Вопросы философии. – 2011. – №1. – С. 150-159.
10. Горфункель А. Х. Философия эпохи Возрождения. – М., 1980.
11. Кіцул М. О. Середньовічна православна педагогіка / Наукове видання “ Актуальні проблеми філософії та соціології ”. Випуск 15, 2017. - С. 63-66
12. Култаєва Марія Аполегетичний наступ філософії: німецький досвід / Марія Култаєва // Філософська думка. – 2010. – №2. – С. 57-67.
13. Лосев А. Ф. Эстетика Возрождения. – М., 1978.
14. Макиавелли Н. Государь. – М., 1991.
15. Мартинюк, В. П. Фінансові аспекти розбудови митної системи в інтересах економічної безпеки України : монографія / В. П. Мартинюк. – К. : Кондор, 2011. – 326 с.
16. Меньшикова, Е. Апологія гротеска: не так страшен черт как его трактует дискурс : [философия культуры] // Вопросы философии. – 2009. – №2. – С.5067.
17. Миронов М. С. Поняття "творчість" в античній та середньовічній філософії / М. С. Миронов // Культура України. Серія : Культурологія. - 2017. - Вип. 55. - С. 118-126.
18. Никитин, В. А. Христианская апологетика в начале III тысячелетия // Философские науки. – 2006. – №3. – С.50-59.
19. Пінкерс, Серве Моральна теологія пізнього середньовіччя: номіналістична революція : [філософія релігії] // Філософська думка. – 2012. – № 4 : Католицька філософія. – С. 100-113.
20. Присухін С. І. Філософія: навчальний посібник. — К.: 2008.

21. Сенчихина, Ю. Б. Апология неизвестности: концепция творчества Льва Шестова // Вестник Московского университета. Серия 7 "Философия". – 2009. – №3. – С. 26-37.
22. Соколов В. В. Европейская философия XV-XVIII веков. – М., 1984.
23. Шмонин, Д. В. Схоластика как философия образования // Вопросы философии. – 2011. – № 10. – С. 145-154.

Тестові завдання

- 1. Яке з даних тверджень висловлює точку зору середньовічного номіналізму?**
 - a) загальне існує окремо від одиничного, воно є причиною і суттю одиничного;
 - b) світ є сукупністю одиничних речей, а загальне існує тільки в мові і свідомості людей;
 - c) одні явища в світі є одиничними, інші – загальними;
 - d) загальне і одиничне існують реально, але в нерозривній єдності одне з одним: загальне існує в одиничному і виявляється через одиничне.
- 2. Вкажіть позицію середньовічного реалізму:**
 - a) реально існують лише конкретні речі, а загальні поняття – це тільки назви цих речей, звукові оболонки думок;
 - b) загальні поняття існують реально, а одиничні речі є їх втіленням;
 - c) реально існує як одиничне, так і загальне; вони пов'язані одне з одним: загальне виявляється через одиничне;
 - d) не існує реально ні одиничного, ні загального, вони є лише результатом розумової діяльності людей.
- 3. У який період історії філософії виникла проблема «подвійної істини»?**
 - a) в античній філософії;
 - b) у середньовічній філософії;
 - c) у німецькій класичній філософії;
 - d) у філософії епохи Просвітництва.
- 4. Одним з двох основних напрямів схоластичної філософії є:**
 - a) емпіризм;
 - b) номіналізм;
 - c) матеріалізм;
 - d) пантеїзм.
- 5. Засновником філософії томізму став:**
 - a) Т. Мор;
 - b) Т. Кампанелла;
 - c) Т. Аквінський;
 - d) Т. Гоббс.
- 6. Назвіть головну рису середньовічного мислення:**
 - a) реалізм;
 - b) космоцентризм;
 - c) теоцентризм;
 - d) антропоморфізм;
 - e) антропоцентризм.
- 7. Хто з перерахованих мислителів не є філософом Середньовіччя?**
 - a) П. Абеляр;
 - b) У. Оккам;
 - c) Дж. Бруно;
 - d) Ансельм Кентерберійський;

- e) Т. Аквінський;
- f) Аврелій Августин.

8. Кого з названих філософів Середньовіччя називали «батьком середньовічної схоластики»?

- a) Августина Блаженного;
- b) Квінта Тертуліана;
- c) Тому Аквінського;
- d) Василя Великого.

9. Кому з середньовічних філософів належить заслуга створення п'яти класичних доказів буття Бога?

- a) Аврелію Августину;
- b) Ансельму Кентерберійському;
- c) Томі Аквінському;
- d) П'єру Абеляру.

10. Яка з названих проблем стала причиною суперечок між номіналістами та реалістами в середньовічній філософії?

- a) проблема співвідношення віри і розуму;
- b) проблема душі і тіла;
- c) проблема загальних понять (універсалій);
- d) проблема часу і вічності.

11. Кому належить вислів: «Вірую, тому що абсурдно»:

- a) Аристотелю;
- b) Григорію Богослову;
- c) Августину Блаженному;
- d) Квінту Тертуліану.

12. Виділіть період, який не є періодом середньовічної філософії:

- a) схоластика;
- b) софістика;
- c) апологетика;
- d) патристика.

13. Т. Аквінський має таке ж відношення до праці «Сума теології», як Августин Блаженний до твору:

- a) «Поетика»;
- b) «Антихристиянин»;
- c) «Сповідь»;
- d) «Левіафан»;
- e) «Органон».

14. Визначте позицію теоцентризму в розумінні людини:

- a) людина – частинка космосу;
- b) людина – частинка природи;
- c) людина створена за образом і подобою Бога;
- d) людина – вінець природної еволюції;
- e) людина – міра всіх речей.

15. Тома Аквінський систематизує основні принципи християнського вчення, спираючись на філософію:

- a) Платона;
- b) Сократа;
- c) Аристотеля;
- d) Марка Аврелія.

16. Який твір відноситься до епохи Середньовіччя?

- a) «Теологічно-політичний трактат» Б. Спінози;
- b) «Так і ні» П. Абеляра;
- c) «Божественна комедія» Данте Аліг'єрі;
- d) «Суть християнства» Л. Фоєрбаха.

17. Хто розглядав людство як «град Божий» і «град земний»?

- a) П. Абеляр;
- b) С. Боецій;
- c) А. Августин;
- d) У. Оккам.

18. Християнська ідея креаціонізму – це:

- a) релігійно-філософське розуміння, згідно з яким Бог, створивши світ, надалі не втручається в закономірний хід розвитку цього світу;
- b) уявлення про створення Богом світу з нічого;
- c) визнання Бога як джерела буття і зміни всіх речей, такого, що керує цим світом, але відрізняється від світу;
- d) ототожнення Бога зі світом.

19. Номіналізм – це:

- a) вчення про методи наукового пізнання;
- b) мистецтво ведення теологічних диспутів;
- c) філософське вчення, яке заперечує реальне існування універсалій (загальних понять);
- d) філософське вчення, яке визнає об'єктивне існування універсалій.

20. Не є представником середньовічної схоластики:

- a) Дунс Скотт;
- b) Уїльям Оккам;
- c) Августин Блаженний;
- d) П'єр Абеляр;
- e) Тома Аквінський.

21. Головна риса філософії епохи Відродження:

- a) теоцентризм;
- b) дуалізм;
- c) космоцентризм;
- d) антропоцентризм;
- e) кордоцентризм.

22. Про острів Утопія розповів:

- a) М. Монтень;
- b) Н. Макіавеллі;
- c) М. Лютер;
- d) Т. Мор.

23. Кому належать слова: «Спалити – не означає спростувати»?

- a) М. Кузанському;
- b) Леонардо да Вінчі;
- c) Е. Роттердамському;
- d) Дж. Бруно.

24. Ідея пантеїзму – це:

- a) релігійно-філософське розуміння, згідно з яким Бог, створивши світ, надалі не втручається в закономірний хід розвитку цього світу;
- b) ототожнення Бога із світом;
- c) визнання Бога як джерела буття і зміни всіх речей, сили, яка керує цим світом, але відрізняється від нього;
- d) уявлення про створення Богом світу з нічого.

25. Ідеологами протестантизму в період північного Відродження були:

- a) К. Маркс і Ф. Енгельс;
- b) М. Лютер і Ж. Кальвін;
- c) Конфуцій і Лао-цзи;
- d) Й. Фіхте і Ф. Шеллінг;
- e) Ф. Вольтер і Ж.Ж. Руссо.

26. До якої ідейної позиції належали погляди Дж. Бруно?

- a) пантеїзм;
- b) волюнтаризм;
- c) панлогізм;
- d) томізм.

27. Уявлення про Бога як про безособове начало, яке злите зі всім Всесвітом, має назву:

- a) політеїзм;
- b) пантеїзм;
- c) деїзм;
- d) атеїзм;
- e) аскетизм.

28. «Мета виправдовує засоби» – теза, яка належить:

- a) М. Монтеню;
- b) Н. Кузанському;
- c) Дж. Бруно;
- d) Н. Макіавеллі;
- e) Е. Роттердамському;
- f) Т. Мору.

29. Автор твору «Похвала глупості»:

- a) Н. Макіавеллі;
- b) Ж. Кальвін;
- c) Е. Роттердамський;
- d) Ф. Вольтер.

30. До якої позиції належали методи М. Кузанського?

- a) деїзм;
- b) атеїзм;
- c) пантеїзм;
- d) аскетизм.

31. Хто не є видатним представником гуманізму Відродження?

- a) Франческо Петрарка;
- b) Марсіліо Фічіно;
- c) Піко делла Мірандола;

d) Іммануїл Кант.

32. Секуляризація культури це:

- a) звільнення всіх сфер життєдіяльності людини і суспільства від впливу релігії;
- b) вищою цінністю є Бог;
- c) ототожнення Бога з природою;
- d) філософія природи.

33. Епоху Відродження називають ще:

- a) епохою Ренесансу;
- b) епохою Античності;
- c) епохою Просвітництва;
- d) епохою Середньовіччя.

34. Епоха Реформації виникла у:

- a) XVI ст.;
- b) XIX ст.;
- c) XII ст.;
- d) XVII ст..

35. Поняття гуманізм означає:

- a) підкреслення людської гідності, повага до людини, ставлення до неї як до вищої цінності
- b) проблему співвідношення віри та розуму;
- c) ідею Божественного творіння світу;
- d) філософію природи.

36. Хто не є представником натурфілософії епохи Відродження?

- a) Микола Кузанський;
- b) М. Коперник;
- c) Тома Аквінський;
- d) Джордано Бруно.

37. Хто автор твору «Державець»?

- a) Томас Мор;
- b) Еразм Роттердамський;
- c) Мішель Монтень;
- d) Ніколо Макіавеллі.

38. Вчення про тотожність абсолютного максимуму й абсолютного мінімуму є центральною ідеєю філософії...

- a) Миколи Кузанського;
- b) Миколи Коперника;
- c) Ніколо Макіавеллі;
- d) Джордано Бруно.

39. Хто творець геліоцентричної системи світу

- a) Аристотель;
- b) Платон;
- c) Коперник;
- d) Кузанський.

40. Яка з рис не належить філософському мислителю епохи Відродження?

- a) анти схоластичний характер, відродження ідей неоплатонізму;
- b) гуманізм;
- c) антропоцентризм;
- d) механіцизм.

Тема 4. ЄВРОПЕЙСЬКА КЛАСИЧНА ФІЛОСОФІЯ НОВОГО ЧАСУ І ЕПОХИ ПРОСВІТНИЦТВА (XVII–XVIII СТ.).

1. Поняття європейської класичної філософії.
2. Особливості філософії Нового часу.
3. Раціоналізм та емпіризм у теорії пізнання Нового часу.
4. Філософія епохи Просвітництва.

Контрольні питання

1. Які особливості новоєвропейської класичної філософії? У чому полягав культ розуму в цей період? Розкрийте зміст механіцизму як фундаментального принципу світогляду Нового часу.
2. Чому проблема методу наукового пізнання стала основною для філософії XVII століття? Дайте характеристику емпіризму і раціоналізму в гносеології того часу. Назвіть їх представників.
3. Яку роль у процесі пізнання відводить Ф. Бекон чуттєвому досвіду? Вкажіть особливості індуктивно-емпіричного методу пізнання світу.
4. Назвіть основні правила дедуктивного методу Р. Декарта.
5. Як вирішувалася проблема субстанції Б. Спінозою, Р. Декартом, Г. Ляйбніцем? Розкрийте суть монізму, дуалізму і плюралізму у вирішенні проблеми субстанції.
6. Яку мету переслідував Дж. Локк, розмежувавши первинні і вторинні якості? Що він розумів під цими якостями? Наведіть приклади первинних і вторинних якостей.
7. «Бути – означає бути сприйнятим» (Дж. Берклі). Поясніть суб'єктивно-ідеалістичний характер цієї тези.
8. У чому полягала суть скептицизму Д. Юма?
9. Чому XVIII століття в європейській історії називають епохою Просвітництва?
10. Чому саме в епоху Просвітництва з'являється ідея історичного прогресу, і в чому її суть? У чому полягає новизна поглядів французького Просвітництва на людину і суспільство?

Література:

1. Агеева А. Л. Методы исследования мышления / А. Л. Агеева, Е. В. Заика // Практична психологія та соціальна робота. – 2009. – №5. – С. 38-50.
2. Адаменко Н. Можливість свободи та реальності свідомості в необароковому "соціумі вистави" // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: Філософія. – 2006. – №14. – С. 20-24.
3. Арсентьева Г. О. .Філософи Нового часу щодо феномена спілкування /Наукове видання“ Актуальні проблеми філософії та соціології ” .Випуск 15, 2017. - С. 10-13
4. Вийк Т. Формирование значений в повседневной жизни: роль структур культуры в индивидуальном сознании // Вопросы философии. – 2011. – № 10. – С. 167-175.
5. Андрусенко О. Підсвідомі причини вчинків // Консультант кадровика. – 2012. – 15 черв. (№ 12). – С. 50-52.

6. Боднар І. В. Формування моральних цінностей особистості в сучасних // Освітній простір. Глобальні, регіональні та інформаційні аспекти. – 2012. – Вип. 9. – С. 113-117.
7. Большаков В. Чи може інтелект бути штучним? / В. Большаков, Ю. Дубров // Вісник Національної академії наук України. – 2009. – №8. – С. 20-26.
8. Герасимова Е. Майбутнє свідомості людини в умовах домінування віртуальної реальності // Вища освіта України. – 2003. – №3. – С.107-112.
9. Гридковець Л. М. Вплив культового фактору на розвиток змінених станів свідомості в особистості // Практична психологія та соціальна робота. – 2008. – №11. – С. 7-12.
10. Гришунин С. И. Творческая интуиция и прогностические модели // Вестник Московского университета. Серия 7 "Философия". – 2009. – март-апрель (№2). – С. 71-83.
11. Губко О. Т. "Свідомість" та самоідентифікація тварин // Практична психологія та соціальна робота. – 2009. – №4. – С. 72-77.
12. Дубровский Д. И. Бессознательное (в его отношениях к сознательному) и квантовая механика // Философские науки. – 2006. – №8. – С. 52-73.
13. Зинченко В. П. Ценности в структуре сознания // Вопросы философии. – 2011. – №8. – С. 85-97.
14. Иванов Д. В. Проблема сознания и философия Витгенштейна // Вестник Московского университета. Серия 7 "Философия". – 2007. – март-апрель (№2). – С. 6-19.
15. Иванов Д. В. Феноменальное сознание : [теория познания] // Вестник Московского университета. Серия 7 "Философия". – 2009. – ноябрь-декабрь (№6). – С. 83-99.
16. Иванов Д. В. Сознание как объект метафизических исследований // Вопросы философии. – 2009. – №2. – С. 86-96.
17. Іващенко І. Потойбічні дзеркала: до питання про умови можливості нерелекційної теорії самосвідомості /І. Іваженко // Філософська думка. – 2012. – № 2 : (Само)свідомість. – С. 6-29.
18. Просвітництво: історія, культура, ідентичність .(Бистрицький Євген, Білий Олег, Гарাপон Антуан, Гійон-Лекок Каміла, Гомілко Ольга, Дюмон Ізабель, Єрмоленко Анатолій, Омельянчик Валентин, Панич Олексій, Попович Мирослав, Пролєєв Сергій, Рено Філіп). Круглий стіл "Філософської думки". // Філософська думка. – 2017. - №4. - С. 6 - 46.
19. Сабадуха М. В. Проблема справедливості у філософії Просвітництва в контексті розбудови європейських держав та формування громадянського суспільства / М. В. Сабадуха // Вісник Національного авіаційного університету. Серія : Філософія. Культурологія. - 2016. - № 1. - С. 116-120.
20. Сепетий Дмитро. Психофізичний дуалізм Декарта у сучасній ретроспективі. / Д. Сепетий /Дмитро Сепетий // Філософська думка. – 2016. - №3. С. 64-73.

Тестові завдання

1. Визначте, засновником якої методології пізнання є Ф. Бекон:

- a) гіпотетико-дедуктивної;
- b) синергетичної;
- c) досвідно-індуктивної;
- d) раціоналістичної;
- e) інтерактивної.

2. Виділіть основне твердження емпіризму:

- a) світ у принципі непізнаваний;
- b) все знання людини ґрунтується на вірі;
- c) розум грає визначальну роль у пізнанні;
- d) пізнання дійсності повинно спиратися на досвід;
- e) джерелом дійсного знання є містичне осяяння.

3. Вчення про природу в новоєвропейській філософії XVI–XVII ст. спиралося на принцип:

- a) еволюціонізму;
- b) символізму;
- c) механіцизму;
- d) релятивізму.

4. Хто з даних мислителів не належить до напрямку раціоналізму у філософії?

- a) Р. Декарт;
- b) Дж. Локк;
- c) Б. Спіноза;
- d) Г. Ляйбніц.

5. Хто з філософів ототожнював людину з машиною і навіть написав твір під такою назвою?

- a) Т. Гоббс;
- b) Б. Спіноза;
- c) Ж. Ламетрі;
- d) Ж.Ж. Руссо;
- e) Ф. Вольтер;
- f) Дж. Локк.

6. Хто з мислителів Нового часу є засновником раціоналістичного напрямку у філософії?

- a) Р. Декарт;
- b) Ф. Бекон;
- c) Дж. Локк;
- d) Дж. Берклі.

7. Не був філософом європейського Просвітництва:

- a) Ж.Ж. Руссо;
- b) Ф. Вольтер;
- c) Д. Дідро;
- d) М. Кузанський;
- e) Ж. Ламетрі.

8. Основою теорії пізнання Рене Декарта є теза:

- a) «Я мислю, отже – існую»;
- b) «Бути – означає бути сприйнятим»;
- c) «На все воля Божа»;
- d) «Я знаю, що нічого не знаю».

9. Хто автор визначення «Свобода – це пізнана необхідність»?

- a) Б. Спіноза;
- b) Г. Ляйбніц;
- c) Дж. Локк;
- d) Ф. Бекон.

10. Назвіть логічний метод, який був розроблений Р. Декартом:

- a) аналіз;
- b) дедукція;
- c) синтез;
- d) індукція.

11. Назвіть головну рису філософії Нового часу:

- a) теоцентризм;
- b) космоцентризм;
- c) союз філософії з наукою;
- d) антропоцентризм.

12. Яку відповідь на питання про джерело пізнання дає емпіризм?

- a) єдиним джерелом пізнання є інтуїція;
- b) джерелом пізнання є чуттєвий досвід;
- c) джерелом пізнання є розум;
- d) джерелом пізнання є вроджені ідеї;
- e) джерелом пізнання є розум і чуттєве сприйняття.

13. Назвіть метод, який Ф. Бекон вважав головним у науковому пізнанні:

- a) синтез;
- b) експеримент;
- c) аналіз;
- d) дедукція.

14. Яку відповідь на питання про джерело пізнання дає раціоналізм?

- a) єдиним джерелом пізнання є інтуїція;
- b) джерелом пізнання є досвід;
- c) джерелом пізнання є розум;
- d) джерелом пізнання є відчуття;
- e) джерелом пізнання є розум і чуттєвий досвід.

15. Не був представником раціоналізму XVII століття:

- a) Д. Юм;
- b) Б. Спіноза;
- c) Р. Декарт;
- d) Г. Ляйбніц.

16. Позицію емпіризму відображає теза:

- a) чуттєве пізнання – головне джерело знань;
- b) раціональне пізнання не може виходити за межі чуттєвого досвіду;
- c) раціональне пізнання здатне виходити за межі досвіду;
- d) раціональне і чуттєве нерозривно зв'язані між собою і в однаковій мірі сприяють наближенню людини до істини.

17. Теза «Немає нічого в розумі, чого до того не було б у відчуттях» належить:

- a) номіналізму;
- b) емпіризму;
- c) раціоналізму;
- d) реалізму;
- e) скептицизму.

18. Твір «Новий Органон», у якому висувається ідея нового методу пізнання, був написаний:

- a) Ф. Беконом;
- b) Сократом;
- c) Ф. Ніцше;
- d) Т. Гоббсом;
- e) Б. Спінозою.

19. Філософська теза, народжена в епоху Нового часу:

- a) «Мислю, отже – існую»;
- b) «Вірую, щоб розуміти»;
- c) «Пізнай себе»;
- d) «Все тече, все змінюється».

20. Не був представником емпіризму XVII століття:

- a) Д. Юм;
- b) Дж. Локк;
- c) Ф. Бекон;
- d) Г. Ляйбніц;
- e) Дж. Берклі.

Тема 5. НІМЕЦЬКА КЛАСИЧНА ФІЛОСОФІЯ ТА МАРКСИЗМ.

1. Особливості та значення німецької класичної філософії. Теоретична розробка діалектики.
2. Філософське вчення І. Канта.
3. Філософські системи Й. Фіхте і Ф. Шеллінга.
4. Філософія Абсолютної ідеї Г. Гегеля.
5. Антропологічний матеріалізм Л. Фюєрбаха.
6. Виникнення та розвиток філософії марксизму.

Контрольні питання

1. Дайте загальну характеристику німецької класичної філософії. Які головні її досягнення ви б назвали?
2. Чому другий період розвитку філософії Імануїла Канта (з 70-х рр. XIX ст.) називають критичним? Назвіть основні твори І. Канта.
3. Які проблеми, вважав Кант, не можуть бути вирішені засобами науки? Яку проблему філософії Кант вважав основною?
4. Дайте аналіз теорії пізнання Канта. У чому суть «коперніканського перевороту», здійсненого Кантом у теорії пізнання? Що означають кантівські терміни «річ у собі» і «річ для нас»? Що таке «апріорні форми пізнання» за Кантом?
5. Сформулюйте і прокоментуйте категоричний імператив Канта.
6. У чому суть філософії Гегеля? Чому у Гегеля світ розумний («Все дійсне – розумне»)? Яким поняттям позначена у Гегеля справжня основа буття?
7. У чому суть діалектичного методу Гегеля? Чому його діалектика носить ідеалістичний характер?
8. Яка особливість філософії історії Гегеля? Як Гегель трактує проблему свободи?
9. Чому філософське вчення Л. Фюєрбаха називається «антропологічний матеріалізм»? Яким було ставлення Фюєрбаха до ідеалізму та релігії? За що Фюєрбах критикував Гегеля?
10. Як би ви охарактеризували марксизм у цілому і марксистську філософію, зокрема? У чому суть матеріалістичного розуміння історії у К. Маркса?
11. К. Маркс заявляє, що його метод протилежний методу Г. Гегеля. У чому ж?

Література:

1. Гайденко П. П. Философия Фихте и современность. – М., 1979.
2. Гегель Г. В. Ф. Работы разных лет. – Т. 1-2. – М., 1973.
3. Гегель Г. В. Ф. Философия истории. – С-Пб., 1993.
4. Гулыга А. Кант. – М., 1977.
5. Гулыга А. Немецкая классическая философия. – М., 1986.
6. Ильин И. А. Философия Гегеля как учение о конкретности Бога и человека. – М., 1995.
7. Кант И. Критика чистого разума. – М., 1994.
8. Кебуладзе Вахтанг, Дахній Андрій. Поняттєво-перекладні аспекти німецької філософської антропології: Український контекст. / Вахтанг Кебуладзе, Андрій Дахній //Філософська думка. – 2017. - №3. С.120-122.

9. Кебуладзе Вахтанг, Лактіонова Анна. Термінологія філософії діалогу Мартина Бубера: між профанністю і сакральністю. /Вахтанг Кебуладзе, Анна Лактіонова // *Філософська думка*. – 2017. - №1. С. 132-135.
10. Фейербах Л. Избранные философские произведения. – Т. 1-2. – М., 1955.
11. Философский энциклопедический словарь. — М.: ИНФА, 1997.
12. Філософія. Курс лекцій: Навч. посібник для студентів вузів / За ред. І. В. Бичка та ін. — К.: Либідь, 1993.
13. Філософія: Навч. посіб. / За ред. І. Ф. Надольного. — К.: Либідь, 1996.
14. Філософія: Підруч. / Г. А. Заїченко, В. М. Сагатовський, І. І. Кальний та ін.; За ред. Г. А. Заїченка та ін. — К.: Вища шк., 1995.
15. Чанышев А. Н. Курс лекций по древней и средневековой философии: Учеб. пособие для вузов. — М.: Высш. шк., 1991.
16. Читанка з історії філософії: / За ред. Г. І. Волинки. — К.: Довіра, 1993. — Кн. 6. Зарубіжна філософія ХХ ст.
17. Шеллинг Ф. Сочинения: – Т. 1-2. – М., 1987.

Тестові завдання

1. Хто є автором тези: «Все дійсне – розумне, все розумне – дійсне».

- a) Г. Гегель;
- b) І. Кант;
- c) Ф. Шеллінг;
- d) Г. Сковорода.

2. Хто автором твору «Критика практичного розуму»?

- a) Г. Спенсер;
- b) Протагор;
- c) К. Маркс;
- e) Б. Паскаль;

3. Як Г. Гегель називав свою філософську систему?

- a) абсолютним ідеалізмом;
- b) суб'єктивним ідеалізмом;
- c) антропологічним матеріалізмом;
- d) діалектичним матеріалізмом.

4. Це неправильно, що І. Кант:

- a) висунув одну з найпродуктивніших космологічних гіпотез;
- b) написав «Феноменологію духу»;
- c) сформулював категоричний імператив;
- d) розглянув простір і час як апріорні форми чуттєвого споглядання;
- e) зробив «коперніканський переворот» у теорії пізнання.

5. Простір і час названі «апріорними формами чуттєвого пізнання»:

- a) Г. Гегелем;
- b) І. Кантом;
- c) К. Марксом;
- d) Платоном.

6. Яким терміном Кант позначив «суть»?

- a) «Річ для нас»;
- b) «Річ у собі»;
- c) «Річ для себе»;
- d) «Річ у нас».

7. Філософське учення Л. Фюєрбаха має назву:

- a) антропологічний матеріалізм;
- b) позитивізм;
- c) панлогізм;
- d) інтуїтивізм.

8. Автором «категоричного імперативу» є:

- a) Г. Ляйбніц;
- b) І. Кант;
- c) К. Маркс;
- d) Г. Гегель;
- e) Б. Паскаль.

9. Хто з філософів представляв дійсність як розвиток «абсолютного духу»?

- a) Ф. Бекон;
- b) І. Кант;
- c) Г. Гегель;
- d) Л. Фюєрбах.

10. Хто з філософів вважав питання «Що таке людина?» основним питанням філософії?

- a) Г. Гегель;
- b) І. Кант;
- c) К. Маркс;
- d) Аристотель;
- e) Ф. Енгельс;

11. Кому з мислителів ХІХ ст. належить формулювання основного питання філософії як питання про співвідношення мислення і буття, духовного і матеріального?

- a) Л. Фюєрбаху;
- b) Г. Гегелю;
- c) К. Марксу;
- d) Ф. Енгельсу.

12. Априорне знання, згідно вчення І. Канта, – це знання:

- a) досвідне;
- b) додосвідне;
- c) раціонально-логічне;
- d) містичне.

13. Ключовим поняттям діалектичного учення є:

- a) свідомість;
- b) практика;
- c) розвиток;

d) культура.

14. Природний світ є інобуттям Світового розуму, – так вважав:

- a) Т. Гоббс;
- b) Геракліт;
- c) К. Гельвецій;
- d) П. Гольбах;
- e) Г. Гегель.

15. Атеїстом не був:

- a) К. Маркс;
- b) Л. Фюєрбах;
- c) І. Кант;
- d) Ф. Енгельс.

16. Суть «речі в собі» для науки залишається непізнаваною. Це теза:

- a) Дж. Бруно;
- b) І. Канта;
- c) Г. Гегеля;
- d) К. Маркса.

17. Хто не є представником німецької класичної філософії?

- a) І. Кант;
- b) Ж.Ж. Руссо;
- c) Г. Гегель;
- d) Й. Фіхте.

18. Кому з філософів належить вислів: «Дві речі наповнюють душу неперевершеним захопленням – це зоряне небо наді мною і моральний закон у мені»?

- a) Р. Декарту;
- b) І. Канту;
- c) Дж. Локку;
- d) Б. Спінозі;
- e) Г. Ляйбніцу.

19. Автор «Критики чистого розуму»:

- a) Г. Гегель;
- b) І. Кант;
- c) Б. Спіноза;
- d) К. Поппер;
- e) М. Фуко.

20. Знайти помилку: «До представників німецької класичної філософії не відноситься:

- a) Г. Гегель;
- b) І. Кант;
- c) Й. Фіхте;
- d) Ф. Шеллінг;
- e) Ф. Ніцше;
- f) Л. Фюєрбах».

Тема 6. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ.

1. Особливості української філософської думки та основні періоди розвитку філософії в Україні.
2. Філософія Київської Русі.
3. Гуманістичні ідеї у філософській думці України (XV-XVI ст.).
4. Філософія Києво-Могилянської академії та її вклад у розвиток професійної філософії в Україні.
5. Філософія Григорія Сковороди.
6. Філософія в Україні XIX–XX ст.

Контрольні питання

1. Які особливості і характерні риси української філософії?
2. Назвіть основні періоди розвитку української філософії.
3. Які проблеми цікавили філософів Київської Русі?
4. У чому особливості розвитку філософії в Україні в XV-XVI ст.?
5. Основні ідеї філософії С. Оріховського.
6. Розкрийте особливості філософських курсів Києво-Могилянської академії.
7. Чому Г. Сковороду називали українським Сократом?
8. Проаналізуйте основні засади філософії Г. Сковороди.
9. Що таке «сродна праця» і «нерівна рівність» у філософії Г. Сковороди?
10. У чому суть «філософії серця» П. Юркевича?
11. Дайте характеристику розвитку філософської думки в Україні періоду романтизму.
12. Які філософські проблеми були в центрі української філософії XIX ст.?
13. Що таке національна філософія?
14. Яке для вас має значення вивчення української філософії?

Література:

1. Андрос Євген. Шинкарук Володимир: антропологічний поворот в українській філософії другої половини XX сторіччя. / Євген Андрос, Володимир Шинкарчук // *Філософська думка*. – 2017. - №1. С. 66-73.
2. Андрос Є. І. В. І. Шинкарук як ініціатор антропологічного повороту в українській філософії XX ст // *Трибуна*. — 2008. — № 3—4. — С. 14—16.
3. Андрос Є.І. Шинкарук як ініціатор антропологічного повороту в українській філософії XX ст. — Філософсько-антропологічні читання: Творча спадщина В. І. Шинкарука та сьогодення (до 80-ліття від дня народження). Частина 1. // *Збірник наук. праць Філософські діалоги* 2010. — К.: Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України, 2010. — С. 5—13.
4. Бевз Т. А. Наука і «науковий світогляд» у дискурсі світобачення Володимира Вернадського // *Наукові записки КУТЕП*. — 2010. — Вип. 8. — Серія: Філософські науки. — С. 95—107.
5. Берко П. Г., Левик В.С. Іван Франко: системність світоглядних засад // *Актуальні проблеми духовності: Зб. наук. праць*. — Вип. 10. — Кривий Ріг: Видавничий дім, 2009. — С. 237—246.

6. Білодід В. Володимир Антонович: недержавність українців /В. Білодід, Валодимир В. // Філософська думка. — 2011. — № 2. — С. 61—77.
7. Вандишев В. М. Феномен української філософії: пошук ідей: Монографія. Суми: Вид-во СумДУ, 2009. - 144 с.
8. Верба, Григорій Митрофанович. Ключ до християнської філософії Григорія Сковороди ("Сковорода і Біблія". Путівник) монографія/ Г.М. Верба; ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький держ. педагогічний ун-т ім. Григорія Сковороди". Центр сковородинознавства. - Т.: Астон, 2007. – 655
9. Гисихія і раціо. Філософський світ української культури середніх віків і ранньомодерного часу / Іван Паславський ; НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича. - Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2015. - 614 с.
10. Горбач, Назар Я. Філософські переконання Івана Франка. / Н. Я. Горбач. - Л. : Каменяр, 2010. - 112 с.
11. Горбач, Назар Якович. Специфіка української філософії / Н. Я. Горбач. - Л. : Каменяр, 2006. - 215 с.
12. Горський, Вілен С. Біля джерел : нариси з історії філософської культури України/ В. С. Горський. - К. : Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2006. - 257 с.
13. Горський, Вілен Сергійович. Історія української філософії: навч. посіб. / В. С. Горський. - 4. вид., доп. - К.: Наукова думка, 2008. - 376 с.
14. Історія української філософії: Підручник / М. Ю. Русин, І. В. Огородник, С. В. Бондар та ін. - Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. - К. : ВПЦ "Київський університет", 2008. - 591 с.
15. Йолон Петро Знакова роль Павла Копніна в переломний період діяльності Інституту філософії (Стаття друга) / Петро Йоган // *Філософська думка*, №1., 2017. - С. 42-56.
16. Козак, Іван Йосипович. Основи української філософії: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / І. Й. Козак ; Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка. - Вид. 2-ге, допов. - Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2010. - 191 с.
17. Кудря О. Культурологічні аспекти ноосферної концепції В. Вернадського в контексті сучасності / О.Кудря // Філософські обрії. — 2008. — № 19. — С. 137—148.
18. Слободян О. Інтенсив Тараса Шевченка. Герменевтичний об'єм / Олександр Слободян, Оксана Яковина. - Київ : Києво-Могилян. акад., 2016. - 287 с.
19. Снайдер. Тімоті. Українська історія, російська політика, європейське майбутнє. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА. – 2014. – 232 с. (Бібліотека Європейського Форуму)
20. Україна: моя гордість і мій біль : філос.-прав. есе / Мирослав Григорчук. - Городок : Бедрихів край, 2016. - 265 с.
21. Феномен альтернативної історії у сучасній історичній свідомості: автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Ткаченко Наталія Олексіївна ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. - Одеса, 2016. - 16 с.
22. Порчук О. М. Філософія душі : [лірика] / Оріся Порчук (Мельничук), Оксана Порчук. - Хмельницький : Стасюк Л. С. [вид.], 2016. - 51 с.
23. Тарас Шевченко - на всі часи : [філос. дослідж.] / Василь Кушерець. - Київ : Знання України, 2016. - 363 с.

Тестові завдання

- 1. За своєю проблематикою рання українська філософська думка тяжіла:**
 - a) до космоцентризму та натурфілософії;
 - b) до містико-афористичної символіки;
 - c) до морального повчання та життєвої настанови;
 - d) до вибудовування абстрактно-теоретичних конструкцій.
- 2. Кому із давньоруських мислителів належить твір «Слово про закон і благодать»?**
 - a) К. Смолятичу;
 - b) митрополиту Іларіону;
 - c) К. Туровському;
 - d) В. Мономаху.
- 3. Який із цих творів написав К. Смолятич?**
 - a) «Послання пресвітеру Хомі»;
 - b) «Повість минулих літ»;
 - c) «Сума теології»;
 - d) «Повість про білоризця».
- 4. Професійна філософія вперше виникає в Україні:**
 - a) у християнських братських школах;
 - b) у Києво-Могилянській академії;
 - c) в університетах;
 - d) у монастирях та монастирських школах.
- 5. Вихідними складовими філософської концепції Г. Сковороди постають вчення:**
 - a) про три натури, світову антитетику та два світи;
 - b) про творення світу та світову антитетику;
 - c) про споріднену працю як спосіб спасіння душі;
 - d) про три світи, дві натури та життєве щастя людини.
- 6. Кого називають українським Сократом?**
 - a) П. Могилу;
 - b) П. Юркевича;
 - c) Ф. Прокоповича;
 - d) Г. Сковороду.
- 7. Назвіть засновника української традиції «філософії серця»:**
 - a) Т. Шевченко;
 - b) Г. Сковорода;
 - c) М. Драгоманов;
 - d) М. Костомаров;
 - e) Л. Українка.
- 8. Серед філософських ідей Г. Сковороди немає:**
 - a) вчення про три світи та їх подвійну природу;
 - b) вчення про ноосферу;
 - c) вчення про «споріднену» працю;
 - d) ідеї нерівної рівності людей;
 - e) ідеї про самопізнання як шлях до щастя і до пізнання Бога.
- 9. Це неправильно, що Г. Сковорода:**
 - a) започаткував традицію «філософії серця»;

- b) був матеріалістом;
- c) розвивав ідею «спорідненої праці»;
- d) створив вчення про три світи.

10. Кордоцентризм – це:

- a) надання переваги розуму при пізнанні світу;
- b) надання переваги почуттям при пізнанні світу;
- c) увага до внутрішнього світу людини;
- d) розуміння серця як основи пізнання світу.

11. Хто з українських філософів досліджував проблему співвідношення мови та мислення?

- a) П. Юркевич;
- b) О. Потебня;
- c) С. Оріховський;
- d) С. Яворський.

12. Вчення про ноосферу було розроблене:

- a) В. Вернадським;
- b) Т. Шевченком;
- c) О. Гіляровим;
- d) Д. Чижевським.

13. Хто з названих філософів продовжив традицію «філософії серця», започатковану Г. Сковородою:

- a) П. Юркевич;
- b) Ф. Прокопович;
- c) І. Франко;
- d) М. Драгоманов.

14. Хто є автор слів «Світ ловив мене та не спіймав»?

- a) Т. Шевченко;
- b) П. Юркевич;
- c) К. Смолятич;
- d) Г. Сковорода;

15. Хто не належав до представників професорів-філософів Києво-Могилянської академії?

- a) П. Могила;
- b) І. Гізель;
- c) Ф. Прокопович;
- d) П. Куліш;

16. Кого у філософії Київської Русі характеризували як «книжника і філософа, якого ще не було на руській землі»?

- a) Володимира Мономаха;
- b) Нестора;
- c) Кирила Туровського;
- d) Климента Смолятича.

17. Хто є автором твору «Послання пресвітеру Хомі»

- a) Володимир Мономах;
- b) Климент Смолятич;
- c) Кирило Туровський;
- d) Іван Вишенський.

18. Хто не був представником Київської релігійно-філософської школи?

- a) О. Новицький;
- b) С. Гогоцький;
- c) П. Юркевич;
- d) Ф. Прокопович.

19. Хто є творцем ідеї «українського персоналізму» у діаспорі?

- a) Д. Донцов;
- b) О. Кульчицький;
- c) В. Липинський;
- d) Д. Чижевський.

20. Хто є автором концепції «інтегрального націоналізму»?

- a) В. Липинський;
- b) О. Кульчицький;
- c) І. Франко;
- d) Д. Донцов.

Тема 7. СУЧАСНА СВІТОВА ФІЛОСОФІЯ

1. Виникнення сучасної філософії та її особливості.
2. «Філософія життя» (Ф. Ніцше).
3. Психоаналітична філософія: фрейдизм та неофрейдизм.
4. Екзистенціалізм.
5. Сучасна «філософія науки»: позитивістський напрям у філософії.
6. Феноменологія і герменевтика.
7. Філософія прагматизму.
8. Неотомізм та християнський еволюціонізм П. Тейяра де Шардена.
9. Філософія структуралізму та постмодернізму.

Контрольні питання

1. Що відрізняє класичну і некласичну філософію? Назвіть соціальні передумови появи некласичної філософії.
2. У чому полягає «бунт проти розуму» в сучасній філософії? Яка причина відмови від принципів класичного раціоналізму? Назвіть основні риси ірраціоналістичної філософії.
3. Дайте характеристику «філософії життя». Як розумів людину і світ А. Шопенгауер?
4. Що означає основне поняття філософії Ф. Ніцше «воля до влади»? Як пояснював причини кризи культури мислитель? Яку «переоцінку цінностей» зробив Ф. Ніцше?
5. Який образ людини створює З. Фрейд у своєму вченні? Яку роль відіграють підсвідомі мотиви в житті людини за Фрейдом?
6. Сублімація – центральне поняття у З. Фрейда. Що воно означає? Чому культура має, на думку Фрейда, репресивний щодо індивіда характер?
7. Назвіть основних представників філософії екзистенціалізму. Як розуміється людина у філософії екзистенціалізму? Як поставлена тут проблема свободи?
8. У чому полягають особливості позитивістського напрямку у філософії? Назвіть основні етапи розвитку позитивізму і основних представників кожного з етапів.
9. Дайте загальну характеристику сучасної «філософії науки» – неопозитивізму і постпозитивізму.
10. Розкрийте суть і роль основного принципу неопозитивізму – принципу верифікації. Що відрізняє принцип фальсифікації К. Поппера?

Література:

1. Аналитическая философия: Избранные тексты. – М., 1993.
2. Андрущенко В. Філософія: Підруч. / Микола Іванович... Горлач (заг.ред.). — 2.вид., перероб. та доп. — Х. : Консум, 2000. — 672с.
3. Арутюнов В. Філософія: Навч.-метод. посібник для самостійного вивчення дисципліни / Київський національний економічний ун-т. — 2-е вид., перероб. і доп. — К. : КНЕУ, 2001. — 221с.
4. Афанасенко В. Філософія: Підруч. для вищої школи / Василь Григорович Кремень (заг.ред.), Микола Іванович Горлач (заг.ред.). — 3.вид., перероб. та доп. — Х. : Прапор, 2004. — 735с.
5. Бакаєв Микола. Значення герменевтики природи для становлення універсальної герменевтики / Микола Бакаєв // Філософська думка. – 2018. - №1. С.106-117.

6. Бичко І. Філософія: Підручник для студ. вищих закладів освіти. — 2. вид., стер. — К. : Либідь, 2002. — 408с.
7. Білодід Ю. Філософія : Український світоглядний акцент: Навчальний посібник/ Юрій Білодід, -К.: Кондор, 2006. -355 с.
8. Дахній Андрій. Нариси історії західної філософії XIX – XX ст.: навч. посібник /Андрій Дахній. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – 488 с.
9. Зіневич Анастасія Дві феноменології та дві французькі традиції екзистенційної філософії./ Анастасія Зіневич // Філософська думка. – 2017. - №5. С.76-89.
10. Ідеал як соціокультурний феномен у дискурсі модерну та постмодерну: автореф. дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.03 / Чорна Лідія Валеріївна ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - Київ, 2017. - 36 с.
11. Кун Т. Структура наукових революцій. – М., 1975.
12. Ницше Ф., Фрейд З., Фромм Э., Камю А., Сартр Ж.-П. Сумерки богів. – М., 1989
13. Ортега-и-Гассет Х. Дегуманізація мистецтва і інші роботи. – М., 1991.
14. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. – Т. 1-2. – К., 1994.
15. Проблема людини в західній філософії. – М., 1988.
16. Рюс Ж. Поступ сучасних ідей. – К., 1998.
17. Юнг К. Архетип і символ. – М., 1991.
18. Ян. А. Ключовський. Філософія діалогу. Переклад з польської Катерини Рассудіної. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2013. – 224 с.

Тестові завдання

1. З. Фройд вважає, що в структурі людської психіки можна виділити три складових. Приберіть зайвий елемент.

- a) «Воно»;
- b) «Я»;
- c) «Вони»;
- d) «Над-Я».

2. Ідея «переоцінки цінностей» європейської культури належить:

- a) З. Фройд;
- b) Ф. Ніцше;
- c) Г. Марселью;
- d) Б. Расселу.

3. Екзистенція – це...

- a) матеріальна першооснова світу;
- b) ідея творіння з нічого;
- c) індивідуальне існування;
- d) божественний задум.

4. Основними проблемами позитивістського напрямку у філософії є:

- a) проблеми людської історії;
- b) проблеми науки;
- c) антропологічна проблематика;
- d) проблеми свідомості;
- e) проблеми інтерпретації текстів культури.

5. Хто є автором твору «Так говорив Заратустра»?

- a) Е. Фромм;
- b) Ф. Ніцше;
- c) Ж.П. Сартр;
- d) А. Камю.

6. «Існування людини передує її сутності» – це ідея:

- a) «філософії життя»;
- b) неопозитивізму;
- c) екзистенціалізму;
- d) неотомізму.

7. Термін «сублімація» у фрейдистській концепції означає:

- a) трансформацію інстинктів у позитивні, соціально дозволені форми;
- b) витіснення біологічних імпульсів у сферу підсвідомого;
- c) інстинкт самозбереження;
- d) принцип логічної несуперечності знання;

8. Знайдіть помилку: «Ірраціоналістичну спрямованість мають філософські ідеї»:

- a) Ф. Ніцше;
- b) А. Бергсона;
- c) Г. Гегеля;
- d) З. Фрейда.

9. Хто є автором творів «Втеча від свободи», «Мати або бути»?

- a) З. Фрейд;
- b) О. Шпенглер;
- c) А. Камю;
- d) Е. Фромм;
- e) К. Маркс.

10. Верифікація – це:

- a) складні метафізичні побудови;
- b) пошук відповідей на вічні питання;
- c) перевірка думок на істинність;
- d) навмисне заплутування думки;
- e) розробка категоріального апарату.

11. Згідно Ж.П. Сартру, свобода для людини – це:

- a) немінучий тяжкий тягар;
- b) недосяжна мрія;
- c) успіх цивілізації;
- d) перевірка думки на істинність.

12. «Погранична ситуація» – поняття, яке використовується у...

- a) фрейдизмі;
- b) екзистенціалізмі;
- c) марксизмі;
- d) буддизмі.

13. Хто з названих філософів є екзистенціалістом?

- a) Б. Рассел;
- b) З. Фрейд;
- c) Ж.П. Сартр;
- d) Р. Карнап;
- e) І. Кант.

14. Вчення про «колективне несвідоме», про «архетипи» людської культури було створено:

- a) З. Фройдом;
- b) К. Юнгом;
- c) Е. Фроммом;
- d) О. Шпенглером.

15. Поняття «наукова парадигма» було введено:

- a) Р. Карнапом;
- b) Л. Вітгенштейном;
- c) Б. Расселом;
- d) Т. Куном;
- e) П. Фейєрабендом.

16. Проблема сенсу життя є однією з головних тем...

- a) емпіризму;
- b) екзистенціалізму;
- c) евдемонізму;
- d) есхатологізму.

17. Хто є автором відомої праці «Занепад Європи»?

- a) О. Шпенглер;
- b) О. Тоффлер;
- c) Д. Белл;
- d) Р. Арон.

18. Хто з названих мислителів вважав найважливішим мотивом життєдіяльності особистості «волю до влади»?

- a) Аврелій Августин;
- b) Л. Фюрбах;
- c) Ф. Ніцше;
- d) М. Бердяєв.

19. «Що таке добро? – Все, що помножує в людині відчуття могутності, жадання влади... Що таке зло? – Все, що походить від слабкості»; «Падаючого підштовхни!»; «Горе слабкому!». Кому з філософів належать ці вислови?

- a) Б. Паскалю;
- b) Ф. Ніцше;
- c) Г. Гегелю;
- d) І. Канту.

20. Родоначальником екзистенціалізму був:

- a) І. Кант;
- b) О. Конт;
- c) С. К'єркегор;
- d) Конфуцій.

21. Філософський напрям ХХ ст., головною проблемою якого є сенс життя людини, називається:

- a) неотомізм;
- b) екзистенціалізм;
- c) прагматизм;
- d) неопозитивізм.

Тема 8. ОНТОЛОГІЯ – ПРОБЛЕМА БУТТЯ.

1. Проблема буття в історії філософії.
2. Структура буття.
3. Категорія матерії.
4. Рух, простір і час як атрибути буття.
5. Основні філософські концепції свідомості.
6. Походження свідомості, її соціально-практична суть і основні властивості.
7. Структура свідомості. Свідомість і самосвідомість. Душа і дух.
8. Індивідуальна і суспільна свідомість. Структура суспільної свідомості.

Контрольні питання

1. Яке визначення можна дати поняттю буття?
2. Як вирішувалася проблема буття в історії філософії?
3. Дайте визначення поняттю субстанції. Як пов'язані поняття буття і поняття субстанції?
4. У чому полягає суть монізму, дуалізму і плюралізму щодо проблеми субстанції?
5. Сучасна онтологія досліджує форми прояву буття в людському існуванні. Поясніть особливості онтології в сучасній філософії.
6. Назвіть основні форми буття.
7. Яке місце людини в структурі буття?
8. Як співвідносяться за своїм змістом поняття «реальність» і «матерія»?
9. Рух і розвиток – це одне і те ж?
10. Які основні форми руху матерії?
11. Що таке простір і час? Розкрийте зміст основних концепцій простору і часу в історії науки і філософії.
12. Що розуміється під соціальним простором і часом?
13. Як можна коротко визначити суть діалектики?
14. Назвіть історичні форми діалектики та їх особливості.
15. Що таке розвиток? Які процеси розвитку описують закони діалектики?
16. Назвіть біологічні передумови свідомості. Чи можна їх вважати причиною виникнення свідомості?
17. Проаналізуйте співвідношення між поняттями «свідомість» і «мислення», «дух» і «душа»?
18. Що таке духовний світ людини?
19. Чи можливе мислення без мови?
20. Що таке практика? Чому саме практичний спосіб буття був необхідний для появи у людини свідомості?
21. Що таке суб'єктивна реальність, ідеальне? Які форми ідеального ви можете назвати?
22. Що таке несвідоме? Які форми несвідомого ви знаєте?
23. Назвіть основні сфери свідомості і їх компоненти.
24. Що таке «суспільна свідомість»? Яка її структура? Назвіть основні рівні і форми суспільної свідомості.

Література:

1. Адаменко Н. Можливість свободи та реальності свідомості в необароковому "соціумі вистави" / Н. Адаменко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: Філософія. – 2006. – №14. – С. 20-24.
2. Андрусенко О. Підсвідомі причини вчинків / Ольга Андрусенко // Консультант кадровика. – 2012. – 15 черв. (№ 12). – С. 50-52.
3. Бистрицький Євген, Іванов Вадим. Онтологія радянського марксизму (Стаття перша) / Євген Бистрицький, Вадим Іванов // *Філософська думка*, №6., 2016. - С. 76-87.
4. Бистрицький Євген, Іванов Вадим. Онтологія радянського марксизму (Стаття друга) / Євген Бистрицький, Вадим Іванов // *Філософська думка*, №1., 2017. - С. 57-66.
5. Богачов Андрій, Бурковський Ігор. Термінологія фундаментальної онтології Мартина Гайдегера / Андрій Богачов, Ігор Бурковський // *Філософська думка*. – 2016. - №2. С. 113-118.
6. Боднар І. В. Формування моральних цінностей особистості в сучасних умовах / І. В. Боднар // Освітній простір. Глобальні, регіональні та інформаційні аспекти. – 2012. – Вип. 9. – С. 113-117.
7. Большаков В. Чи може інтелект бути штучним? / В. Большаков, Ю. Дубров // Вісник Національної академії наук України. – 2009. – №8. – С. 20-26.
8. Губко О. Т. "Свідомість" та самоідентифікація тварин / О. Т. Губко // Практична психологія та соціальна робота. – 2009. – №4. – С. 72-77.
9. Дубровский Д. И. Бессознательное (в его отношении к сознательному) и квантовая механика / Д. И. Дубровский // *Философские науки*. – 2006. – №8. – С. 52-73.
10. Зинченко В. П. Ценности в структуре сознания / В. П. Зинченко // *Вопросы философии*. – 2011. – №8. – С. 85-97.
11. Иванов Д. В. Феноменальное сознание : [теория познания] / Д. В. Иванов // *Вестник Московского университета. Серия 7 "Философия"*. – 2009. – ноябрь-декабрь (№6). – С. 83-99.
12. Ильенков Э. В. *Философия и культура*. – М., 1991. – С. 276–307
13. Йосипенко Оксана Онтологія колективних сутностей . / Оксана Йосипенко // *Філософська думка*, №1., 2017. - С. 92-108.
14. Кувакин И. В. *Философия и реальность* / И. В. Кувакин // *Вестник Московского университета. Серия 7 "Философия"*. – 2010. – июль-август (№4). – С. 83-96.
15. Лозниця С. Маніпуляція свідомістю: історико-культурні засади / С. Лозниця // *Філософська думка*. – 2008. – №1. – С. 142-155.
16. Рассел Б. *Человеческое познание: его сферы и границы*. – К., 1997. – 556 с.
17. Сепетий Дмитро. Чому існує «важка проблема свідомості»? / Дмитро Сепетий // *Філософська думка*. – 2016. - №2. С. 30-38.
18. Хабермас Юрген. *Познание и интерес* // *Филос. науки*. – 1990. – № 1. – С. 88–99.
19. Хайдеггер М. *О сущности истины* // *Филос. науки*. – 1989. – № 4. – С. 88–104.
20. Шандор Ф. *Поняття свідомості в сучасному філософському дискурсі* / Федір Шандор // *Вища освіта України*. – 2011. – №2. – С. 73-79.
21. Яровий А. *Сучасні інформаційно-образні технології* / А. Яровий // *Філософська думка*. – 2007. – №4. – С. 140-153.

Тестові завдання

1. Що не є способом вирішення проблеми «Бог – світ – людина»?

- a) атеїзм;
- b) деїзм;
- c) пантеїзм;
- d) плюралізм.

2. Деїзм – вчення про те, що:

- a) Бог є творцем світу;
- b) Бог, створивши світ, далі вже не втручається в його розвиток;
- c) Бог розчинений у світі;
- d) індивідуальна душа дорівнює Богам.

3. Концепція ноосфери була розроблена:

- a) Т. Мальтусом;
- b) В. Вернадським і П. Тейяром де Шарденом;
- c) Т. Мором;
- d) К. Марксом і Ф. Енгельсом.

4. Ідея пантеїзму – це:

- a) релігійно-філософське розуміння, згідно з яким Бог, створивши світ, надалі не втручається в закономірний хід розвитку цього світу;
- b) ототожнення Бога зі світом;
- c) визнання Бога як джерела буття і зміни всіх речей, як істоти, яка керує цим світом, але відрізняється від нього;
- d) уявлення про створення Богом світу з нічого.

5. Пантеїзм – вчення про те, що:

- a) всі релігії придумані людьми;
- b) Бог і природа тотожні;
- c) Бог, створивши світ, не втручається в його закономірний розвиток;
- d) Бог є Творцем світу.

6. Простір і час названі «апріорними формами чуттєвого пізнання»:

- a) Г. Гегелем;
- b) І. Кантом;
- c) К. Марксом;
- d) Платоном.

7. Філософський напрям, який стверджує множинність субстанцій:

- a) дуалізм;
- b) плюралізм;
- c) монізм;
- d) гілозоїзм;
- e) суб'єктивний ідеалізм.

8. Онтологія – це:

- a) філософське вчення про людину;
- b) філософське вчення про буття;
- c) філософське вчення про цінності;
- d) філософське вчення про пізнання.

9. Термін «ноосфера» означає:

- a) сфера інновацій;
- b) глобалізація суспільства;

- c) сфера панування розуму;
- d) сучасна цивілізація.

10. Субстанція – це:

- a) те, що не залежить від іншого і породжує його;
- b) матеріальна основа суцього;
- c) духовна основа суцього;
- d) об'єктивна реальність як така.

11. «Другою природою» називають:

- a) культуру;
- b) технологію;
- c) антикультуру;
- d) псевдокультуру;
- e) звички людини.

12. Матерія є філософська категорія для позначення:

- a) будь-якої речовини світу;
- b) речовини, поля, плазми і вакууму;
- c) об'єктивної реальності як такої;
- d) об'єктивної реальності, даній людині у відчуттях.

13. Яка проблема лежить в основі поділу філософів на два табори – матеріалізму та ідеалізму?

- a) проблема співвідношення матерії і свідомості;
- b) проблема форм руху матерії;
- c) проблема співвідношення матеріальних і духовних інтересів;
- d) проблема суспільного ідеалу.

14. Атрибутами матерії є:

- a) вага і об'єм;
- b) простір, рух і час;
- c) простір і час;
- d) природа і час.

15. Що не є структурним рівнем матерії?

- a) неорганічна природа;
- b) органічна природа;
- c) духовний світ;
- d) соціальне буття.

16. Грецьке слово «діалектика» спочатку означало:

- a) мистецтво суперечки;
- b) театральне уявлення;
- c) демократичний режим;
- d) магічний ритуал.

17. Діалектика – це:

- a) вчення про матерію;
- b) вчення про буття;
- c) вчення про самоорганізацію матерії;
- d) вчення про розвиток;
- e) вчення про свідомість.

18. Категорія «міра» – це:

- a) кількісна характеристика предмета;
- b) межа, в рамках якої кількісні зміни не ведуть до зміни якості;

- c) уміння дотримуватись правил хорошого тону;
- d) те, що характеризує напрям і форму розвитку.

19. Який з основних законів діалектики розкриває джерело і причину розвитку?

- a) закон єдності і боротьби протилежностей;
- b) закон заперечення заперечення;
- c) закон взаємного переходу кількісних і якісних змін;
- d) закон суперечності.

20. Який з основних законів діалектики розкриває напрям руху і розвитку?

- a) закон взаємного переходу кількісних і якісних змін;
- b) закон достатньої підстави;
- c) закон єдності і боротьби протилежностей;
- d) закон заперечення заперечення.

21. Який із законів діалектики відображає спрямованість розвитку і його форму – «спіраль»?

- a) закон єдності і боротьби протилежностей;
- b) закон заперечення заперечення;
- c) закон взаємного переходу кількісних і якісних змін;
- d) закон тотожності.

22. Самоаналіз з метою зрозуміти свої дії називається:

- a) інтроверсія;
- b) рефлексія;
- c) медитація;
- d) інтенція;
- e) релаксація.

23. Невірно, що:

- a) свідомість є вищою формою відображення матерії;
- b) причиною свідомості є біологічна еволюція;
- c) свідомість детермінована соціально-практичним і культурно-історичним способом людського існування;
- d) свідомість пов'язана з мовою;
- e) свідомість існує в єдності індивідуальної та суспільної форм;
- f) свідомість існує у формі пізнавальної та оціночної діяльності.

24. У якому з тверджень відображена суспільно-історична суть свідомості?

- a) суспільне буття не впливає на свідомість;
- b) свідомість є природним продуктом еволюції світу;
- c) свідомість людей є джерелом розвитку історії;
- d) свідомість є продуктом соціальних умов існування людини;
- e) свідомість людини визначає особливості суспільного буття.

25. Визначте позицію вульгарного матеріалізму:

- a) свідомість є властивістю матерії;
- b) свідомість ідеальна;
- c) свідомість – це вид матерії;
- d) свідомість – це відображення матерії;
- e) свідомість – це прояв світового духу.

26. Яке з перерахованих явищ духовного життя відноситься до теоретичного рівня суспільної свідомості?

- a) традиції;
- b) народна медицина;

- c) суспільна психологія;
- d) політичні доктрини;
- e) звички.

27. Вкажіть, де свідомість не може існувати:

- a) у праці;
- b) у системі спілкування;
- c) у сфері моралі;
- d) у сфері ірраціонального;
- e) в ігровій діяльності.

28. Не є формою суспільної свідомості:

- a) політична свідомість;
- b) релігійна свідомість;
- c) філософія;
- d) культура;
- e) естетична свідомість;
- f) моральна свідомість;
- g) наука.

29. Проблема ідеального у філософії – це:

- a) проблема ідеалу, довшеного зразка чого-небудь;
- b) питання про можливість існування невидимої потойбічної реальності;
- c) проблема природи свідомості, духу, мислення;
- d) проблема існування божественної реальності.

30. Гілозоїзм – це уявлення:

- a) про одушевлену матерію;
- b) про нестворюваність і незнищуваність матеріального світу;
- c) про нескінченність Всесвіту;
- d) про незмінність суцього;
- e) про множинність світів.

31. Яке з наступних тверджень відображає позицію ідеалізму

- a) свідомість нерозривно пов'язана з матерією;
- b) свідомість є функцією мозку;
- c) свідомість може існувати до і незалежно від матерії;
- d) свідомість завжди адекватно відображає матерію;
- e) свідомість – ідеальне явище;
- f) свідомість – суб'єктивний образ об'єктивного світу.

32. Що з названого не є позицією гілозоїзму?

- a) вчення про одушевлення всієї природи (універсуму);
- b) уявлення про Космос як живий організм;
- c) вчення про те, що Бог розчиняється в природі;
- d) вчення про ототожнення Бога з природою.

33. У якій філософській традиції свідомість трактується як першоначало світу?

- a) у матеріалізмі;
- b) в об'єктивному ідеалізмі;
- c) в агностицизмі;
- d) у пантеїзмі;
- e) у деїзмі.

34. Хто автор ідеї про колективне несвідоме («архетипи»)?

- a) З. Фройд;

- b) К. Юнг;
- c) Е. Фромм;
- d) Ж.П. Сартр;
- e) К. Поппер.

35. До основних форм мислення не відноситься:

- a) поняття;
- b) думка;
- c) уявлення;
- d) висновок.

36. Уявлення – це...

- a) чуттєве віддзеркалення у вигляді образу предметів або явищ, що зберігаються в свідомості (пам'яті) після закінчення безпосередньої дії на органи чуття;
- b) віддзеркалення окремих властивостей і якостей предметів навколишнього світу, які безпосередньо впливають на органи чуття;
- c) віддзеркалення предметів і їх властивостей, що безпосередньо впливають на органи чуття у вигляді цілісного образу;
- d) форма (вигляд) думки, яка відображає загальні та істотні ознаки пізнаваних предметів, явищ.

37. Свідомість – це ...

- a) сукупність відчуттів і думок людини;
- b) єдність свідомого і несвідомого;
- c) один із матеріальних (фізіологічних) процесів мозку;
- d) людська здатність ідеально відтворювати дійсність.

38. Яке з наступних тверджень відображає позицію об'єктивного ідеалізму?

- a) свідомість – продукт розвитку матерії;
- b) свідомість матеріальна;
- c) свідомість є проявом світового духу;
- d) свідомість є властивістю всієї матерії;
- e) свідомість є властивістю високоорганізованої матерії;

39. Що з названого не є позицією суб'єктивного ідеалізму?

- a) твердження, що світ є комплексом відчуттів;
- b) проголошення свідомості індивіда первинною реальністю;
- c) вчення Платона про існування надчуттєвого «світу ідей»;
- d) заперечення можливості визнання будь-якої реальності поза межами свідомості суб'єкта;
- e) твердження, що «світ є моїм уявленням».

40. Викресліть зайве: «Свідомість людини відрізняється від психіки тварини...»

- a) наявністю не тільки інстинктів, але і безумовних та умовних рефлексів;
- b) абстрактним мисленням;
- c) здатністю до цілепокладання;
- d) активним і творчим характером.

41. Хто оголосив акти свідомості особливим «світом ідей»?

- a) Платон;
- b) Арістотель;
- c) Декарт;
- d) Гегель;
- e) Демокріт.

Тема 9. ГНОСЕОЛОГІЯ. ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ПІЗНАННЯ

1. Сутність пізнання. Суб'єкт і об'єкт пізнання.
2. Основні форми і способи пізнання.
3. Види і рівні знання. Знання і віра.
4. Проблема істини в філософії. Основні концепції істини.
5. Наука та її місце в сучасному світі.
6. Емпіричний і теоретичний рівні наукового дослідження, їх методи.
7. Структура наукової теорії.
8. Динаміка наукового пізнання (класична, некласична і постнекласична наука).

Контрольні питання

1. Назвіть основні форми людського пізнання.
2. Назвіть форми чуттєвого і раціонального пізнання.
3. Чим чуттєве пізнання відрізняється від раціонально-логічного?
4. Що таке практика? Яку роль у пізнанні відіграє практична діяльність? Які види практики ви знаєте?
5. Чим наукове знання відрізняється від до- і позанаукового знання?
6. Як би ви визначили мудрість? Чи тотожні поняття «знання» і «мудрість»? Чим відрізняється знання від інформації?
7. Чому істина в гносеології розглядається як «об'єктивна істина»? У чому полягає об'єктивність істини?
8. Розкрийте діалектичний зв'язок абсолютного і відносного, об'єктивного і суб'єктивного в істині. Чому істина завжди конкретна?
9. Як ви розумієте вислів: «Істина є процесом, а не готовим результатом»?
10. Які концепції істини ви знаєте? Дайте їм характеристику.
11. У чому відмінність між помилкою і брехнею?
12. У чому суть релятивізму і догматизму в розумінні істини?
13. Що таке агностицизм і скептицизм? Кого з філософів можна назвати агностиком, кого – скептиком?
14. Коли виникає наука і які історичні передумови її народження?
15. Що таке сцієнтизм і антисцієнтизм? З чим пов'язана антисцієнтистська позиція в сучасному світі?
16. Дайте класифікацію наук.
17. Охарактеризуйте емпіричний і теоретичний рівні наукового пізнання.
18. Розкрийте особливості емпіричного дослідження.
19. У чому полягає специфіка теоретичного пізнання і його форм?
20. Поясніть структуру наукової теорії (факт, проблема, ідея в науці, гіпотеза, метод).
21. Розкрийте роль гіпотези в науковому пізнанні.
22. Що таке метод і методологія наукового пізнання?
23. Назвіть методи емпіричного дослідження і поясніть їх особливості.
24. Розкрийте специфіку основних методів теоретичного дослідження.
25. Яке знання є науковим? Які його критерії?
26. Що таке «класична наука»? Які ще історичні парадигми науки ви знаєте? Дайте їм характеристику.

Література:

1. Гносеология в системе философского мировоззрения. – М, 1983.
2. Гнасевич Н., Шумка М., Сілаєва Т. Еволюція символічної теорії пізнання у західноєвропейській думці. // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В.Гнатюка. Серія: Філософія №13. 2005.- С.113-120
3. Голстейн М., Голстейн И. Как мы познаем. – М., 1984.
4. Єрмоленко Анатолій. Філософія Василя Лісового у контексті сучасних філософських досліджень./ Анатолій Єрмоленко // *Філософська думка*. – 2016. - №3. С. 87-99
5. Кремень В. Філософія: Мислителі. Ідеї. Концепції: Підручник. — К. : Книга, 2005. — 525с.
6. Кун Т. Структура научных революций. - М., 1975.
7. Лекторский В. А. Субъект, объект, познание. – М., 1980.
8. Ницше Ф., Фрейд З., Фромм Э., Камю А., Сартр Ж.-П. Сумерки богов. — М., 1989.
9. Ортега-и-Гассет Х. Дегуманизация искусства и другие работы. - М., 1991. Попер К. Відкрите суспільство та його вороги. - К., 1994. Тт. Проблема человека в западной философии. - М., 1988.
10. Основи наукових досліджень: навч. посібник./ / за заг. Ред. Т. В. Гончарук (Чолач). – Тернопіль, Крок, 2014.
11. Рюс Ж. Поступ сучасних ідей. - Кч 1998.
12. Скратон Р. Коротка історія новітньої філософії. - К.. 1998. Современная западная философия. - М., 1991.
13. Смерж Л. Філософія : Навчальний посібник/ Леонід Смерж,. -К.: Кондор, 2004. - 414 с.
14. Соціальна філософія. Історія, теорія, методологія : Підручн. для вищ. навч. закл. / В. П. Андрущенко, Л. В. Губерський, М. І. Михальченко. — Вид. 4-те, випр. та доп. — К. : Юрінком Інтер, 2016. — 552 с
15. Философский энциклопедический словарь. — М.: ИНФА, 1997.
16. Філософія. Кредитно-модульний курс: Навч. посіб. / За ред. Р. О. Додонова,
17. Філософія: Навчальний посібник / За ред. Т.О.Сілаєвої – Тернопіль: Астон, 2008. – 360 с

Тестові завдання

1. Яке з наступних понять є ключовим для розуміння емпіризму?

- a) чуттєвий досвід;
- b) інтуїція;
- c) мудрість;
- d) віра;
- e) дедукція.

2. Знайдіть помилку в наступному твердженні: «В історії наукового пізнання розрізняють такі історичні моделі науки:

- a) класичну;
- b) некласичну;
- c) неокласичну;
- d) постнекласичну.

3. «Багато знань розуму не навчають». Автор вислову:

- a) Геракліт;
- b) Піфагор;
- c) Г. Гегель;
- d) Л. Толстой.

4. Розрізнення думки, знання і мудрості (доксичного, епістемного та софійного знання) вперше було зроблене:

- a) Сократом;
- b) Платоном;
- c) Аристотелем;
- d) Проклом.

5. Твердження про абсолютну відносність наших знань має назву:

- a) релятивізму;
- b) догматизму;
- c) діалектики;
- d) абсолютного ідеалізму.

6. Яку відповідь на питання про джерело пізнання дає раціоналізм?

- a) єдино вірним джерелом пізнання є інтуїція;
- b) джерелом пізнання є досвід;
- c) справжнім джерелом пізнання є розум;
- d) джерелом пізнання є відчуття;
- e) джерелом пізнання є апіорні форми чуттєвого споглядання.

7. Назвіть, що не відноситься до основних форм раціонального пізнання:

- a) поняття;
- b) думка;
- c) уявлення;
- d) висновок.

8. Яка з названих категорій є основною в гносеології?

- a) субстанція;
- b) істина;
- c) матерія;
- d) міра;
- e) буття.

9. До раціонального пізнання належать наступні форми:

- a) відчуття, сприйняття, уявлення;
- b) відчуття, емоції, уява;
- c) поняття, думка, висновок;
- d) інтуїція, передчуття, передбачення.

10. Який метод є основним для релігійного пізнання, теології?

- a) софістичний;
- b) догматичний;
- c) еклектичний;
- d) діалектичний.

11. Яка відповідь на питання про джерело пізнання дає тільки емпіризм?

- a) єдино достовірним джерелом знання є інтуїція;
- b) джерелом пізнання є чуттєвий досвід;
- c) джерелом знання є розум;
- d) джерелом знання є розум і відчуття.

12. Як називає І. Кант свій філософський метод?

- a) експериментальний;
- b) критичний;
- c) догматичний;
- d) еклектичний.

13. Філософське знання є:

- a) донауковим;
- b) науковим;
- c) антиннауковим;
- d) позаннауковим.

14. Що з перерахованого відноситься до форми раціонального пізнання?

- a) інтуїція;
- b) передбачення;
- c) поняття;
- d) осяяння.

15. Раптовим прозрінням, безпосереднім збагненням суті речей є:

- a) уява;
- b) рефлексія;
- c) інтуїція;
- d) пояснення;
- e) розуміння.

16. Не належить до концепції пізнавального процесу (не є гносеологічною позицією):

- a) агностицизм;
- b) емпіризм;
- c) екзистенціалізм;
- d) раціоналізм.

17. Назвіть, що не відноситься до основних форм раціонального пізнання:

- a) поняття;
- b) думка;
- c) уявлення;
- d) висновок.

18. Виділіть межу, яка не відноситься до характеристики істини:

- a) об'єктивність;

- b) помилковість;
- c) абсолютність;
- d) конкретність;
- e) відносність.

19. У якому розділі філософії основним поняттям є поняття істини?

- a) метафізика;
- b) діалектика;
- c) аксіологія;
- d) гносеологія;
- e) онтологія.

20. Не є критерієм істини:

- a) логічний критерій;
- b) критерій практики;
- c) естетичний критерій;
- d) критерій суб'єктивної переваги.

21. Назвіть метод, який Р. Декарт вважав головним у науковому пізнанні:

- a) аналіз;
- b) дедукція;
- c) синтез;
- d) індукція.

22. Назвіть метод, який Ф. Бекон вважав головним у науковому пізнанні:

- a) синтез;
- b) експеримент;
- c) аналіз;
- d) дедукція.

23. Логіко-методологічний аналіз науки є проблематикою:

- a) екзистенціалізму;
- b) неофройдизму;
- c) марксизму;
- d) позитивістської філософії;
- e) феноменологічної філософії.

24. Поняття «наукова парадигма» було введено:

- a) Р. Карнапом;
- b) Л. Вітгенштейном;
- c) Б. Расселом;
- d) Т. Куном;
- e) П. Феєрабендом.

25. Викресліть зайве: «Ключовими поняттями синергетики є:

- a) самоорганізація;
- b) нелінійність;
- c) відкриті системи;
- d) механіцизм;
- e) точка біфуркації».

26. Автор книги «Структура наукових революцій», що запропонував оригінальний критерій для розуміння наукових революцій – стрибкоподібний, революційний процес зміни наукових парадигм:

- a) К. Маркс;
- b) Т. Кун;

- c) К. Поппер;
- d) Б. Рассел.

27. Принцип фальсифікації в сучасній методології науки був розроблений:

- a) Л. Вітгенштейном;
- b) К. Поппером;
- c) Б. Расселом;
- d) Т. Куном.

28. Філософсько-світоглядна орієнтація, яка виникла в результаті НТП і НТР і яка абсолютизує роль науки:

- a) фаталізм;
- b) реалізм;
- c) сцієнтизм;
- d) сенсуалізм.

29. Термін «парадигма» означає:

- a) науковий метод пізнання;
- b) певну модель розвитку науки;
- c) гіпотетичне припущення в науці;
- d) особливу психічну енергію в парапсихології.

30. Серед основних історичних парадигм науки немає:

- a) докласичної;
- b) класичної;
- c) некласичної;
- d) постнекласичної.

31. Автором терміну «синергетика» був:

- a) І. Пригожин;
- b) Т. Кун;
- c) К. Поппер;
- d) Б. Рассел.

32. На межі XIX-XX століть виникає:

- a) класична наука;
- b) некласична наука;
- c) постнекласична наука;
- d) антична наука.

33. Метод пізнання, при якому людина активно змінює природний стан предметів і явищ, створює для них штучні умови, називається:

- a) науковим експериментом;
- b) науковим спостереженням;
- c) моделюванням;
- d) ідеалізацією;
- e) індукцією.

34. Метод емпіричного узагальнення знань про окремі факти називається:

- a) індуктивний метод;
- b) дедуктивний метод;
- c) аналіз;
- d) синтез;
- e) абстрагування;
- f) спостереження.

35. Метод пізнання, який полягає в цілеспрямованому вивченні предметів і явищ в їх природних умовах, відповідно до завдань наукового дослідження:

- a) науковий експеримент;
- b) наукове спостереження;
- c) моделювання;
- d) ідеалізація;
- e) індукція.

36. Як називається метод виділення однієї ознаки в предметі і відвернення від інших його ознак?

- a) абстрагування;
- b) дедукція;
- c) узагальнення;
- d) індукція.

37. Вкажіть, який з названих методів є методом тільки емпіричного пізнання:

- a) абстрагування;
- b) системний аналіз;
- c) моделювання;
- d) ідеалізація;
- e) вимірювання.

38. Вкажіть, які з тверджень є відображенням позиції антисцієнтизму:

- a) наука – джерело прогресу людського суспільства;
- b) наукові досягнення можуть бути використані як на благо, так і завдати зла;
- c) наука в сучасних умовах стала чинником дегуманізації людини і суспільства;
- d) мета науки – виключити все суб'єктивне, психологічне, класове із сфери знання, повністю об'єктивувати пізнання.

Тема 10. ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ – ПРОБЛЕМА ЛЮДИНИ

1. Людина як предмет філософського осмислення.
2. Проблема історичного походження людини. Єдність природного, соціального і духовного в людині.
3. Індивід, індивідуальність, особистість.
4. Проблема життя і смерті в духовному досвіді людства.
5. Проблема людської свободи.

Контрольні питання

1. Що вивчає філософська антропологія? Назвіть її основні проблеми.
2. Як змінювалися уявлення про людину в історії філософії?
3. Що таке «антропогенез» («антропосоціогенез»)? Назвіть його основні концепції.
4. Поясніть діалектичний взаємозв'язок біологічного та соціального в людині.
5. Які властивості можна віднести до специфічно людських?
6. Назвіть основні базові потреби людини.
7. Наведіть приклади соціологізаторства і біологізаторства в розумінні людини.
8. Поясніть роль праці, спілкування, мови в процесі антропосоціогенезу, розвитку психіки і свідомості людини.
9. Покажіть відмінність у поняттях «людина», «індивід», «особистість».
10. Які види необхідності панують над нами, і чи може людина їх подолати? Якою мірою людина є вільною?
11. Що таке смерть, і як людина повинна ставитися до неї?
12. Що таке безсмертя: ілюзія або факт?

Література:

1. Андрос Євген. Шинкарук Володимир: антропологічний поворот в українській філософії другої половини ХХ сторіччя. /Євген Андрос Володимир Шинкарук // *Філософська думка*. – 2017. - №1. С. 66-73.
2. Балл Г. О., Внутрішня свобода особи і особистісна надійність у контексті гуманізації освіти // *Практична психологія та соціальна робота*, 2003.- №9.– С.18.
3. Блюменкранц, М., Пути добра и перепутья свободы. Этико-философская антропология в романе Василия Гроссмана "Жизнь и судьба" // *Вопросы философии*. - 2009. - №10. - С. 32-39.
4. Іщук Н. В. Проблема формування людської особистості в сучасній науковій і релігійній антропології/Наукове видання“ Актуальні проблеми філософії та соціології” .Випуск 15, 2017. - С. 56-60
5. Култаєва Марія. Педагогічна провінція Петера Слотердайка: революції на прикордонні. / Марія Култаєва // *Філософська думка*. – 2016. - №2. С. 94-112.
6. Лой Анатолій Мовлення та емпатія в соціальному мисленні людини. Філософсько-антропологічний підхід. /Анатолій Лой й // *Філософська думка*. – 2017. - №4. С.47-65.
7. Моторина, Л. Е., Философская антропология: учебник / Л. Е. Моторина. - М. : Академический Проект, 2009. - 270 с .

8. Падалка, С. С., Українська приватизація у системі відносин: влада - суспільство - індивід (1991-2011 рр.) // Український історичний журнал. - 2011. - липень-серпень (№4). - С. 77-93.
9. Рашковский, Е. Б., Многочахий феномен идентичности: архаика, модерн, постмодерн....: [философская антропология] // Вопросы философии. - 2011. - №6. - С. 33-39.
10. Разин А.В., Кант и нравственная свобода // Вестник Московского университета. Серия 7 "Философия", 2006.-март-апрель (№2).– С.52-70.
11. Рибалка, В., Індивід та особистість у психологічній теорії часу Бориса Цуканова: (До 60-річчя від дня народження) // Психологія і суспільство. - 2006. - №3. - С. 32-57.
12. Рибалка, В. В., Індивід та особистість у психологічній теорії часу // Практична психологія та соціальна робота. - 2008. - №2. - С. 1-18.
13. Савчин М., Свобода і відповідальність особистості // Психологія і суспільство, 2007.-№4.– С. 73-80.
14. Філософія людини як шлях гуманізму та гідності у граничному бутті суспільства: підхід філософської антропології як метаантропології : зб. наук. пр. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 30-31 берез. 2015 р. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова [та ін.] ; [редкол.: Хамітов Н. В. та ін.]. - Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. - 148 с.
15. Шалиганова, Анна., Зміст права фізичної особи на індивідуальність // Підприємництво, господарство і право. - 2012. - № 12. - С. 49-52.
16. Чобітько, М. Г., Індивідуальність студента в особистісно орієнтованому професійному навчанні // Педагогіка і психологія. Вісник АПН України. - 2005. - №2. - С.34-42.

Тестові завдання

1. Визначте позицію теоцентризму в розумінні людини:

- a) людина – мікрокосм;
- b) людина – частина природи;
- c) людина – вінець космічно-природної еволюції;
- d) людина – образ і подоба Божа;
- e) людина – «міра всіх речей».

2. Яке з наведених тверджень співпадає з позицією антропоцентризму:

- a) людина – суспільна тварина, наділена розумом;
- b) людина – істота економічна;
- c) людина – образ і подоба Божа;
- d) людина – це незавершений проект;
- e) людина – центр і вінець Всесвіту, вища цінність, «міра всіх речей»;
- f) людина – це те, чим вона хоче бути.

3. Людина стає особистістю:

- a) з моменту свого народження;
- b) коли починає жити відповідно до норм, прийнятих у даному суспільстві;
- c) коли починає діяти, не звертаючи уваги на зовнішні заборони;
- d) коли починає вірити в існування надприродних сил;

- e) коли вільно обирає і творить свій образ, бере на себе всю повноту відповідальності за це.

4. Правильним є твердження:

- a) поведінка людини визначається, кінець кінцем, біологічними чинниками;
- b) людина – соціальна істота, біологічні чинники вже не впливають на її поведінку;
- c) вирішальне значення в людській поведінці мають інстинкти;
- d) людина є в першу чергу соціальною істотою, але на її поведінку впливають і біологічні чинники;
- e) поведінка і доля людини зумовлені її генотипом.

5. Яке з наведених понять має ренесансне походження і підкреслює унікальність людини?

- a) індивід;
- b) личина;
- c) обличчя;
- d) особа;
- e) індивідуальність;
- f) персона;

6. Для кого з філософів людина є «громадянином двох світів» – природного і надприродного?

- a) для Аристотеля;
- b) для Б. Спінози;
- c) для І. Канта;
- d) для З. Фрейда.

7. Філософська модель людської сутності, що відображає ігрову природу людини:

- a) «homo faber»;
- b) «homo sapiens»;
- c) «homo ludens»;
- d) «homo naturalis».

8. Що означає поняття «антропосоціогенез»?

- a) процес історичного виникнення людини і суспільства;
- b) генетична обумовленість соціальності людини;
- c) філософське вчення про людину і суспільство;
- d) наука про соціальну обумовленість людини.

9. Фаталізм як уявлення про неминучість і невідворотність людської долі, про неможливість для людини змінити її, не був властивий:

- a) філософії стоїків;
- b) філософії Б. Спінози;
- c) ученню Ж. Кальвіна;
- d) філософській позиції Епікура.

10. Волонтаризм – це ...

- a) визнання свободи волі людини;
- b) уявлення про неминучість людської долі;
- c) уявлення про абсолютну обумовленість майбутнього минулим;
- d) розуміння свободи як свавілля.

11. Не є запереченням свободи волі наступне твердження:

- a) «Якби вільно падаючий камінь міг мислити, він думав би, що падає по вільній волі» (Спіноза).
- b) «Не у нашій владі бути хорошими або поганими» (Аристотель).
- c) «Свобода є пізнаною необхідністю» (Спіноза).
- d) «Абстрактної свободи, як і інших абстракцій, не існує» (Е. Берк).
- e) «Божественна всемогутність і всезнання не сумісні зі свободою людської волі» (Ж. Кальвін).
- f) «Воля не може бути названа причиною вільною, а тільки необхідною» (Спіноза).

12. Визначте правильне твердження:

- a) свобода волі є ілюзією, оскільки всі людські мотиви, кінець кінцем, обумовлені несвідомими потягами;
- b) міра свободи людини обумовлена виключно зовнішніми обставинами і чинниками;
- c) абсолютної свободи немає, свобода завжди пов'язана з певною необхідністю;
- d) свобода тільки тоді є дійсно вільною, коли вона нічим не детермінована.

13. Фаталізм – це ...

- a) відстоювання права людини на свободу;
- b) уявлення про неминучість долі, про неможливість її змінити;
- c) ототожнення свободи зі свавіллям;
- d) переконання в тому, що ніщо не може позбавити людину свободи волі.

14. Вкажіть натуралістичну позицію у визначенні людини:

- a) людина – творець культури;
- b) людина – вищий продукт природи;
- c) людина – діяльна істота;
- d) людина – творіння Бога.

15. Волонтаризм – це ...

- a) відстоювання права людини на свободу;
- b) уявлення про неминучість людської долі;
- c) уявлення про «запрограмованість» майбутнього у минулому;
- d) ототожнення свободи зі свавіллям.

16. Яке з наступних тверджень не є позицією заперечення свободи волі?

- a) «Не у нашій владі бути хорошими або поганими» (Аристотель).
- b) «Свобода є пізнана необхідність» (Спіноза).
- c) «Божественна всемогутність і всезнання не сумісні зі свободою людської волі» (Ж. Кальвін).
- d) «Воля не може бути названа причиною вільною, а тільки необхідною» (Спіноза).
- e) «Людина приречена на свободу» (П. Сартр).

17. Визначте позицію теоцентризму у підході до людини:

- a) людина - частина космосу;
- b) людина – частина природи;
- c) людина створена за образом і подобою Божою;
- d) людина – вінець природньою еволюції.

18. Одиничне буття соціального, певний «етап» соціуму, один із множини подібних індивідів, що складають соціальну верству, націю, суспільство, це поняття

- a) індивід;

- b) індивідуальність;
- c) особистість;
- d) людина.

19. Як називають позицію філософа Епікура, яку можна розуміти як «життя заради життя»?

- a) гедонізм;
- b) евдемонізм;
- c) альтруїзм;
- d) егоїзм;

20. Хто автор вислову «свобода – це пізнана необхідність»?

- a) Платон
- b) Ніцше
- c) Спіноза
- d) Маркс

Тема 11. ФІЛОСОФІЯ СУСПІЛЬСТВА, КУЛЬТУРИ ТА ІСТОРІЇ

1. Суспільство, його історичне виникнення і суть.
2. Структура і функції суспільства. Основні чинники суспільного розвитку.
3. Типологія суспільства. Суспільство і особистість.
4. Філософське осмислення історії та її сенсу.
5. Проблема спрямованості та проблема єдності історичного процесу. Лінійні та циклічні концепції історії. Проблема історичного прогресу.
6. Цінності і ціннісне ставлення до світу як фундамент культури.
7. Поняття культури у філософії. Основні ознаки культури.
8. Культура і творчість. Протиріччя культури.
9. Суспільний прогрес і глобальні проблеми людства.
10. Глобалізація світу та ідеологія глобалізму.
11. Філософія і майбутнє людства.

Контрольні питання

1. У чому специфіка предмета дослідження соціальної філософії? Чим відрізняється філософське знання про суспільство від власне наукового?
2. Назвіть коло проблем, які вирішуються соціальною філософією.
3. Дайте визначення суспільства. Розкрийте його структуру.
4. Розкрийте зміст основних напрямів і концепцій суспільного розвитку (натуралістичні концепції, ідеалістичні, марксистська концепція, технократичні теорії).
5. Чому соціальну концепцію К. Маркса називають не тільки «матеріалістичним розумінням історії», «історичним матеріалізмом», але і концепцією «економічного детермінізму»?
6. Порівняйте основні підходи до типології суспільства – формаційний і цивілізаційний.
7. Охарактеризуйте основні типи цивілізацій.
8. Які функції виконує філософія історії? Які її основні проблеми?
9. У чому полягає сенс історії?
10. Що таке прогрес в історії? Розкрийте суперечливий характер історичного прогресу. Які чинники сприяють виникненню у сучасної людини відчуття переваги над людьми минулого? Наскільки воно є виправданим?
11. Як ви розумієте роль особистості в історії? На хід історії можуть вплинути тільки «великі» та «видатні» особистості чи кожна особа має значення в історичному процесі?
12. Як співвідносяться об'єктивне та суб'єктивне, стихійне та свідоме в історії? Чи існують соціальні закономірності? Якщо так, то чим вони відрізняються від природних закономірностей?
13. Хто є представником лінійної концепції розвитку? Які основні риси лінійних концепцій розвитку?
14. Хто обстоював ідеї циклічного розвитку історії людства?
15. Чому О. Шпенглер вважає, що Європа занепадає?

16. Розкрийте суперечливий характер історичного прогресу.
17. Чи є матеріальний прогрес невід'ємною умовою прогресу духовного?
18. У чому суть матеріалістичного розуміння історії К. Маркса?
19. У чому суть концепції призначення та сенсу історії К. Ясперса?
20. У чому суть концепції «кінця історії» Ф. Фукуями?
21. Що таке культура і які її основні ознаки? Прокоментуйте їх.
22. У чому полягає сутність і призначення культури?
23. Який зв'язок культури зі світом цінностей? Що таке цінності?
24. Що таке антицінності і псевдоцінності? Як би ви означили різницю між ними?
25. Розкрийте зміст поділу цінностей на утилітарні і неутилітарні. Які цінності називають вищими загальнолюдськими цінностями?
26. Що таке творчість? Які ознаки творчої особистості ви могли б назвати?
27. Дайте характеристику класичної культури, її цінностей, норм, ідеалів. Чому вона має назву класичної культури?
28. Чим відрізняється сучасна культура від класичної?
29. Яке майбутнє культури, на ваш погляд? Чи приведе сучасна глобалізація світу до уніфікації (одноманітності і злиття) всіх національних культур?
30. Що таке масова культура? Назвіть її позитивні і негативні риси.
31. Тема кризи культури стала чи не провідною в сучасній філософській літературі. Які б ви могли назвати ознаки кризи культури і які причини цього явища?
32. Які найбільш вагомні внески, на ваш погляд, української культури в культуру світову?
33. У чому причина виникнення і загострення глобальних проблем ХХ столітті?
34. Що Ви можете сказати про вплив техногенної цивілізації на життя людей? Назвіть позитивні і негативні моменти такого впливу.
35. Які проблеми називаються глобальними? Чим вони відрізняються від локальних і регіональних?
36. На які групи можна розділити всі глобальні проблеми? Охарактеризуйте їх.
37. Які шляхи вирішення глобальних проблем пропонують представники Римського клубу?
38. Які проблеми взаємозв'язку індивіда та суспільства стали сьогодні глобальними?
39. Чи можна сьогодні радикально змінити динаміку демографічних процесів на нашій планеті? Якщо так, то яким чином?
40. Що таке глобалізація світу? Які проблеми вона несе з собою?
41. Чи приведе сучасна глобалізація світу до уніфікації (одноманітності і злиття) всіх національних культур?
42. Які небезпечні для майбутнього людства тенденції і процеси породжує процес глобалізації?
43. Чи можливо зупинити процес глобалізації?
44. Що треба розуміти під ідеєю «золотого мільярда»?

Література:

1. Аджемоглу, Дарон; Робінсон, Джеймс. Чому нації занепадають /пер. з англ. Олександра Дем'янчука. – 2-ге вид., випр. – К.:Наш формат, 2017. – 440 с.
2. Соціальна філософія. Історія, теорія, методологія : Підручн. для вищ. навч. закл. / В. П. Андрущенко, Л. В. Губерський, М. І. Михальченко. — Вид. 4-те, випр. та доп. — К. : Юрінком Інтер, 2016. — 552 с

3. Біблер Володимир Цивілізація і культура. Філософські роздуми у переддень ХХІ сторіччя (фрагменти) . / Володимир Біблер // Філософська думка. – 2018. - №1. С.66-81.
4. Бойченко І. В., Бойченко М. Л. Філософія історії: Навч.-метод, пос. — К.: КІБіТ,1997.
5. Вернадский В. И. Научная мысль как планетарное явление. – М., 1991.
6. Верлока Володимир Соціальні контексти особистісної ідентичності. /Володимир Верлока // Філософська думка. – 2017. - №5. С.45-60.
7. Винославська О. В. Людські стосунки. Навч. пос. — К.: Еспада, 2006. — 144 с.
8. Головка Б. А. Філософська антропологія: Навч. посіб. — К.: ІЗМН, 1997.
9. Гуревич П. С. Философия культуры. – М.: NOTA BENE, 2001. – 349 с.
10. Казаков Мстислав Фуко і Латур: два нариси соціальної теорії. / Мстислав Казаков // Філософська думка. – 2017. - №2. С.73-89.
11. Канак Ф., Лобас В. Конфлікти та перехідний стан національного буття // Філософська думка. — 1999. — № 4. — С. 71—86.
12. Канигін О. В. Початок і кінець часів. Новій погляд на історію. — К.: АСК, 2005. — 448 с.
13. Катаєв С. Л. Сучасне українське суспільство: Навч. пос. — К.: Атіка, 2006. — 200 с.
14. Культурні цінності Європи / За рел. Ганса Йоаса і Клауса Віганда . – Пер. з нім. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2014. – 552 с. (Бібліотека Європейського Форуму)
15. Культурологія. Українська та зарубіжна культура: Навч. посібник (М. М.Закович, І. А.Зязюн, О.М.Семашко та ін.). – з вид. – К.: Знання, 2007. – 567 с.
16. Маритен Ж. Философ в мире. – М., 1994.
17. Моисеев Н. Н. Человек и ноосфера. – М., 1990.
18. Сведсен Л. Фр. Г. Філософія свободи /Ларс Фр. Г. Сведсен; пер. з норвезьк. – Львів: Видавництво Анетти Антоненко; К.: Ніка-Центр, 2016. – 336 с.
19. Ортега-и-Гассет Х. Эстетика. Философия культуры. – М., 1991.
20. Панарин А.С. Вызов глобализма. – М., 2000.
21. "Розриви" історичного часу як об'єкт філософсько-історичного дослідження: автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Ткаченко Олексій Валерійович ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. - Одеса, 2016. - 16 с.
22. Романенко М. І. Філософія освіти у системі філософського знання / М. І. Романенко // Філософія і політологія в контексті сучасної культури. - 2016. - Вип. 1. - С. 194-200.
23. Феномен виникаючої церкви у контексті теологічних та еклезіологічних трансформацій у сучасному західному протестантизмі: автореф. дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.14 / Соловій Роман Павлович ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - Київ, 2017. - 38 с.
24. Філософія інформаційно-комунікативного суспільства: теоретико-методологічний контекст: монографія / В. Г. Воронкова [та ін.] ; Запоріж. держ. інж. акад. - Запоріжжя : ЗДІА, 2016. - 274, [1] с. - Бібліогр.: с. 238-274.
25. Філософія. Культура. Життя" // Філософія. Культура. Життя. - 2016. - Вип. 43. - С. 182-183.
26. Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей: зб. наук. пр. / Укр. філос.-екон. наук. т-во, ДВНЗ "Ун-т банк. справи", ВГО "Ін-т дослідж. економіки і сусп-ва ХХІ ст." ; [редкол.: Т. С. Смовженко та ін.]. - Київ : ДВНЗ "Університет банківської справи", 2016. - 419 с.

Тестові завдання

1. Вкажіть, що з перерахованого не є, за Марксом, окремою соціально-економічною формацією:

- a) первіснообщинна;
- b) рабовласницька;
- c) феодальна;
- d) буржуазна;
- e) соціалістична;
- f) комуністична.

2. Згідно цивілізаційному підходу до типології суспільства, виділяють... (викресліть зайве):

- a) аграрну цивілізацію;
- b) індустріальну цивілізацію;
- c) постіндустріальну цивілізацію;
- d) духовно-культурну цивілізацію.

3. Який елемент не входить у поняття «продуктивні сили суспільства»?

- a) люди, озброєні знаннями і навиками праці;
- b) знаряддя праці;
- c) державні управлінські структури;
- d) техніка;
- e) предмет праці.

4. Які з перерахованих відносин не входять у виробничі відносини?

- a) відносини власності;
- b) правові відносини;
- c) відносини обміну;
- d) відносини споживання.

5. Історичний період розвитку конкретного суспільства, в якому домінує певний спосіб виробництва:

- a) соціально-економічна формація;
- b) цивілізація;
- c) соціальна еволюція;
- d) культурна революція.

6. Однією з характерних рис постіндустріального суспільства можна вважати:

- a) комерціалізацію виробництва і зникнення економіки про життя;
- b) зростання масової письменності;
- c) появу електронних грошей;
- d) панування приватної власності на засоби виробництва.

7. У міру переходу від індустріального суспільства до постіндустріального ...

- a) скорочується рівень безробіття;
- b) зростає частка працівників сервісного сектора;
- c) посилюється духовно-етичний потенціал суспільства;
- d) підвищується рівень політичної свідомості.

8. Визначальним чинником розвитку індустріального суспільства є:

- a) банківсько-фінансова система;
- b) інформаційна сфера і сфера обслуговування;
- c) політичні інститути;

d) промислове виробництво.

9. В індустріальному суспільстві головним об'єктом власності є:

- a) земля;
- b) капітал;
- c) знання;
- d) люди.

10. Яку концепцію суспільного розвитку відображає вислів Ф. Вольтера: «Ідеї правлять світом»?

- a) матеріалістичне розуміння історії;
- b) технократичну концепцію;
- c) ідеалістичне розуміння історії;
- d) натуралістичну концепцію.

11. Розгляд суспільства за принципом «соціальної робінзонади» означає, що:

- a) суспільство розуміється як сума ізольованих, самодостатніх індивідів;
- b) суспільство розуміється не як сума індивідів, а як сукупність зв'язків і відносин між ними, як надособова, об'єктивна система;
- c) особливе значення відводиться суб'єктивному чиннику в історії, підкреслюється роль особистості в історії;
- d) історію створюють великі історичні особистості.

12. Джерелом розвитку суспільства в натуралістичних концепціях вважається:

- a) розвиток мистецтва;
- b) удосконалення моральних відносин;
- c) дія природних чинників;
- d) необхідність задоволення матеріальних потреб людей;
- e) пізнання світу;
- f) розвиток освіти.

13. Яке з наведених вчень не є натуралістичною інтерпретацією суспільного життя?

- a) мальтуазіанство;
- b) соціальний дарвінізм;
- c) неофройдизм;
- d) марксизм;
- e) географічний детермінізм;
- f) соціобіологія.

14. Вкажіть правильний варіант: у традиційному суспільстві домінувало сільське господарство, в індустріальному – промисловість, у постіндустріальному – сфера послуг, в якій визначальну роль відіграє:

- a) свобода;
- b) інформація;
- c) капітал;
- d) національне самовизначення;
- e) гроші.

15. Хто є автором формаційної типології суспільства?

- a) М. Вебер;
- b) К. Маркс;
- c) Г. Спенсер;
- d) Т. Мальтус.

16. Хто є автором концепції постіндустріального суспільства?

- a) З. Фройд;
- b) Л. Гумільов;
- c) Д. Белл;
- d) К. Маркс.

17. Джерелом розвитку суспільства, згідно марксистського вчення, є:

- a) розвиток мистецтва;
- b) вдосконалення моральних відносин;
- c) необхідність задоволення матеріальних потреб людей;
- d) пізнання світу;
- e) розвиток освіти.

19. Хто з мислителів обґрунтував визначальну роль матеріального виробництва в житті суспільства?

- a) Аристотель;
- b) Г. Гегель;
- c) Л. Фюрбах;
- d) О. Конт;
- e) К. Маркс.

20. Хто з перерахованих учених основою суспільного розвитку вважав закон народонаселення?

- a) Т. Мальтус;
- b) Ш. Монтеск'є;
- c) Г. Гегель;
- d) К. Маркс.

21. Викресліть зайве: «Історію розглядали як лінійний висхідний розвиток, як перехід суспільства від нижчого до вищого ступеня:

- a) Ж. Кондорсе;
- b) О. Шпенглер;
- c) Г. Гегель;
- d) К. Маркс».

22. Ідея матеріалістичного розуміння історії була розроблена у філософії:

- a) Ф. Шеллінга;
- b) Й. Фіхте;
- c) К. Маркса;
- d) І. Канта;
- e) Г. Гегеля.

23. Вкажіть точку зору географічного детермінізму:

- a) неможливо заперечувати вплив природно-кліматичних чинників на життя суспільства;
- b) нерівномірність соціального, культурного і цивілізаційного розвитку різних країн і народів пояснюється, перш за все, природними умовами їх місцепроживання;
- c) географічний чинник завжди відігравав визначальну роль у розвитку суспільства.

24. Есхатологічна концепція історичного розвитку полягає в твердженні, що:

- a) історія підпорядкована космічному закону вічного круговороту;
- b) лінійний розвиток історії має не тільки начало, але і свій кінець, завершення;
- c) історія є сукупністю окремих культур і цивілізацій, які розвиваються за власними, специфічними законами;

d) історія є лінійно-прогресивним рухом людства.

25. Хто автор твору «Дослідження історії»?

- a) Ф. Фукуяма;
- b) А. Тойнбі;
- c) М. Гайдеггер;
- d) Р. Арон.

26. Хто не є представником лінійної концепції розвитку суспільства?

- a) О. Конт;
- b) К. Ясперс;
- c) Г. Гегель;
- d) Дж. Віко.

27. Ідея історичного прогресу виникає в період:

- a) Середньовіччя;
- b) епохи Відродження;
- c) епохи Просвітництва;
- d) на межі ХІХ-ХХ ст.

28. Викресліть зайве: «Представниками теорії циклічного розвитку історії (теорії локальних культур і цивілізацій) були:

- a) Г. Гегель;
- b) А. Тойнбі;
- c) М. Данилевський;
- d) О. Шпенглер.

29. Відносини особистої залежності не є пануючими в умовах:

- a) первіснообщинного ладу;
- b) рабовласницького суспільства;
- c) феодального суспільства;
- d) буржуазного суспільства.

30. Відносини речової залежності є пануючими в умовах:

- a) первіснообщинного ладу;
- b) рабовласницького суспільства;
- c) феодального суспільства;
- d) буржуазного суспільства.

31. Основний соціологічний закон, за Марксом, формулюється:

- a) як закон відповідності виробничих відносин характеру і рівню розвитку продуктивних сил;
- b) як закон попиту і пропозиції;
- c) як закон вартості.

32. Хто не є представником циклічної концепції розвитку суспільства?

- a) М. Данилевський;
- b) Дж. Віко;
- c) А. Тойнбі;
- d) Г. Гегель.

33. Хто є автором «етнокосмічної гіпотези» історичного процесу?

- a) Л. Гумільов;
- b) О. Шпенглер;
- c) А. Тойнбі;
- d) К. Ясперс.

- 34. Галузь філософського знання, що досліджує проблеми сутності історичного процесу, сенсу історії, спрямованості, рушійних сил і суб'єкта історичного процесу це:**
- a) онтологія ;
 - b) гносеологія;
 - c) філософія історії («історіософія»);
 - d) аксіологія.
- 35. Хто із мислителів назвав європейську культуру «фаустівською»?**
- a) К. Маркс;
 - b) Гегель;
 - c) О. Шпенглер;
 - d) Дж. Віко.
- 36. Хто автор твору «Кінець історії»?**
- a) О. Шпенглер;
 - b) Дж. Віко;
 - c) І. Кант;
 - d) Ф. Фукуяма.
- 37. Термін «філософія історії» виник у:**
- a) VII ст. ;
 - b) XVI ст.;
 - c) XVIII ст.;
 - d) XX ст.
- 38. Хто з мислителів вважав «царство свободи» ,торжество розуму — кінцева мета історії?**
- a) К. Маркс;
 - b) Г. Гегель;
 - c) Г. Ляйбніц;
 - d) Р. Арон.
- 39. Хто з мислителів виділив 21 цивілізацію в історії людства?**
- a) О. Шпенглер;
 - b) К. Маркс;
 - c) А. Тойнбі;
 - d) Дж. Віко.
- 40. Хто є автором першої історико-філософської есхатологічної концепції з позиції християнського вчення?**
- a) Платон;
 - b) Августин Блаженний;
 - c) Тома Аквінський;
 - d) Г. Гегель.
- 41. Аксіологія як розділ філософського знання – це вчення:**
- a) про пізнання;
 - b) про буття;
 - c) про цінності;
 - d) про суспільство;
 - e) про людину;
 - f) про людське мислення.
- 42. Які з наступних тверджень про культуру співпадають з позицією фройдизму і неофройдизму?**

- a) культура – сфера свободи людського духу;
- b) культура – засіб розкриття творчих здібностей людини;
- c) культура є сублимацією несвідомих психічних процесів, закріплених у знаковій формі;
- d) культура є сукупністю символічних форм, які є знаками вищих людських цінностей.

43. Вкажіть, яка з названих ознак не є ознакою масової культури:

- a) комерціалізація;
- b) наркотичний характер;
- c) зв'язок з народною, національною традицією;
- d) стандартність, шаблонність, неоригінальність.

44. На формування етики протестантизму вплинули:

- a) Платон і Аристотель;
- b) К. Маркс і Ф. Енгельс;
- c) М. Лютер і Ж. Кальвін;
- d) Ф. Вольтер і Ж.Ж. Руссо.

45. Яку роль зіграла протестантська етика в європейській історії?

- a) стала причиною релігійних воєн;
- b) сприяла бурхливому розвитку капіталізму;
- c) гальмувала розвиток буржуазних відносин;
- d) протидіяла формуванню європейського лібералізму і правової державності.

46. Хто з мислителів начало і джерело моралі виводив з «едіпового комплексу»?

- a) Ф. Ніцше;
- b) Г. Гегель;
- c) Ф. Вольтер;
- d) І. Кант;
- e) З. Фройд.

47. Які цінності передбачають розкриття людського сенсу у всьому «заряди збереження і розвиток «людськості» в людині»

- a) неутилітарні;
- b) утилітарні;
- c) природні;
- d) штучні.

48. До антицінностей не належить?

- a) егоїзм та нарцисизм;
- b) прагнення до безмежного багатства;
- c) пристрасть до руйнування;
- d) комфорт та благополуччя.

49. До неутилітарних цінностей не належить:

- a) любов до батьківщини;
- b) турбота про сім'ю;
- c) власний духовний світ;
- d) насилля.

50. Фундаментом всіх цінностей є ідеали(викресліть зайве)

- a) істини;
- b) користі;
- c) добра;
- d) краси.

51. Що в перекладі означав латинський термін «культура»

- a) культивування, обробка землі;
- b) виховання людини;
- c) релігійний культ;
- d) освіта.

52. Діяльність, породжує щось нове, матеріальні і духовні цінності, які раніше не існували це:

- a) культура;
- b) творчість;
- c) наука;
- d) природа.

53. Масова культура – це

- a) царство культурної індустрії;
- b) вища мета прагнень, уявлення про належне, певний образ досконалості;
- c) діяльність, що породжує щось нове, матеріальні і духовні цінності, які раніше не існували
- d) це така сфера людської діяльності основна роль якої полягає в отриманні і теоретичній систематизації об'єктивних знань про дійсність;

54. Хто вперше ввів чіткі розрізнення понять «культури» та «цивілізації»?

- a) Платон;
- b) Шпенглер;
- c) Фромм;
- d) Морган.

55. Хто з мислителів вважав, що культура виникає в людській історії як суперечлива єдність двох початків людської природи – аполлонівського та діонісійського?

- a) Сократ;
- b) Тома Аквінський;
- c) Ніцше;
- d) Кант.

56. Галузь, яка досліджує цінності, як фундамент світу культури, природу цінності світу, зв'язок цінності і реальності, це-

- a) гносеологія;
- b) аксіологія;
- c) філософська антропологія;
- d) феноменологія.

57. Як називають цінності, принципом яких є корисність, практичність доцільності?

- a) духовними;
- b) утилітарними;
- c) вищими;
- d) абсолютними.

58. Цінності певного класу, соціальної групи чи спільноти це-

- a) соціально групові цінності;
- b) загальнолюдські;
- c) загальносоціальні;
- d) індивідуально-особисті.

59. Культура – це

- a) спосіб і технологія створення, збереження і передачі нащадками «людськості» і людині суто людських способів діяльності;
- b) така галузь філософського знання, що досліджує сутність науки, проблеми її виникнення структури наукового знання;
- c) філософське вчення про пізнавальні здатності людини, про природу знання, про можливості досягнення істинного знання, умови і критерії його достовірності;
- d) вчення про буття як істинної сили, що гарантує світу його цінність, єдність, стійкість.

60. Хто автор твору «Занепад Європи»?

- a) Шпенглер;
- b) Фромм;
- c) Руссо;
- d) Ніцше.

61. Поняття «глобалізація» означає:

- a) об'єктивний процес формування єдиного світового простору – фінансово-економічного, культурного, інформаційного;
- b) реакційну доктрину світової еліти, направлену на утвердження і виправдання свого панування в світі;
- c) учення, яке досліджує процеси глобального об'єднання людства;
- d) теорію глобальних проблем, яка направлена на пошук шляхів їх вирішення.

62. Поняття «глобалістика» означає:

- a) ідеологію тотального ринку і гегемонії глобального капіталу кінця ХХ – поч. ХХІ століття;
- b) сучасний процес планетарного об'єднання людства в єдине ціле;
- c) теорію глобальних проблем, направлену на пошук шляхів їх вирішення;
- d) вчення про майбутнє людства.

63. Найважливіші і найгостріші соціальні проблеми планетарного масштабу називають:

- a) глобальними;
- b) загальними;
- c) вселенськими;
- d) універсальними.

64. Як називається нова галузь знання, яка досліджує глобальні проблеми людства?

- a) футурологія;
- b) глобалістика;
- c) глобалізація;
- d) аксіологія.

65. Галузь знання, яке досліджує майбутнє людства:

- a) глобалістика;
- b) футурологія;
- c) антропологія;
- d) соціологія.

66. Хто вперше здійснив класифікацію глобальних проблем?

- a) представники «філософії життя»;
- b) представники психоаналізу;
- c) представники Римського клубу;
- d) представники екзистенціалізму.

67. Поняття «глобалізм» означає:

- a) об'єктивний процес становлення цивілізаційної єдності людства в сучасну епоху;
- b) реакційну доктрину світової еліти, направлену на утвердження і виправдання свого панування в світі;
- c) учення, яке досліджує процеси глобального об'єднання людства;
- d) теорію глобальних проблем, яка направлена на пошук шляхів їх вирішення.

68. Футурологія – це:

- a) планування;
- b) прогнозування;
- c) передбачення;
- d) майбутня цивілізація;
- e) вчення про майбутнє людства.

69. Глобальні проблеми людства ...

- a) існували впродовж всієї історії;
- b) з'явилися в Новий час;
- c) виникли в другій половині ХХ століття;
- d) з'явилися з переходом людства до класового суспільства.

70. Глобальні проблеми людства:

- a) постійний супутник цивілізації;
- b) явища, що періодично приходять і зникають в історії;
- c) виникли на сучасному етапі історичного розвитку;
- d) завжди виникають на рубежі сторіч.

71. Загальною рисою глобальних проблем сучасності є:

- a) відсутність взаємозв'язку між ними;
- b) їх зв'язок тільки з найбільш розвиненими країнами;
- c) взаємозв'язок всіх глобальних проблем;
- d) їх зв'язок переважно з правовими питаннями.

72. Що таке «Римський клуб»?

- a) союз однодумців-художників;
- b) об'єднання римських політологів з метою боротьби з корупцією;
- c) об'єднання учених для розгляду глобальних проблем сучасності;
- d) об'єднання футбольних уболівальників;
- e) об'єднання народів Центральної Італії з метою протистояння промислово розвиненій Півночі.

73. Безпосередньо до глобальних проблем сучасності не відноситься:

- a) запобігання загрози світової війни;
- b) боротьба з міжнародним тероризмом;
- c) оптимізація функціонування засобів масової інформації;
- d) стабілізація демографічної ситуації на планеті;
- e) запобігання антропологічній катастрофі.

74. Виберіть невірну думку про глобальні проблеми сучасності:

- a) глобальні проблеми стосуються інтересів кожної людини;
- b) всі глобальні проблеми взаємозв'язані між собою;
- c) вирішення глобальних проблем можливе тільки спільними зусиллями всіх країн, що координують свої зусилля на міжнародній арені;
- d) глобальні проблеми людства доцільніше вирішувати на рівні кожної окремої держави, шляхом оптимізації національної економіки.

75. До безпосередніх причин виникнення глобальних проблем сучасності не відносяться:

- a) різке зростання народонаселення в країнах «третього світу»;
- b) величезні витрати людства на озброєння;
- c) нестримна експлуатація ресурсів Землі;
- d) розвиток засобів масової інформації.

76. Ідея історичного прогресу виникає:

- a) у Стародавній Греції;
- b) в епоху пізнього Середньовіччя;
- c) в епоху Відродження;
- d) в епоху Просвітництва;
- e) у період розгортання НТР.

77. Інформаційна революція відкриває собою етап НТП, який в історії людства є вже:

- a) третім;
- b) четвертим;
- c) другим;
- d) п'ятим.

78. Для сучасного етапу науково-технічної революції не є характерним наступний напрям:

- a) освоєння нових джерел енергії;
- b) космізація виробництва, освоєння навколоземного і космічного простору;
- c) хімізація виробництва;
- d) радикальна гуманітарна революція;
- e) біологізація виробництва;
- f) автоматизація виробництва;
- g) інформатизація.

79. Міжнародна громадська організація, основною метою якої стала теоретична розробка глобальних проблем, має назву:

- a) Паризький круг;
- b) Нью-Йоркська асамблея;
- c) Римський клуб;
- d) Слов'янський базар;
- e) Організація Об'єднаних Націй;
- f) Чикагська школа.

80. «Кінцевою причиною всіх соціальних бід людства є природний закон невідповідності темпів приросту народонаселення і темпів виробництва матеріальних благ (перше зростає в геометричній прогресії, друге – в арифметичній)». Ця ідея належить:

- a) соціал-дарвінізму;
- b) расизму;
- c) мальтузіанству;
- d) марксизму.

Тема 12. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

1. Предмет філософії права, її завдання та місце в системі інших наук.
2. Зміст і призначення філософії права, її історичний розвиток
3. Традиція природного права.
4. Право як форма свободи.
5. Справедливість у застосуванні права.
6. Сучасна філософія права.

Орієнтовна тематика студентських наукових читань:

1. Специфіка і статус філософського осмислення права.
2. Філософія права в сучасному глобалізованому світі.
3. Історична еволюція теорії природного права як феномена культури та її вплив на зміст ментальних парадигм.
4. Проблема становлення концепції громадянського суспільства в західній та українській соціально-філософській думці.
5. Політична культура: проблеми і суперечності її становлення в Україні.
6. Побудова теоретичних моделей майбутнього розвитку суспільства.
7. Демографічна проблема: соціально-філософський вимір.
8. Особливості розвитку етнічних спільностей.
9. Природа власності: філософський аналіз.
10. Нація як суб'єкт історичного розвитку.
11. Українська національна культура в контексті надбань світової цивілізації.
12. Сучасний світ крізь призму загальнолюдських цінностей.
13. Науково-технічна революція і проблеми людського існування.
14. Людина як творіння і творець культури.
15. Право як форма суспільної свідомості.
16. Потреби, інтереси та цінності особистісного розвитку.
17. Поняття громадянського суспільства та проблеми його становлення в Україні.
18. Україна в контексті глобалізації.
19. Цінності як визначальні характеристики людського буття.
20. Аксиологічний аспект теорії природного права.
21. Модель людини-правової: філософський аналіз.
22. Право та цивілізоване людство.
23. Позитивістська концепція права.
24. Філософія особистих рішень юриста.
25. Національна ідентичність в умовах глобалізації.

Література:

1. Алексеев А.А. Философия права. – М.: Норма, 1997. – 336 с.
2. Алексеев Н.Н. Основы философии права. – СПб: Лань, 1999. – 256 с.
3. Бачинін В.А., Журавський В.С., Панов М.І. Філософія права: Підруч. – К.: Ін Юр, 2003. – 472 с.
4. Бессонова Л. А. Философские аспекты теории и практики менеджмента [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.tisbi.ru/science/vestnik/2005/issue3/Philos_Manag1.html.
5. Бех Ю. В. Філософія управління соціальними системами / Ю. В. Бех. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. – 623 с.
6. Гегель Г.В.Ф. Философия права: Пер. с нем. – М.: Мысль, 1990. – 524 с.
7. Герасимова Е. М. Сучасний економіко-антропологічний механізм: межа та принципи онтологізації / Е.М. Герасимова // Наукові записки КУТЕП. Вип. 10, 2011. Серія: «Філософські науки». – С.8-22.
8. Голиков В. І. Інформатизація як фактор постіндустріального розвитку // Економіка і політика. – 2003. – № 1.
9. Голубкова Л. Г. Философия управления: монография / Л. Г. Голубкова, В. М. Розин. – Йошкар-Ола: Марийский государственный технический университет, 2010. – 608 с.
10. Дворкін Р. Серйозний погляд на права. – К.: Основи, 2000. – 519 с.
11. Драгоманов М.І. Вибране. – К.: Либідь, 1991. – 685 с.
12. Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія: Підруч. – К.: Лібра, 1999. – 487 с.
13. Жоль К.К. Философия и социология права. – К.: Юринком Интер, 2000. – 480с.
14. Ильин И.А. О сущности правосознания. Соч. В 2 т. – Т. 1. – М.: Медиум, 1993. – С. 73-300.
15. Ібрагімова І. Управління в постмодерні: відкритість та взаємодія // Вісник УАДУ. – № 4.– 2000. – С. 41-47.
16. Ільїн В. В., Кулагін Ю. І. Філософія: Підручник: В 2 ч. – Ч. 1. Історія розвитку філософської думки. – К.: «Альтерпрес», 2002. – 464 с. Ч. 2. Актуальні проблеми сучасності. – К.: Альтерпрес», 2002. – 480 с.
17. Каптуренко М. Про деякі напрямки дослідження взаємодії економічних та етичних чинників української корупції // Наука. Релігія. Суспільство. – 2001. – № 3.
18. Касперович Г. И. Философско-синергетическая парадигма социального управления / Г. И. Касперович // Проблемы управления. – № 1 (26). – 2008. – С. 186–189.
19. Кистяковский Б. А. В защиту права // Вехи. Из глубины. – М.: Правда, 1991. – 607с.
20. Кистяковский Б.А. Социальные науки и право. – М.: Изд-во М. и Ф. Сабашниковых, 1916. – 704 с.
21. Кістяківський Б. Вибране. – К.: Абрис, 1996. – 512 с.
22. Кремень В. Г. Філософія: мислителі, ідеї, концепції: Підручник / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн. – К.: Книга, 2005. – 528 с.
23. Кузнецов В. Філософія права. Історія та сучасність: Навч. посіб. – К.: “Стілос”; “Фоліант”, 2003. – 382 с.
24. Малявин В. Китай управляемый. Старый добрый менеджмент / В. В. Малявин. – М.: Европа, 2007 – 304 с.

25. Мирзоян В. А. Управление как предмет философского анализа / В. А. Мирзоян // Вопросы философии. – 2010. – №4. – С. 35–47.
26. Нечипорук Л. І. Формування ноосферної свідомості особистості як основи соціо-природної стабільності суспільства: Наукові записки РДГУ// Збірник наукових праць Рівненського державного гумані-тарного університету «Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти». – Випуск 40. – С. 21-24.
27. Остропольська З. М. Г. С. Сковорода про творчий характер життєдіяльності людини / З. М. Остропольська // ІХ міжнародні Сковородинівські читання (до 280-річчя Г.С.Сковороди): Матеріали читань. – Х.: „Екограф”, 2002. – С. 101-103.
28. Петрушенко В. Л. Філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти III – IV рівнів акредитації, 2-е видання, виправлене і доповнене. – К.: «Каравела»; Львів: «Новий світ – 2000», 2002. – 544с.
29. Рижак Л. Філософія як рефлексія духу: навч. посібник. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – 640 с.
30. Максимов С.И. Правовая реальность: Опыт философского осмысления. – Х.: Право, 2002. – 318 с.
31. Мультиверсум. Філософський альманах. – К.: Центр духовної культури, – 2005. – № 47.
32. Новгородцев П.И. Соч. – М.: Раритет, 1995. – 448 с.
33. Рікер П. Право і справедливість. – К.: Дух і літера, 2002. – 218 с.
34. Роулз Дж. Теория справедливости. Новосибирск.: Б.И., 1995. Франк С.Л. Духовные основы общества. – М.: Республика, 1992. – 511 с.
35. Феномен інформації: історико-правові та філософські аспекти / В. Г. Пилипчук, О. П. Дзьобань // Інформація і право. – 2015. – № 1(13). – С. 5-14.
36. Філософія права. Хрестоматія: Учеб. пособие / Под ред. Н.И. Панова // Сост.: Н.И. Панов, В.А. Бачинин, А.Д. Свя-тоцкий. – К.: Ин Юре, 2002. – 692 с.
37. Філософія права / За редакцією Джоела Фейнберга, Джоулса Коулмена; Пер. з англійської П. Тарашук. – К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2007. – 1256 с.
38. Філософія права: Навч. посіб. / За ред. М.В. Костицкого, Б.М. Чміля. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 330 с.
39. Філософія права: Навч. посіб. / О.Г. Данільян, Л.Д. Байрачна, С.І. Максимов та ін. / За ред. О.Г. Данільяна. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 272 с.
40. Фромм Э. Иметь или быть / Эрих Фром – М.: Прогресс, 1990. – 314 с.
41. Харт Х.Л.А. Концепція права: Пер. з англ. – К.: Сфера, 1998. – 231 с.
42. Хеффе О. Политика, право, справедливость. Основоположения критической философии права : Пер. с нем. – М.: Мысль, 1994. – 682 с.
43. Цалін С.Д. Принцип свободи волі в історії соціальної філософії та філософії права. – Х.: Основа, 1998. – 329 с.
44. Циппеліус Р. Філософія права: Підручник: Пер. з нім. – К.: Тандем , 2000. – 300с. – Бібліогр.: с.281 – 290.
45. Шершнев Е.С. Информатизация общества и экономика США // США и Канада. – 2002. – № 1.
46. Шкода В.В. Вступ до правової філософії. – Х.: Фоліо, 1997. – 223 с

5. Комплексні практичні індивідуальні завдання.

Комплексні практичні індивідуальні завдання студентів є видом індивідуальної роботи студента в процесі вивчення програмного матеріалу навчального курсу «Філософія» і завершуються складанням заліку з даної навчальної дисципліни.

Основна мета КПЗ:

- допомогти студентові отримати навички творчого мислення;
- сформувати в собі здатність розуміти і оцінювати чужу думку;
- формулювати та висловлювати свою точку зору з певної проблеми;
- вміти бачити проблему та шукати шляхи її розв'язання.

Зміст:

Комплексні практичні індивідуальні завдання (КПЗ) охоплюють собою всі теми курсу філософії і допомагають студентам здійснити самоконтроль у системному засвоєнні знань з даної дисципліни. Індивідуально-дослідне завдання є і формою контролю знань студентів викладачем.

5.1. Написання анотацій до першоджерел.

Завдання з написання анотації .Написати анотацію до твору Сковорода Г.С. Пізнай в собі людину.

Анотація – це короткий письмовий виклад змісту книги, праці, статті.

Як написати анотацію?

Спершу потрібно занотувати паспортні дані книги, над якою працюєте (наприклад: Хосе Ортега-і-Гасет. Вибрані твори /Переклад з іспанської В. Бурггардта, В. Сахна, О. Товстенка – К.: Основи, 1994. – 420 с.);

дати коротку довідку про автора (його біографію, характеристику творчості, місце і роль в історії філософії, особливості філософської позиції);

визначити тему чи проблему, якій присвячена книга, стаття;

подати структуру книги (її розділи, глави), розкрити її основний зміст;

окреслити загальну логіку, основний пафос книги, особливості вирішення основної проблеми та окремих її аспектів, а також – висновки, до яких приходить автор;

розкрити значення цього твору;

висловити свої враження і думки щодо прочитаного.

5.2. Порядок подання та захисту КПЗ.

Звіт про виконання КПЗ подається письмово на окремих сторінках паперу формату А4 з титульною сторінкою стандартного зразка і внутрішнім наповненням із зазначенням всіх позицій змісту завдання.

КПЗ подається викладачеві, який читає лекційний курс з даної дисципліни та приймає іспит не пізніше ніж за 2 тижні до заліку.

Оцінка з КПЗ виставляється на заключному занятті (семінарському) з курсу на основі попереднього ознайомлення викладача зі змістом КПЗ. Захист КПЗ проходить в усній формі.

6.Самостійна робота студента. Робота з філософськими текстами.

6. Перелік основних першоджерел (для роботи над анотаціями):

1. Аврелий Августин. Исповедь.,1991. – С.210.
2. Аристотель. Метафізика.//Соч.: В 4-х т. – М., 1983., Т.1.
3. Аристотель. Никомахова етика.//Соч.: в 4-х т. – М., 1983., Т.4.
4. Бекон Ф. Новый Органон.//Соч.: В 2-х т. – М., 1972., Т.2.
5. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма.-М.,1987.
6. Вернадський В. И. Философские мысли натуралиста.// Мир философии: В 2-х.. М.,1991.
7. Винниченко В. Відродження нації. – К., 1990.
8. Витгенштейн Л. Философские работы в 2 ч. – М., Ч.1.
9. Габермас. Філософський дискурс Модерну.- К., 2001.
10. Гадамер Ганс-Георг. Истина і метод. – Т.1. – К., 2000.
11. Гегель Г. В. Ф. Философия Духа.//Соч.: – М., 1969., Т.4..
12. Гельвеций К. О человеке.//.: В 2-х.т. – М., 1974., Т.2.
13. Гете И. В. Избранные философские произведения. – М., 1964.
14. Гоббс Т. Избранные произведения.: В 2-х т. – М., 1964., Т.2.
15. Гольбах П. Система природы, или о законах мира физического и мира духовного: Избр. филос. произв.: В 2-х т. – М.,1963., – Т.1.
16. Грушевський М. С. Хто такі українці і чого вони хочуть. – К., 1991.
17. Декарт Р. Рассуждения о методе: Избр. произв: В 2-х т. – М., 1989., Т.1.
18. Джеймс В. Прагматизм. – К., 1995.
19. Драгоманов М. П. Літературно-публіцистичні праці. – К., 1970.
20. Дюркгейм Е. О разделении общественного труда. Метод социологии. – М., 1991.
21. Энгельс Ф. Діалектика природы.//Твори., Т.20.
22. Зиммель Г. Философия культуры: В 2 т. – М., 1996.
23. Камю А. Бунтующий человек. – М., 1990.
24. Кант И. Критика чистого разума.//Соч.: В 6-ти т. – М., 1966.
25. Конт О. Курс положительной философии.//Мир Философии: В 2-х ч.- М.,1991.-Ч.1.
26. Ламетри Ж. Человек-машина.//Соч.: В 4 т. – М., 1986., Т.1.
27. Лейбниц Г. В. Монадология.//Соч.: В 4-х т., 1983., Т.1.
28. Локк Джон. Два трактата про врядування. – К., 2001..
29. Лосский Н. История русской философии. – М.,1991.
30. Макиавелли Н. Государь – М., 1990.
31. Мамардашвили М. Как я понимаю философию. – М., 1990.
32. Мамардашвили М. Картезіанські роздуми. – К., 2000.
33. Маркс К. Тезисы о Фейербахе.//Соч. 2-е изд., Т.3.
34. Маркс К. Экономическо-философские рукописи 1844 года//К. Маркс, Ф. Соч.2-е изд. – Т. 42.
35. Марсель Г. Проблема человека в западной философии. – М., 1988.
36. Монтескье Ш. О духе законов. – М., 1990.
37. Мунье Э. Персонализм. – М., 1992.
38. Ницше Ф. Так казал Заратустра. – К., 1993.
39. Ортега -и-Гассет. Что такое философия. – М., 1991.
40. Паскаль Б. Мысли. – К., 1994.

41. Платон. Государство. – М., 1981. – Т.3.
42. Платон. Пир.// Соч.: в 4-х т. – М., 1993.
43. Поппер К. Открытое общество и его враги.//Соч.: В 2-х т. – М., 1992.
44. Рассел Б. Человеческое познание. – М., 1987.
45. Рікер Поль. Історія та істина. – К., 2001.
46. Роттердамский Э. Похвала глупости. – М., 1960.
47. Руссо Ж. Ж. Об общественном договоре.//антологія мировий філософії. – М., 1970.
48. Сартр Ж. - П. Экзистенциализм – это гуманизм. //Сумерки богов. – М., 1989.
49. Сартр Жан-Поль. Буття і Ніщо. – К., 2001.
50. Сенека Л.А. Нравственные письма к Луцилию. – М., 1986.
51. Сковорода Г. С. Повне зібрання творів у 2-х томах. – К., 1973.
52. Сковорода Г.С. Пізнай в собі людину. – Львів, 1995.
53. Соловьев В. Оправдание добра.//Соч.: в 2т. – М., 1988., Т.1.
54. Соловьев В.С. Оправдание добра. Нравственная философия.//Собр. соч. – М., 1988., Т.1.
55. Сорокин П. Человек, цивилизация, общество. – М., 1992.
56. Спиноза Б. Этика.//Избр. произв.: В 2-х т. – М., 1984., Т.2.
57. Тейяр де Шарден П. Феномен человека. – М., 1987.
58. Тойнбі А. Дж. Дослідження історії. – К., 1995.
59. Тоффлер А. Третья волна. – К.: Видавничий дім „Світ”, 2000
60. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі. / пер. з англ. О. Замойської. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. – 160 с.
61. Франкл В.
62. Франко І. Я. Мислі о еволюції в історії людськості.//Зібрання творів: У 50 т. – К., 1986., Т. 45.
63. Фромм Э. Душа человека. – М., 1992.
64. Фромм Е. Мистецтво любові / пер. з англ. В. Кучменко. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. – 192 с.
65. Хайдеггер М. Время и бытие. – М., 1991.
66. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. – М., 2003.
67. Шевченко Т. Г. Щоденник. – К., 1991.
68. Шеллинг Ф. В. Й. Философия искусства. – М., 1966.
69. Шопенгауэр А. Мир как воля и представление. – М., 1992.
70. Шопенгауэр А. Афоризмы житейской мудрости.
71. Шпенглер О. Закат Европы . – М., 1993., Т.1.
72. Юнг К. Архетип и символ. – М., 1991.
73. Юркевич П. Д. Серце та його значення в духовному житті людини //Вибране. – К., 1993.
74. Юркевич П. З науки про людський дух.//Вибране. – К., 1993.

7. Навчальний тренінг

Тренінг є ретельно спланованим процесом надання чи поповнення знань, відпрацювання умінь і навичок, зміни чи оновлення певних ставлень, поглядів і переконань. Тренінг орієнтований на запитання та пошук.

Візрець тренінгу:

«Аксіологічний аспект свободи в сучасному суспільстві».

Тренінг проводиться для тих, кому важливо навчитися усвідомлювати цінність жити вільно, якісно і результативно, бути наповненим енергією, активним і радісним; про те, як отримувати задоволення в процесі досягнення своїх цілей і життя, як стати самодостатньою особистістю та гідним громадянином свого суспільства.

Мета:

- Визначитись, що таке свобода і чого реально хочеться від життя, позначити мрії та цілі, вибудувати пріоритети.
- Розробити практичний план пріоритету духовних цінностей та досягнення намічених цілей.
- Озброїтись вірою в себе, у свій успіх та суспільним оптимізмом .
- Дізнатися про аксіологічні особливості впливу на формування внутрішньої свободи особистості.

Цільова аудиторія:

- Молоді, активні, амбітні, цілеспрямовані юнаки і дівчата.
- Хто мріє стати вільною особистістю і хоче здійснити свої мрії.
- Хто ставить перед собою цілі і має намір обов'язково їх досягнути.
- Кому важливо прожити життя вільно, яскраво, красиво, осмислено і успішно.
- Хто хоче раціонально витратити дорогоцінний час.
- Хто хоче бути вільним духом, успішним, щасливим і суспільнокорисним.

На тренінгу будемо:

- Пізнавати себе, свою свободу, свої індивідуальні і суспільні цінності. мрії, цілі, таланти, свою унікальність і призначення в житті.
- Мріяти, планувати, визначати цінності власного життя, вчитися їх втілювати.
- Шукати і знаходити в собі ресурси і потенціал для досягнення всіх поставлених індивідуальних і суспільних завдань.
- Позначати завдання і цілі на найближчий рік, п'ять і десять років.

Програма тренінгу.

1. Що таке свобода? Чим свобода відрізняється від необхідності?
2. Як знайти своє покликання й призначення у житті?
3. Як дізнатися, чого хочеш і визначити для себе пріоритетні цінності?
4. Які цінності та антицінності домінують в сучасній молодіжній культурі?
5. Що таке антицінності і псевдоцінності?.
6. Які цінності називають вищими, загальнолюдськими цінностями?
7. Чому свобода людини нерозривно пов'язана з примусом, з необхідністю?
8. У чому може полягати необхідність (зовнішня і внутрішня)?
9. Ціннісні аспекти проблеми людської свободи?
10. Свобода між крайностями фаталізму і волюнтаризму?
11. Як вибудувати життєві пріоритети?
12. Християнське розуміння свободи особистості.
13. Якою мірою людина є вільною?
14. Які види необхідності панують над людиною, і чи може людина їх подолати?
15. Якою мірою людина є вільною істотою? Для чого особистості свобода? Основні ресурси для досягнення свободи, як зробити так щоб оточення і Всесвіт сприяли тобі?

Учасникам тренінг допоможе:

- Стати більш впевненими в собі, знайти своє покликання і ціль в житті.
- Визначитися з власними та суспільними цінностями, мріями, бажаннями, розставити пріоритети.
- Реально уявити і означити для себе шляхи досягнення особистої свободи.
- Озброїтися позитивною мотивацією і волею на шляху до успіху.
- Зробити найскладніше – перші кроки до досягнення поставленої мети.

8. Рекомендована література до курсу «Філософії»:

1. Андрущенко В. Філософія розвитку освіти в постболонському просторі // Вища освіта України. - 2006. - № 1.
2. Андрущенко В. П., Михальченко М. І. Сучасна соціальна філософія. - К.: «Генеза», 1996. – 368 с.
3. Бичко І. В., Додонов Р. О. та ін. Філософія. Кредитно-модульний курс. Навч. посіб. /За ред. Р. О. Додонова, Л. І. Мозгового. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 456 с.
4. Бичко І. Філософія: Підручник /І. Бичко. – К., 2006. – 656 с.
5. Вдовиченко С. В. Історія української філософії: підручник для вузів: /С. В. Вдовиченко, Г. В. Кривда. – К.: Академвидав, 2008. – 622 с. – (Альма-Матер).
6. Воловик В. І. Вступ до філософії: Навчальний посібник. — Запоріжжя: Просвіта, 2000. — 160 с.

7. Вступ до філософії: Підручник /за редакцією Г. І. Волинка. — К.: Вища школа, 1999. — 624 с.
8. Горбач Н. Специфіка української філософії. — Л.: Каменяр, 2006. — 216с.
9. Горський В. С. Історія української філософії: Навчальний посібник. — 4-те доп. вид. — К.: Наукова думка, 2001. — 376 с.
10. Гребеньков Г. В. Введение в философию хозяйства: Учеб. пособие / Геннадий Васильевич Гребеньков, Донецкий институт экономики и хозяйственного права. — Донецк: ДИЭХП, 2000. — 104 с.
11. Губар О. М. Філософія: інтерактивний курс лекцій: Навч. посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2007. — 416 с.
12. Гусєв В. І. Західна філософія нового часу XVII–XVIII ст.: Підручник для вузів. — 2-е вид., стереотип. — К.: Либідь, 2000. — 368 с.
13. Дахній А. Нариси історії західної філософії XIX–XX ст. : навч. посібник / Андрій Дахній. — Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. — 488 с.
14. Єрмоленко А. М. Комунікативна практична філософія.- К., 2000.
15. Зарубіжна філософія XX ст. - К., 1993.
16. Ільїн В. В., Кулагін Ю. І. Філософія: Підручник. У 2 ч. — Київ: «Альтерпрес», 2002.
17. Історія української філософії: Хрестоматія. Упорядник М. В. Кашуба. — Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. — 356 с.
18. Історія філософії України: Хрестоматія: Навч. посібник для вузів. — К.: Либідь, 1993. — 560 с.
19. Історія філософії. Словник /за заг. ред. д. ф. н., проф. В. І. Ярошовця. — 2-ге вид., перероб. — К.: Знання України, 2012. — 1087 с.
20. Історія філософії: Підручник /Ярошовець В. І., Бичко І. В., Бугров В. А. та ін.; за ред. В. І. Ярошовця. — К. : Вид. ПАРАПАН, 2002. — 774 с.
21. Кондзьолка В. В. Філософія і її духовно-інтелектуальний простір. — Чернівці: «Букрек», 2004. — 104 с.
22. Кремень В. Г. Філософія: мислителі, ідеї, концепції: Підручник / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн. — К.: Книга, 2005. — 528 с.
23. Кульчицький О. Основи філософії і філософічних наук. — Мюнхен-Львів., Український Вільний Університет, 1995. — 164 с.
24. Кунцман П., Буркард В.-П, Відман Ф. Філософія: dtv-Atlas: Пер 10-го нім. вид. / Наук. ред. пер. В. П. Розумний. — К.: Знання-Прес, 2002. — 270 с.
25. Мозговий Л. І., Бичко І. В., Додонов Р. О. та ін. Філософія. Кредитно-модульний курс. Навч. посіб. / За ред. Р. О. Додонова, Л. І. Мозгового. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 456 с.
26. Нестеренко В. Г. Вступ до філософії: онтологія людини. — К.: Абрис, 1995. — 336 с.
27. Основи філософії :навч.посіб. / Л.О.Сандюк, С. П. Симоненко, О.В. Сулим, М. Ф. Шмтголь, Н. В. Щубелька, Ю. С. Юшкевич; [за ред. М. Ф.Шмиголя]. К.: Центр учбової літератури, 2017. - 412с.
28. Пашук А. Нариси з історії філософії Середніх віків: Навч. Підручник. — Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. — 648 с.

- 29.Петрушенко В. Л. Філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти III – IV рівнів акредитації, 2-е видання, виправлене і доповнене. – К.: «Каравела»; Львів: «Новий світ – 2000», 2002. – 544 с.
- 30.Практикум з філософії: Методичний посібник для викладачів та студентів ВНЗ / Під ред. В. Л. Петрушенка. — Львів: «Новий Світ — 2000», «Магнолія плюс», 2003. — 256 с.
- 31.Практикум з курсу філософії: Навчальний посібник / За ред. Сілаєвої Т.О. – Тернопіль: ПП. Процюк, 2005. – 232 с.
- 32.Присухін С. І. Філософія: Навчальний посібник: У 2 ч. — К.: КНЕУ, 2006. — 208 с.
- 33.Лук'янець В. С., Соболев О. М. Філософський постмодернізм. - К., 1998.
- 34.Рижак Л. Філософія як рефлексія духу: навч. посібник. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – 640 с.
- 35.Рижак Людмила. Філософія як рефлексія духу: хрестоматія /Людмила Рижак. – Вид. 2-ге. перероб., доп. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – 532 с.
- 36.Саух П. Ю. Філософія: Навчальний посібник. — К.: Центр навчальної літератури, 2003. — 256 с.
- 37.Світ мудрості. Хрестоматія з філософії: Навч. посібник / упорядники Г. Орендарчук, М. Шумка. — 2-ге вид., перероблене і доповнене. — Тернопіль: Астон, 2008. — 384 с.
- 38.Ситниченко Л. А. Першоджерела комунікативної філософії. — К.: Либідь, 1996. — 176 с.
- 39.Філософія: навч. посіб. для студентів ВНЗ усіх спец. / К. В. Кислюк. - 3-тє вид., випр. - Київ: Кондор, 2016. - 229 с.
- 40.Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Хрестоматія: Навчальний посібник / упорядник В. Лях. — К.: Либідь, 1996. — 384 с.
- 41.Татаркевич В. Історія філософії. — Львів: Свічадо, 1997. — Т. 1. — Антична і середньовічна філософія. — 456 с.
- 42.Федів Ю., Мозгова Н. Історія української філософії: Навчальний посібник. Хрестоматія. — К.: Україна, 2000. — 512 с.
- 43.Філософи. 60 портретів / Пер. з нім. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. – 368 с.
- 44.Філософія: Навчальний посібник / За ред. Т.О. Сілаєвої – Тернопіль: Астон, 2008.-360 с.,
- 45.Філософія: Підручник / За заг. редакцією Горлача М. І., Кременя В. Г., Рибалка В. К. – Харків: Консул, 2000. – 672 с.
- 46.Фромм Е. Мистецтво любові / пер. з англ. В. Кучменко. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. – 192 с.
- 47.Хамітов Н. Історія філософії. Проблема людини та її межі: Навчальний посібник зі словником — 2-е вид., перероб та доповнене. — К.: КНТ, 2006. — 296 с.

Енциклопедії та словники

1. Антологія сучасної філософії науки, або усмішка ASIMO = Antology of Contemporary Philosophy of Science, or ASIMO smile /за науковою редакцією В. П. Мельника та А. С. Синиці; [пер. І. В. Грабовський, У. І. Луц, А. С. Синиця]. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. – 568 с.
2. Булатов М. О. Філософський словник. – К.:Стилос, 2009. – 575с.
3. Большой юридический словарь – М.: ИНФРА –М, 2002. –704с.
4. Вовк В. М., Кравець В. М., Симон Ю. С. та ін. Словник основних термінів з філософських дисциплін. – К.: КНУВС, 2006. –120 с.
5. Всемирная энциклопедия: Философия / Глав.науч.ред. А. А. Грицанов. – М.: АСТ, Мн.: Харвест, Современный литератор, 2011. –1314 с.
6. Європейський словник філософій. Лексикон неперекладностей. Том перший. - К.: Дух і літера, 2009. — 576 с.
7. Європейський словник філософій. Лексикон неперекладностей. Том другий. - К.: Дух і літера, 2011. — 488 с.
8. Європейський словник філософій. Лексикон неперекладностей. Том третій. - К.: Дух і літера, 2013. — 328 с.
9. Європейський словник філософій. Лексикон неперекладностей. Том четвертий. - К.: Дух і літера, 2016. — 440 с.
10. Історія філософії: словник / [В. І. Ярошовець та ін.]; за заг. ред. д-ра філос. наук, проф. В. І. Ярошовця; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К. : Знання України, 2012. – 1087 с.
11. Кондрашов В. А. Новейший философский словарь. – Р. н Д: 2005. –668с.
12. Словарь философских терминов. –М.: ИНФРА-М, 2007. – 2005. –730с.
13. Философский энциклопедический словарь. – М.: ИНФРА-М , 2001. –576 с.
14. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2008. –748 с.
15. Філософський словник соціальних термінів / ред. кол.: В. П.Андрущенко та ін. – Х.: Р.И.Ф., 2005. –672 с.
16. Філософія ХХ-ХХІ століть: імена: біограф. словник / уклад.Ю. В. Омельченко. – К. : Фенікс, 2011. -211 с.
17. Юридична енциклопедія / НАН України; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького / Ю.С. Шемшученко (ред.). – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1998. – Т.4: Н-П. –720с.

Навчально-методичне видання

ГНАСЕВИЧ Надія Володимирівна

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС З
ДИСЦИПЛІНИ
«Філософія»

Для студентів юридичних спеціальностей
(освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр»)

Підписано до друку 25.09.2018 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Друк офсетний. Зам. № 3-577
Умов.-друк. арк. 3,9. Обл.-вид. арк. 4,1.
Тираж 30 прим.

Віддруковано ФО-П Шпак В. Б.
Свідоцтво про державну реєстрацію В02 № 924434 від 11.12.2006 р.
м. Тернопіль, бульвар Просвіти, 6/4. тел. 8 097 299 38 99.
E-mail: tooums@ukr.net